

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว
และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 : ศึกษาเงื่อนไขและ
การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 และ 90

นางสาวสุภธิดา สุกใส

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

SPECIAL MEASURES AS AN ALTERNATIVE TO CRIMINAL PROSECUTION UNDER
THE JUVENILE AND FAMILY COURT AND PROCEDURE FOR JUVENILE AND
FAMILY CASE ACT B.E. 2553 : A STUDY OF CONDITION AND
REHABILITATION PLANNING IN SECTION 86 AND 90

Miss Supathida Sooksai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตาม
พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและ
วิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 :
ศึกษาเงื่อนไขและการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
ตามมาตรา 86 และ 90

โดย

นางสาวสุภธิดา สุกใส

สาขาวิชา

นิติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปารีณา ศรีวนิชย์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ดา ธนิตกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จิรนิติ หะวานนท์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปารีณา ศรีวนิชย์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์พิทักษ์ อบสุวรรณ)

สุภธิดา สุภักไส : มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 : ศึกษาเงื่อนไขและการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 และ 90. (SPECIAL MEASURES AS AN ALTERNATIVE TO CRIMINAL PROSECUTION UNDER THE JUVENILE AND FAMILY COURT AND PROCEDURE FOR JUVENILE AND FAMILY CASE ACT B.E. 2553 : A STUDY OF CONDITION AND REHABILITATION PLANNING IN SECTION 86 AND 90)

อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ.ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์, 146 หน้า

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นช่องทางในการเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและนำตัวเด็กและเยาวชนเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน โดยนำหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้และมุ่งเน้นให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาลูกหลานและเยาวชนกระทำความผิด

จากการศึกษาพบว่า บทบัญญัติเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญายังมีความไม่ชัดเจนในเรื่องเงื่อนไขและการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทำให้เกิดอุปสรรคในกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกฎหมายเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้มีความประพฤติอยู่ในกรอบของกฎหมายและเป็นพลเมืองดีของสังคม ทั้งยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาลูกหลานและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำได้

ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงขอเสนอแนะให้มีการปรับปรุงบทบัญญัติดังกล่าวให้มีความชัดเจนมากขึ้น เพื่อให้การดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสามารถแก้ไขปัญหาลูกหลานและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เด็กและเยาวชนที่ผ่านกระบวนการดังกล่าวมีโอกาสกลับคืนสู่สังคมอย่างมีคุณภาพด้วย

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2556

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

5486049834 : MAJOR LAWS

KEYWORDS : REHABILITATION / JUVENILE JUSTICE / CHILD / YOUNG PERSON

SUPATHIDA SOOKSAI : SPECIAL MEASURES AS AN ALTERNATIVE TO
CRIMINAL PROSECUTION UNDER THE JUVENILE AND FAMILY COURT AND
PROCEDURE FOR JUVENILE AND FAMILY CASE ACT B.E. 2553 : A STUDY OF
CONDITION AND REHABILITATION PLANNING IN SECTION 86 AND 90.

ADVISOR : ASSOC.PROF.PAREENA SRIVANIT, Ph.D., 146 pp.

The objective of this research is to study the rehabilitation measures as the alternative to criminal prosecution under the Juvenile and Family Court and Procedure for Juvenile and Family Case Act B.E. 2553. This study focuses on the rehabilitation measures aim to protect the juvenile from criminal procedure and turn to use rehabilitation processes by applying restorative justice and supporting the role of family members and affected communities in responding delinquency.

The research found that the legislation about rehabilitation measures as the alternative to criminal prosecution is still ambiguous in conditions and also rehabilitation planning. Consequently, there is obstacle in the way to achieve objectives of rehabilitation which aims to make the juvenile to be a good citizen and reduce the risk of reoffending.

Therefore, this thesis suggests that there is the need for clear and unambiguous regulation on the application of rehabilitation measures as the alternative to criminal prosecution for juvenile offenders. This could lead to more effective intervention for solving the problem of juvenile delinquency and reintegrating juvenile offenders return to their communities like normal once again.

Field of Study :Laws.....

Student's Signature

Academic Year :2012.....

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้เนื่องด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ ที่ได้กรุณาสละเวลารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และได้ให้ความรู้พร้อมข้อแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทั้งที่ภาระงานของท่านนั้นมีมากมาย เป็นผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จิรนิติ หะวานนท์ ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ และท่านอาจารย์พิทักษ์ อบสุวรรณ ที่ท่านได้กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ ตั้งแต่เริ่มต้นจนวิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ อีกทั้งสละเวลาอันมีค่ามาเพื่อดำเนินการสอบวิทยานิพนธ์ให้แก่ผู้เขียน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณทุกท่านอย่างยิ่ง

ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านอภิรดี ไพร์พร้อม ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 ที่กรุณาอนุเคราะห์ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบพระคุณท่านประกายรัตน์ ต้นธีรวงศ์ นายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ที่สละเวลาอันมีค่าให้ผู้เขียนได้เข้าพบเพื่อสัมภาษณ์ท่าน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์อย่างยิ่ง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณนายนิกร สุกใส และนางพิมลรัตน์ สุกใส บิดาและมารดาของผู้เขียน ที่คอยดูแล อบรมสั่งสอน สนับสนุนการศึกษา และให้กำลังใจผู้เขียนในทุกๆ เรื่องเสมอมา ขอขอบพระคุณว่าที่ร้อยตรีจตุรงค์ กาญจนคช นางพิมลมาศ กาญจนคช และนางสาวโสภิตา ทะสังขา ที่คอยให้คำแนะนำในการเรียนวิชากฎหมายแก่ผู้เขียนมาโดยตลอด และขอขอบพระคุณคุณย่าลำลี สุกใส นางสาววาสนา คงดี นายกิตติพิศ สุกใส นนร.ธนโชติ สุกใส และญาติๆ ของผู้เขียนทุกท่านที่คอยดูแล สนับสนุน และให้กำลังใจผู้เขียนตลอดมา

ผู้เขียนขอขอบคุณนางสาวชิภา หลีประเสริฐ นางสาวจิรัญดา นิชรานนท์ นางสาวรดาพร ไทยมงคล นางสาวนัฐกานต์ เสมอศรี นางสาวสิปปวันต์ แสงรุ่งเรือง นางสาวพรรัตน์ มุ่ยละมัย และเพื่อนๆ ทุกคนที่มีได้เอ่ยนาม ที่คอยให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียนตลอดเวลาที่เขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

สุดท้ายนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้พอจะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าทางวิชาการอยู่บ้าง ผู้เขียนขอขอบเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดามารดา คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความบกพร่องหรือมีความไม่สมบูรณ์ประการใด ผู้เขียนขออภัยในความบกพร่องไว้ แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนผัง.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.3 สมมติฐานการวิจัย.....	7
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	7
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและ เยาวชน.....	9
2.1 แนวคิดในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน.....	9
2.1.1 แนวคิดที่ถือว่าเด็กและเยาวชนเป็นสมบัติของบิดามารดา.....	9
2.1.2 แนวคิดที่ถือว่าเด็กและเยาวชนเป็นสมบัติของสังคมหรือรัฐ.....	10
2.1.3 แนวคิดที่ถือว่าเด็กและเยาวชนมีสิทธิในฐานะปัจเจกชน.....	12
2.2 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน.....	15
2.2.1 รูปแบบกฎหมาย (Legalistic Model).....	16
2.2.2 รูปแบบการสงเคราะห์ (Welfare Model).....	16
2.2.3 รูปแบบผสม (Co-operative Model).....	17
2.2.4 รูปแบบการมีส่วนร่วม (Participative Model)	18

2.3 การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรม	
ทางอาญา: กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	21
2.3.1 หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	22
2.3.2 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	27
2.3.2.1 การประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation หรือ VOM).....	27
2.3.2.2 การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Family and Community Group Conference หรือ FCGC).....	28
2.3.2.3 การล้อมวงพิจารณาความ (Circle Sentencing).....	29
2.3.2.4 คณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Boards).....	30
2.4 หลักกฎหมายสากลที่เกี่ยวกับมาตรการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ที่กระทำความผิด.....	30
2.4.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1959.....	31
2.4.2 กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงาน ยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ค.ศ.1985.....	32
2.4.3 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ค.ศ.1989.....	36
2.4.4 ข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำความผิด ของเด็กและเยาวชน ค.ศ.1990.....	40
2.5 กฎหมายในประเทศไทยที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและ เยาวชน.....	41
2.4.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550.....	42
2.4.2 ประมวลกฎหมายอาญา.....	43
2.4.3 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ.2553.....	44

บทที่ 3	วิเคราะห์การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟู	
	ตามกฎหมายไทย.....	48
3.1	มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี.....	50
3.1.1	เงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86.....	52
3.1.2	การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86-87.....	53
3.1.3	การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 88-89.....	54
3.2	มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี.....	55
3.2.1	เงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90.....	57
3.2.2	การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90-91.....	57
3.2.3	การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 92-93.....	58
3.3	วิเคราะห์ปัญหาในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 และ 90.....	59
3.3.1	เงื่อนไขที่กำหนดให้พิจารณาอัตราโทษของความผิด.....	59
3.3.2	เงื่อนไขที่กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำ.....	64
3.3.3	เงื่อนไขที่กำหนดว่าผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการนำมามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้และให้ความยินยอมในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย.....	77
3.3.4	เงื่อนไขที่กำหนดว่าโจทก์ต้องไม่คัดค้านในการนำมามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู.....	85
3.3.5	การกำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยหรือไม่ก็ได้.....	88
3.3.6	ผู้แทนชุมชน.....	92

3.3.7 ผู้ประสานการประชุม.....	96
บทที่ 4	
มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ตามกฎหมายต่างประเทศ.....	102
4.1 มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและ เยาวชนตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์.....	103
4.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของ ประเทศนิวซีแลนด์.....	104
4.1.2 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนของประเทศ นิวซีแลนด์ : การประชุมกลุ่มครอบครัว.....	107
4.1.2.1 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้.....	108
4.1.2.2 อายุของเด็กและเยาวชน.....	109
4.1.2.3 ประเภทคดี.....	110
4.1.2.4 บุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว.....	111
4.1.3 การประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศนิวซีแลนด์.....	111
4.2 มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและ เยาวชนตามกฎหมายของประเทศสิงคโปร์.....	113
4.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ของประเทศสิงคโปร์.....	114
4.2.2 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนของประเทศ สิงคโปร์ : การประชุมกลุ่มครอบครัว.....	115
4.2.2.1 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้.....	118
4.2.2.2 อายุของเด็กและเยาวชน.....	119
4.2.2.3 ประเภทคดี.....	120
4.2.2.4 บุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว.....	120
4.2.3 การประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศสิงคโปร์.....	121

4.3 เปรียบเทียบมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์และประเทศไทย.....	123
4.3.1 มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมเด็กและ เยาวชน.....	123
4.3.2 การกำหนดประเภทคดีที่สามารถนำมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชนมาใช้ได้.....	124
4.3.3 เจ็อนไซเรื่องการรับสารภาพ.....	126
4.3.4 เจ็อนไซเรื่องผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญา.....	127
4.3.5 ผู้ประสานการประชุมกลุ่มครอบครัว.....	128
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	130
5.1 บทสรุป.....	130
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	135
รายการอ้างอิง.....	139
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	146

สารบัญแนผนผง

แผนผงที่	หน้า
1. แผนผงมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี.....	51
2. แผนผงมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี.....	56

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนมีจำนวนมากขึ้น ความผิดที่เด็กและเยาวชนกระทำนั้นก็มีความรุนแรงและความซับซ้อนมากขึ้นด้วย ซึ่งปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดดังกล่าวมีผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก เพราะเด็กและเยาวชนคือผู้ใหญ่ในวันหน้า และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคตต่อไป หากจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดยังคงเพิ่มมากขึ้น และปัญหาเรื่องการกระทำความผิดซ้ำไม่สามารถแก้ไขได้แล้วอนาคตของประเทศไทยก็อยู่ในภาวะวิกฤต ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้สามารถกลับเป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไปในอนาคต

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนเกิดขึ้นจากแนวความคิดที่สังคมมองว่าเด็กและเยาวชนเป็นผู้ที่มีความอ่อนไหวทางอารมณ์ ถูกครอบงำทางความคิดจากบุคคลอื่นได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ การที่เด็กและเยาวชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดทางอาญา เนื่องมาจากเด็กและเยาวชนเหล่านั้นอาจได้รับผลกระทบในทางลบจากการกระทำของบุคคลอื่นที่ปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนนั้นอย่างไม่เหมาะสม การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนที่แสดงออกมาจึงถูกมองว่าเป็นเครื่องหมายที่บ่งบอกให้เห็นถึงเหตุผลสำคัญที่ทำให้รัฐต้องเข้ามาแทรกแซงอำนาจปกครองเด็กและเยาวชนของบิดามารดา ซึ่งต้องพิจารณาถึงประโยชน์สูงสุดที่เด็กและเยาวชนจะได้รับเป็นอันดับแรก กล่าวคือ รัฐจะต้องมีวัตถุประสงค์ในการเข้าแทรกแซงเพื่อการอบรมเลี้ยงดูและปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนมากกว่าที่จะลงโทษ เพื่อให้เด็กและเยาวชนนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้¹

ดังนั้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจึงเริ่มต้นจากรูปแบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยเน้นที่อำนาจรัฐ (State Power) ในการควบคุมพฤติกรรมเด็กและเยาวชน (State Control of Juvenile Delinquency) โดยการให้อำนาจรัฐเสมือนหนึ่งเป็นผู้ปกครอง (Parens Patriae) ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รัฐมีหน้าที่ใน

¹ อภิวิทย์ โพธิ์พร้อม, “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน (ตอนที่ 1),” *วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์* 5, 6 (สิงหาคม-กันยายน 2554): 23.

การควบคุมความประพฤติและอบรมปมนิสัยเด็กและเยาวชนนั้นให้เป็นผู้ปกครองตามที่สังคมพึงปรารถนา² แนวความคิดนี้เกิดขึ้นในสมัยกลางศตวรรษที่ 12 ที่ประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นแนวคิดทางกฎหมายที่ให้อำนาจรัฐในการแทรกแซงครอบครัว ซึ่งโดยปกติแล้วบิดามารดามีหน้าที่หลักในการดูแลคุ้มครองและปกป้องสวัสดิภาพของเด็ก แต่เมื่อบิดามารดาปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบต่อเด็ก เยาวชน และสังคมบกพร่อง หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ รัฐก็จะเข้าแทรกแซงเพื่อคุ้มครองและปกป้องสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนนั้นแทน จากแนวความคิด *Parens Patriae* ประกอบกับแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาที่ตั้งเดิมที่มุ่งเน้นศึกษาการลงโทษผู้กระทำความผิดให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคมและเป็นโทษที่เหมาะสมแก่ตัวผู้กระทำความผิดนั้น และแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานซึ่งเน้นศึกษาผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลและเชื่อว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการรักษาเยียวยารวมกันเป็นต้นกำเนิดของการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยทำให้เกิดแนวความคิดในการแยกเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากผู้ใหญ่ที่กระทำความผิด

ประเทศไทยก็ได้รับแนวคิดดังกล่าวเข้ามาปรับใช้เช่นกัน โดยมีแนวคิดในการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนแตกต่างจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่มาตั้งแต่มีการบังคับใช้กฎหมายลักษณะอาญา รศ. 127 มีการจัดตั้งโรงเรียนดัดสันดานเพื่อใช้เป็นสถานคุ้มครองเด็กและเยาวชนกระทำความผิดที่มีอายุระหว่างสิบปีถึงสิบแปดปีไว้เพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงนิสัยที่เสียหายและปลูกฝังนิสัยที่ดีแก่เด็กและเยาวชนนั้น³ ต่อมาได้นำวิธีการพิเศษมาใช้กับเด็กและเยาวชนโดยมุ่งให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รับการสงเคราะห์เยียวยาและแก้ไขแทนการให้จำคุก ทั้งมีการให้การศึกษอบรมและฝึกฝนอาชีพเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตที่ดีงามต่อไปตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก พ.ศ. 2479 ซึ่งได้บัญญัติถึงวิธีการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่ต้องคำพิพากษาให้หนักไปในทางฝึกอบรม ไม่ได้มุ่งแต่จะลงโทษเช่นเดิม ต่อมากรมราชทัณฑ์ก็ได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยยังมีอายุไม่ครบสิบแปดปี และแยกควบคุมผู้ต้องโทษ

² เดชา สังฆวรรณ, “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก,” ใน *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย*, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545), หน้า 117.

³ อภิรดี โพธิ์พร้อม, “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน (ตอนที่ 1),” หน้า 30-31.

ครั้งแรกที่มีอายุต่ำกว่ายี่สิบห้าปีไว้เป็นพิเศษด้วย⁴ เพื่อให้การฝึกและอบรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากนั้นก็ได้มีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนเรื่อยมา จนกระทั่งมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 ซึ่งกำหนดให้จัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางขึ้นและให้มีหน่วยงานสำหรับตรวจพิเคราะห์ ฝึกอบรมและสงเคราะห์เด็ก เรียกว่า สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก⁵ โดยประสงค์ให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นเครื่องมือของศาลคดีเด็กและเยาวชนในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนทุกระยะของกระบวนการยุติธรรม อันเป็นกลไกในการทำงานเชื่อมโยงกันระหว่างระบบศาลที่มีรูปแบบพิเศษกับหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม โดยให้ความสำคัญกับการควบคุมเพื่อส่งมอบและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเป็นหลัก⁶

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยมีการปรับปรุงวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนให้เหมาะสมเพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชน ให้การช่วยเหลือสงเคราะห์เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของประเทศเพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า* กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังคงมีกลไกการทำงานเหมือนเดิม แต่เริ่มปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนควบคู่ไปกับการช่วยเหลือสงเคราะห์เด็กและเยาวชน⁷ แม้จะไม่มีมีการบัญญัติเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้อย่างชัดเจน แต่ก็มี

⁴ อุดลภิต์ กิตติยากร, **ประวัติศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง**[ออนไลน์], 11 กรกฎาคม 2555. แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th>

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104.

⁶ อภิรตี โพธิ์พร้อม, “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน (ตอนที่ 1), หน้า 44.

* เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

⁷ อภิรตี โพธิ์พร้อม, “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน (ตอนที่ 1), หน้า 51.

หลักการที่คล้ายคลึงกันในบทบัญญัติมาตรา 63* ซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยให้เด็กและเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแทนการพิจารณาคดีต่อไป

เมื่อได้มีการประกาศกฎอัยการเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนหรือกฎแห่งกรุงปักกิ่งในปี พ.ศ. 2528 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคีเมื่อปี พ.ศ. 2535 จึงมีความพยายามที่จะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาปรับใช้เพื่อนำตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อันเป็นแนวคิดใหม่ในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก คือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และยุติธรรมชุมชน ซึ่งนำไปสู่การจัดทำและประกาศใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสากลมากยิ่งขึ้น

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 นั้นได้ปรับปรุงและพัฒนาวิธีการที่มีอยู่เดิมและสร้างวิธีการใหม่ในการใช้มาตรการพิเศษเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ได้แก่

1) วิธีการเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม ได้กำหนดไว้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

- 1.1) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี
- 1.2) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี
- 1.3) มาตรการพิเศษแทนการมีคำพิพากษา

* พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

มาตรา 63 ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหว่ากระทำความผิด เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจด้วยแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย ให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สิ้นสุด

การควบคุมเด็กหรือเยาวชนในสถานพินิจตามวรรคหนึ่ง ให้มีกำหนดเวลาตามที่ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินสองปี

บทบัญญัติมาตรานี้มิให้ใช้บังคับแก่การกระทำความผิดอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินกว่าห้าปีขึ้นไป

2) วิธีการแก้ไขความประพฤติเด็กและเยาวชนโดยคำพิพากษา⁸ ซึ่งนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้ถูกเบี่ยงเบนออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยมาตรการพิเศษทั้งสามขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ เด็กและเยาวชนต้องอยู่ในกระบวนการยุติธรรมตลอดสายจนกระทั่งศาลเยาวชนและครอบครัวมีคำพิพากษา ซึ่งคำพิพากษานั้นมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษ แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ได้แก่

2.1) การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยไม่จำกัดอิสรภาพ เช่น การรับคำปรึกษาแนะนำ การเข้าร่วมกิจกรรมบำบัด การเข้าร่วมกิจกรรมทางเล็อก การศึกษาหรือการฝึกอาชีพหรือวิชาชีพ

2.2) การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยจำกัดอิสรภาพ หรือการฝึกอบรม ซึ่งหมายถึงการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยมีการควบคุม

3) วิธีการประสานเครือข่ายในการทำงานด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยยึดหลักให้ใช้วิธีของสถานฝึกอบรมแบบปิดให้น้อยที่สุด โดยควรจัดเป็นหนทางสุดท้ายของการวางข้อกำหนดและให้อยู่ในระยะเวลาที่สั้นที่สุดเท่าที่จำเป็น*

จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีหลักในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อนำตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามหลักในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรฐานสากล แต่ก็ยังมีจุดบกพร่องอยู่หลายประการ โดยในงานวิจัยนี้จะได้ทำการศึกษาปัญหาในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดี โดยแบ่งศึกษาเป็น 2 ปัญหาใหญ่ๆ ได้แก่ ปัญหาความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติที่กำหนดเงื่อนไขในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อนำตัวเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เช่น กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำ ซึ่งกฎหมายมิได้กำหนดว่า “การสำนึกในการกระทำ” นั้นมีขอบเขตอย่างไร และปัญหาที่สอง คือ ปัญหาความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เช่น กรณีที่ให้การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อาจมีผู้แทนชุมชนเข้าร่วมประชุมด้วยนั้น กฎหมายก็มิได้กำหนดว่า ผู้แทนชุมชนต้องมีคุณสมบัติ

⁸ อภิรตี โพธิ์พร้อม, “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน (ตอนที่ 2),” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 6, 1 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2554): 14-15.

* กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง) ข้อ 19.1 กล่าวไว้ว่า การส่งเด็กและเยาวชนเข้าสถานฝึกอบรมแบบปิด ควรจัดให้เป็นหนทางสุดท้ายของการวางข้อกำหนด และให้อยู่ในระยะเวลาที่สั้นที่สุดเท่าที่จำเป็น

อย่างไรบ้าง เป็นต้น ทั้งปัญหาเงื่อนไขและปัญหาการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวนี้ทำให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้มีความประพฤติอยู่ในกรอบของกฎหมายและเป็นพลเมืองดีของสังคม จึงยังไม่สามารถลดจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดลงได้ และยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำได้อีกด้วย

ดังนั้นเพื่อให้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับคืนสู่สังคม จึงสมควรที่จะได้ทำการศึกษาถึงปัญหาของบทบัญญัติในพระราชบัญญัติฉบับนี้เพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงบทบัญญัติให้มีความชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน รวมถึงพัฒนาการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในประเทศไทย
- 2) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553
- 3) เพื่อเปรียบเทียบกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของประเทศไทยกับประเทศนิวซีแลนด์และประเทศสิงคโปร์
- 4) เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ให้มีความชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

บทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีความไม่ชัดเจนในบางประเด็น จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเรื่องเงื่อนไข ในส่วนของการกำหนดให้พิจารณาอัตราโทษของความผิด ขอบเขตของคำว่าสำนึกในการกระทำ และความยินยอมของผู้เสียหายและโจทก์ อีกทั้งควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเรื่องการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในส่วนการเข้าร่วมประชุมของพนักงานอัยการ การกำหนดคุณสมบัติของผู้แทนชุมชนและผู้ประสานการประชุม ซึ่งจะทำให้การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามีประสิทธิภาพในแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้มากยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เฉพาะในประเด็นปัญหาและข้อบกพร่องของบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ทั้งมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดี จากนั้นจะศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ตลอดจนศึกษาถึงแนวทางในการปรับปรุงและกำหนดบทบัญญัติให้มีความชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยนี้เป็นวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้ารวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ วารสาร บทความ รายงานการประชุม และสัมมนาทางวิชาการ รายงานการวิจัย และเอกสารต่างๆ รวมถึงการจัดระบบข้อมูลในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้เกิดองค์ความรู้ในเรื่องแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในประเทศไทย
- 2) ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและข้อบกพร่องในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553
- 3) ทำให้ทราบถึงมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ แนวคิด ทฤษฎี และความเหมาะสมในการนำมาปรับใช้ในประเทศไทย
- 4) ทำให้ค้นพบแนวทางในการปรับปรุงและกำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ให้มีความชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน

การศึกษาเรื่องแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำคามผิดนั้น ในเบื้องต้นจำเป็นจะต้องศึกษาถึงแนวคิดในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนก่อนด้วย เพราะเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาระบบการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีความมุ่งหมายในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำคามผิดมากกว่าการลงโทษตามกฎหมายเท่านั้น

2.1 แนวคิดในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน

เนื่องจากเด็กและเยาวชนมีความแตกต่างจากผู้ใหญ่เพราะเด็กและเยาวชนยังหย่อนในด้านสติปัญญาและความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ทั้งยังได้รับการฝึกอบรมและมีประสบการณ์ชีวิตน้อยกว่าผู้ใหญ่ จึงเกิดแนวคิดในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนอย่างพิเศษแตกต่างจากบุคคลทั่วไป เพื่อให้เด็กและเยาวชนนั้นได้รับการดูแลและปกป้องคุ้มครองสวัสดิภาพอย่างดีที่สุด ซึ่งแนวคิดในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนนั้นแบ่งออกเป็น 3 แนวคิดใหญ่ๆ ดังนี้

2.1.1 แนวคิดที่ถือว่าเด็กและเยาวชนเป็นสมบัติของบิดามารดา¹

แนวคิดนี้เกิดมาจากความเชื่อถือว่าครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญที่สุดที่จะดำรงสังคมส่วนรวมเอาไว้ เพราะสังคมในสมัยแรกๆ นั้นยังไม่มี ความเข้มแข็งเหมือนรัฐในปัจจุบัน เช่น รวมกลุ่มกันอยู่เป็นชนเผ่าต่างๆ แนวคิดนี้จึงเป็นแนวคิดกระแสหลักในสังคมทุกแห่งพบได้มากที่สุด และยังฝังตัวอยู่ในสังคมอย่างลึกซึ้งตั้งแต่สังคมโบราณจนกระทั่งสังคมปัจจุบัน โดยแนวคิดนี้ถือว่าเด็กเป็นสมบัติส่วนตัวของบิดามารดา สังคมภายนอกหรือรัฐหรือบุคคลทั่วไปไม่สามารถเข้าแทรกแซงได้ บิดามารดามีสิทธิและอำนาจเหนือลูกอย่างเด็ดขาด บิดามารดาจะปฏิบัติต่อเด็กได้ดีเพียงใดก็ได้หรือจะลงโทษขนาดสังหารชีวิตก็สามารถกระทำได้ แม้แต่อดีตเองก็เคยกล่าวไว้ว่า “ความเป็นธรรมของนายหรือพ่อ นั้นแตกต่างออกจากของพลเมืองทั่วไป เนื่องจาก

¹ จิตติมา ธงไชย, “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540: ศึกษาเฉพาะกรณีการคุ้มครองผู้เสียหายและพยานที่เป็นเด็กในการสอบสวน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 9.

เด็กหรือทาสถือเป็นทรัพย์สิน ดังนั้นจึงไม่ถือว่าเป็นการยุติธรรมสำหรับทรัพย์สินของผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั่นเอง...”² ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองของสังคมในช่วงนั้นว่า เด็กและเยาวชนเป็นสมบัติของบิดามารดา โดยบิดามารดามีหน้าที่ในการดูแลและปกป้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนอย่างเต็มที่และเป็นอำนาจเด็ดขาดที่ไม่สามารถแทรกแซงได้ เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดขึ้น บิดามารดาเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจว่าจะปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนนั้นอย่างไรจะลงโทษเพียงใดก็ได้ ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงยังไม่มีแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเกิดขึ้นมา

2.1.2 แนวคิดที่ถือว่าเด็กและเยาวชนเป็นสมบัติของสังคมหรือรัฐ³

แนวคิดนี้เกิดขึ้นเพราะมีความเห็นว่า ความสำคัญของ “ส่วนใหญ่” นั้นมีความสำคัญมากกว่า “ส่วนย่อย” กล่าวคือ รัฐเป็นส่วนใหญ่ของสังคมและปัจเจกชนเป็นส่วนย่อยที่ดำรงอยู่ในรัฐ ดังนั้นรัฐจึงมีความสำคัญมากกว่าปัจเจกชน แนวคิดนี้ถือว่าเด็กและเยาวชนเป็นสมบัติของสังคมหรือรัฐ บิดามารดามีสิทธิมีอำนาจน้อยกว่าสังคมหรือรัฐ รัฐสามารถใช้อำนาจในการดูแลและปกป้องคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนโดยแทรกแซงอำนาจของบิดามารดาได้ในกรณีที่บิดามารดาบกพร่องหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งมีแนวคิดทางกฎหมายที่เป็นหลักอยู่ 2 แนวคิด ดังนี้

1) แนวคิด *Parens Patriae* เกิดขึ้นในสมัยกลางศตวรรษที่ 12 โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากกฎหมายอังกฤษและระบบศักดินา กล่าวคือ ประเทศอังกฤษถือว่ากษัตริย์เป็นบิดาของประเทศ โดยกษัตริย์จะให้อำนาจ *Chancellor* เพื่อเป็นตัวแทนของกษัตริย์ในการคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้งหมดในอาณาจักรของพระองค์ และได้จัดตั้งศาล *Chancery Court* เพื่อรับผิดชอบในการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยเฉพาะการแยกผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่

² Pamela D. Mayhall and Katherine E. Norgard. op. cit. footnote 11, p.4. อ้างถึงใน กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, “ปัญหาการทารุณกรรมและการปล่อยปละละเลยเด็ก: แนวความคิดและความตระหนักต่อปัญหาของนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 54.

³ จิตติมา ธงไชย, “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540: ศึกษาเฉพาะกรณีการคุ้มครองผู้เสียหายและพยานที่เป็นเด็กในการสอบสวน,” หน้า 9.

และเน้นแนวทางแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ⁴ ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบิดามารดา และรัฐภายใต้แนวคิดนี้ถือว่าบิดามารดาเป็นตัวแทนของสังคมในการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชน ส่วนรัฐมีสิทธิได้รับประโยชน์โดยชอบจากความเจริญเติบโตของเด็กและเยาวชน จึงกล่าวได้ว่า รัฐมอบหมายหรือไว้วางใจในความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับเด็ก ดังนั้นรัฐจึงมีอำนาจพิเศษในฐานะที่เป็นบิดามารดาของประเทศชาติที่จะปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้พ้นจากภัยอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น และช่วยเหลือดูแลเด็กและเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่ดีที่มีความรับผิดชอบ ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้อำนาจรัฐเสมือนหนึ่งเป็นผู้ปกครอง (Parens Patriae) ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รัฐมีหน้าที่ในการควบคุมความประพฤติและอบรมป้อนนิสัยเด็กและเยาวชนนั้นให้เป็นบุคคลตามที่สังคมพึงปรารถนา⁵ รัฐสามารถเข้าแทรกแซงสถาบันครอบครัวถ้าบิดามารดาปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบที่มีต่อเด็กและสังคมบกพร่องหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

2) แนวคิด Police Power เป็นแนวคิดในทางกฎหมายมหาชน เริ่มต้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้รับแนวคิด Parens Patriae เข้ามา แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ยอมรับแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจในการปกครองและบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะบิดาของประเทศ จึงยอมรับเอาแนวคิดดังกล่าวเข้ามาปรับใช้กลายเป็นแนวคิดเรื่องอำนาจของรัฐ⁶ กล่าวคือ รัฐมีอำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ต่อมาได้มีการใช้อำนาจนี้ผ่านทางฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ อีกทั้งศาลสูงสหรัฐอเมริกาก็เคยให้คำจำกัดความ “อำนาจรัฐ” เช่นนี้ว่าหมายถึง อำนาจในทางสาธารณสุข จัดให้ราษฎรมีสวัสดิภาพ มีศีลธรรม มีสวัสดิการและความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งก็คือ อำนาจปกครองราษฎรให้มีความสุข⁷ ดังนั้นเมื่อรัฐมีอำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อย ปกป้องพลเมืองของรัฐให้พ้นจากภัยอันตราย

⁴ วชิรินทร์ บัจเจกวิญญูสกุล, “รายงานการวิจัยการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเยาวชนและครอบครัว: เพื่อตอบสนองการคุ้มครองเด็ก เยาวชน และครอบครัว,” (กรุงเทพฯ: องค์การยูนิเซฟประจำประเทศไทย, 2545), หน้า 88-89.

⁵ เดชา สังขวรรณ, “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก,” ใน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545), หน้า 117.

⁶ Sue Titus Reid, Crime and criminology (CBS College Publishing, 1982). pp.423-424.

⁷ Donale Brieland and John Allen Lemmon, Social Work and the law, (Minnesota: West Publishing, 1987), p.137-138. อ้างถึงใน นาถวดี พักคง, “มาตรการคุ้มครองเด็กที่ถูกทำร้ายโดยบุคคลในครอบครัว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 44.

รัฐจึงมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปแทรกแซงสถาบันครอบครัวเพื่อให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในกรณีที่ครอบครัวบกพร่องต่อหน้าที่ เนื่องจากบิดามารดาไม่สามารถดูแลและปกป้องคุ้มครอง เด็กและเยาวชนได้

จะเห็นได้ว่าแม้แนวคิดทั้งสองนี้มาจากรากฐานที่แตกต่างกัน คือ แนวคิด *Parens Patriae* มาจากรากฐานของการปกครองแบบศักดินา คือ การแบ่งชนชั้นโดยมีกษัตริย์เป็นผู้ปกครองประเทศแต่หน้าที่ของผู้ปกครองก็คือการปกป้องคุ้มครองผู้ที่อยู่ในปกครองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีดังเช่นพ่อปกครองลูก เมื่อพลเมืองในความปกครองมีมากขึ้น การดูแลย่อมไม่ทั่วถึง จึงได้มีการมอบหมายแต่งตั้งบุคคลและกำหนดวิธีการให้ไปทำหน้าที่แทนกษัตริย์เพื่อให้พลเมืองในความปกครองได้อยู่เย็นเป็นสุข ในขณะที่แนวคิด *Police Power* เป็นแนวความคิดในทางกฎหมายมหาชนที่ให้อำนาจรัฐในการปกครองประเทศ และทั้งสองแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า สังคมเริ่มให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนมากขึ้น เด็กและเยาวชนต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างดีที่สุด ถ้าบิดามารดาดูแลเด็กและเยาวชนได้ไม่เต็มที่ สังคมหรือรัฐก็จะยื่นมือเข้ามาแทรกแซงในการดูแลและปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยมีจุดมุ่งหมายในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้กลับเป็นพลเมืองดีของสังคมมากกว่ามุ่งเน้นที่การลงโทษเพียงอย่างเดียว เพราะถือว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นเกิดจากสาเหตุที่บิดามารดาบกพร่องในหน้าที่ดูแล รัฐจึงต้องเข้ามาช่วยแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนนั้นให้สามารถกลับเป็นคนดีของสังคมต่อไป

2.1.3 แนวคิดที่ถือว่าเด็กและเยาวชนมีสิทธิในฐานะปัจเจกชน^๑

แนวคิดนี้มีรากฐานความคิดมาจากแนวคิดปัจเจกชนซึ่งให้ความสำคัญกับบุคคลแต่ละคนว่าเป็นบุคคลหรือสิ่งที่มีอยู่ได้ด้วยตนเอง และแนวคิดมนุษยชนนิยมซึ่งถือว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรี มีคุณค่า และมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองโดยอาศัยเหตุผลและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ อันเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ โดยเริ่มมองว่าเด็กและเยาวชนมีสิทธิ อำนาจ และความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ไม่ได้เป็นสมบัติของใครทั้งนั้น ดังนั้นแม้เด็กและเยาวชนจะอยู่ในครอบครัวและอยู่ในความปกครองดูแลของบิดามารดาก็ตาม แต่เด็กและเยาวชนก็ยังคงมีเสรีภาพและสิทธิส่วนบุคคลในตัวเองด้วย สังคมและรัฐจึงมีส่วนร่วมในการดูแลและปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนเช่นเดียวกับบิดามารดา ถ้าบิดามารดาบกพร่องใน

^๑ จิตติมา ธงไชย, “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540: ศึกษาเฉพาะกรณีการคุ้มครองผู้เสียหายและพยานที่เป็นเด็กในการสอบสวน,” หน้า 10.

หน้าที่และไม่สามารถดูแลเด็กและเยาวชนได้ รัฐก็มีหน้าที่เข้าแทรกแซงแก้ไขโดยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อปกป้องคุ้มครองสวัสดิภาพและความเป็นปัจเจกชนของเด็กและเยาวชน แนวคิดนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมที่เน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ เริ่มมองว่าหน้าที่ในการดูแลและปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนนั้น เป็นหน้าที่ของบิดามารดาและรัฐที่ต้องร่วมมือกันให้เด็กและเยาวชนได้รับการดูแลที่ดีที่สุด ถ้าเกิดความบกพร่องอันเป็นสาเหตุให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด บิดามารดาและรัฐก็ต้องช่วยกันแก้ไขให้เด็กและเยาวชนกลับเข้าสู่กรอบของกฎหมายและศีลธรรมอันดี

ต่อมาแนวคิดในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาจนเกิดเป็นสำนักความคิดขึ้นมา ได้แก่ สำนักอาชญาวิทยาที่ตั้งดั้งเดิม (Neo-Classical School of Criminology) และสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School of Criminology)

สำนักอาชญาวิทยาที่ตั้งดั้งเดิมมีความเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายในขณะนั้น มองข้ามความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้เกิดความเคร่งครัดตายตัวในการบังคับใช้กฎหมายมากเกินไปและนำไปสู่ความไม่ยุติธรรมในการลงโทษผู้กระทำความผิดให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม ดังนั้นสำนักอาชญาวิทยาที่ตั้งดั้งเดิมจึงได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดให้สอดคล้องกับเหตุปัจจัยในการกระทำผิด ให้ความสนใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลที่กระทำความผิด⁹ โดยสำนักอาชญาวิทยาที่ตั้งดั้งเดิมได้จำแนกผู้กระทำความผิดเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) บุคคลผู้มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์
- 2) เด็ก เยาวชน และคนชรา
- 3) บุคคลวิกลจริต บุคคลปัญญาอ่อน และบุคคลไร้ความสามารถ

สำนักอาชญาวิทยาที่ตั้งดั้งเดิมมองว่า ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก เยาวชน และคนชราเป็นบุคคลที่ไม่สามารถตัดสินใจเลือกกำหนดพฤติกรรมได้ตามเจตนาที่แท้จริงได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากความด้อยประสบการณ์ของเด็กและเยาวชน หรือความเสื่อมถอยของสภาพจิตใจของคนชรา และยังมองว่าการขาดบทบัญญัติของกฎหมายในการแยกการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ในกฎหมายอาญา เป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงมากที่สุด ดังนั้นจึงได้เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงหลักการดังกล่าว

⁹ มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์, กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 42.

โดยกำหนดให้เด็กที่กระทำความผิดซึ่งมีอายุต่ำกว่าเจ็ดปีได้รับการยกเว้นความรับผิดชอบทางอาญา เพราะเด็กเหล่านั้นยังไม่สามารถรู้และเข้าใจความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่วได้¹⁰

แนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาที่ตั้งเดิมนั้นตั้งคำถามถึงความเป็นจุดเริ่มต้นในการแบ่งแยกการลงโทษระหว่างผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ประเทศไทยเองก็รับแนวคิดนี้มาบัญญัติในกฎหมายอาญาโดยมีการกำหนดให้ยกเว้นความรับผิดชอบทางอาญาของเด็กที่กระทำความผิดซึ่งมีอายุต่ำกว่าเจ็ดปี ซึ่งปัจจุบันได้แก้ไขโดยขยายอายุเด็กที่ได้รับการยกเว้นความรับผิดชอบทางอาญาเป็นเด็กที่อายุต่ำกว่าสิบปี และยังเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอีกด้วย

ส่วนสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยมนั้นถือเป็นต้นกำเนิดของปรัชญาที่มุ่งต่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งสำนักความคิดนี้เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 19 โดยมีนักอาชญาวิทยาชาวอิตาลี 3 คนเป็นผู้นำ ได้แก่ ซีซาร์ ลอมโบโรโซ (Cesare Lombroso) ราฟาเอลโล กาโรฟาโล (Raffaello Garofalo) และเอ็นริโก เฟอริ (Enrico Ferri) เนื่องจากเป็นยุคที่วิทยาศาสตร์เริ่มเข้ามา มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต สำนักความคิดนี้จึงได้เสนอให้ใช้หลักวิทยาศาสตร์วิเคราะห์หาสาเหตุการกระทำความผิด และการบังคับใช้กฎหมายนั้นจะต้องคำนึงถึงสาเหตุและพื้นเพดั้งเดิมของผู้กระทำความผิด เพราะการที่คนจะกระทำความผิดนั้นเกิดจากแรงกดดันทางด้านร่างกาย จิตใจ และสภาพสังคม เช่น เกิดจากความบกพร่องทางกรรมพันธุ์หรือกายภาพ หรือเกิดจากความยากจนหรือหมดโอกาสในสังคม เกิดจากความกดดันในจิตใจที่ทำให้เขาไม่มีโอกาสใช้เหตุผลพิจารณาถึงผลดีผลเสียก่อนที่จะกระทำความผิด สำนักนี้จึงมุ่งศึกษาที่ตัวอาชญากรมากกว่าศึกษากฎหมาย เพราะถือว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่สมบูรณ์อยู่แล้ว แต่สิ่งที่ผิดปกติก็คือตัวอาชญากร จึงควรมีการใช้กฎหมายโดยผ่อนปรนต่อผู้กระทำความผิดแต่ละรายโดยคำนึงถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดประพฤติในสิ่งที่ผิดกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อมุ่งแก้ไขปรับปรุงให้กลับเป็นปกติ ดังนั้นการลงโทษผู้กระทำความผิดจึงไม่มุ่งในด้านข่มขู่ให้เข็ดหลาบ แต่มุ่งอบรมแก้ไขให้ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ โดยเฉพาะผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนควรได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้เด็กและเยาวชนกลับตนเป็นคนดีและเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไป และในเวลาต่อมาอิทธิพลของสำนักนี้ปรากฏเด่นชัดในเรื่องการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยเฉพาะในเรื่องการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งเน้นในเรื่องการให้ความสงเคราะห์ แก่เด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล เพื่อให้กลับตนเป็นคนดียิ่งกว่าการมุ่งปราบปรามลงโทษ ดังนั้นการสงเคราะห์เด็ก

¹⁰ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, อาชญาวิทยา: สหวิชาการว่าด้วยปัญหาอาชญากรรม (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 35.

และเยาวชนภายหลังปล่อยตัวจึงมีที่มาจากแนวคิดนี้ กล่าวคือ หลังจากได้มีการลงโทษผู้กระทำผิดแล้วย่อมมีวิธีการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยตัวที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไปในภายหน้า¹¹

ประเทศไทยเองก็ได้รับเอาแนวคิดดังกล่าวข้างต้นมาเป็นพื้นฐานในการบัญญัติกฎหมายเช่นกัน กล่าวคือ แนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาที่ดั้งเดิมได้ถูกยอมรับมาเป็นแนวคิดพื้นฐานในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 1 บทบัญญัติทั่วไป ในหมวด 4 ความรับผิดในทางอาญามาตรา 73-77 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่แยกความรับผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากความรับผิดทางอาญาของผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ทั่วไป ส่วนแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยมก็เป็นรากฐานสำคัญมาตั้งแต่ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ในมาตรา 82 และในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ก็ยังคงมีแนวคิดนี้อยู่ในมาตรา 115 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ในการพิจารณาและพิพากษาคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว คำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งควรจะได้รับ การฝึกอบรม สั่งสอน และสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดียิ่งกว่าการที่จะลงโทษ และในการพิพากษาคดีนั้นให้ศาล คำนึงถึงบุคลิกลักษณะ สภาพร่างกายและสภาพจิตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งแตกต่างกันเป็นรายบุคคลไป และลงโทษหรือเปลี่ยนโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนให้เหมาะสมกับตัวเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์เฉพาะเรื่อง แม้ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้กระทำความผิดร่วมกัน” กล่าวคือ ให้ศาลเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน ซึ่งเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับมีความประพฤติที่อยู่ในกรอบของกฎหมายและศีลธรรมอันดี

2.2 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

เมื่อเกิดปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดขึ้นก็จำเป็นต้องกำหนดวิธีการเพื่อจัดการแก้ไขกับปัญหาดังกล่าว จึงเกิดรูปแบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งได้พัฒนาจากแนวคิดในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนตลอดถึงแนวคิดของสำนักความคิดต่างๆ โดยในปัจจุบันแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

¹¹ มาตาดลักษณ์ ออรุ่งโรจน์, กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชน, หน้า 43.

2.2.1 รูปแบบกฎหมาย (Legalistic Model)¹²

เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดก็ใช้กฎหมายบังคับเช่นเดียวกับการกระทำ ความผิดของผู้ใหญ่ โดยรูปแบบกฎหมายนี้มีฐานความคิดว่า เมื่อมีการกระทำความผิดฝ่าฝืน กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ความประพฤติอันเป็นบรรทัดฐานที่ยึดถือปฏิบัติในสังคม ผู้กระทำความผิด ต้องได้รับโทษตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เป็นกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งหมายลงโทษผู้กระทำความผิดให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำไว้ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน โดยไม่คำนึงว่าผู้กระทำความผิดจะเป็นเด็กและเยาวชนหรือเป็นผู้ใหญ่

ต่อมาเกิดแนวความคิดใหม่ว่า เด็กและเยาวชนเป็นผู้ที่มีความอ่อนไหว ทางอารมณ์ ถูกครอบงำทางความคิดจากบุคคลอื่นได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ การที่เด็กและเยาวชนได้ กระทำความผิดลงไปเกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ยังไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี หรืออาจถูกชักจูงให้ กระทำความผิด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้มีความแตกต่างจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ควรมีกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและ เยาวชนที่กระทำความผิดแตกต่างหากจากผู้ใหญ่เพื่อให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพและสิทธิของเด็ก และเยาวชน และไม่ควรมุ่งเน้นที่การลงโทษเด็กและเยาวชนตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้น ทดแทนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ควรช่วยหาวิธีการแก้ไขเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้ กลับตัวกลับใจเป็นคนดีของสังคมต่อไปในอนาคตด้วย ซึ่งทำให้กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก และเยาวชนตามรูปแบบกฎหมายนี้ได้รับการพัฒนาเป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมที่ให้ความ สำคัญกับเด็กและเยาวชนมากยิ่งขึ้น

2.2.2 รูปแบบการสงเคราะห์ (Welfare Model)¹³

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามรูปแบบการสงเคราะห์นี้ มีความเห็นว่า เด็กและเยาวชนกระทำความผิดมีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็น สภาพแวดล้อมทางครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม เช่น สภาพครอบครัวแตกแยกทำให้เด็ก ขาดความอบอุ่นจากบิดามารดา หรือปัญหาเศรษฐกิจที่ทำให้ค่าครองชีพสูง ทำให้แต่ละครอบครัว ต้องดิ้นรนหารายได้ให้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย บิดามารดาต้องทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานมากกว่า สนใจดูแลลูก ทำให้เด็กและเยาวชนไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนและเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร

¹² จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย” ใน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545), หน้า 35.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

อันเป็นสาเหตุหลักที่ชักนำเด็กและเยาวชนให้กระทำความผิด ดังนั้นรัฐในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง รัฐจึงมีอำนาจรัฐ (State Power) ในการควบคุมพฤติกรรมเด็กและเยาวชน (State Control of Juvenile Delinquency) และอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนนั้นให้เป็นคนดี เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดก็เป็นเพราะรัฐบกพร่องในหน้าที่ รัฐจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหานี้โดยการให้การสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ฉะนั้นเด็กและเยาวชนจึงไม่ควรได้รับการลงโทษแต่ควรได้รับการสงเคราะห์จากรัฐแทน ยกตัวอย่างเช่น ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียที่ใช้ระบบคณะกรรมการสวัสดิการระบบสแกนดิเนเวีย (Scandinavian System of Welfare Boards) แทนศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งระบบนี้ก่อตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2439 โดยมีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนโดยใช้โรงเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการให้การศึกษอบรมแทนการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด¹⁴

แต่วิธีการตามรูปแบบการสงเคราะห์นี้มีข้อเสีย คือ เมื่อใช้ในระยะหนึ่งก็จะพบปัญหาว่าการสงเคราะห์ทำให้เด็กและเยาวชนรู้สึกว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ทำให้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำได้

2.2.3 รูปแบบผสม (Co-operative Model)¹⁵

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามรูปแบบผสมนี้เป็นการผสมผสานของสองรูปแบบข้างต้น คือ การลงโทษตามกฎหมาย พร้อมทั้งให้สวัสดิการและการสงเคราะห์ด้วย เนื่องจากรูปแบบกฎหมายก็มีข้อเสียเรื่องการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดมากเกินไปโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้กระทำความผิดแต่ละคนว่าเป็นเด็ก เยาวชน หรือผู้ใหญ่ ทำให้การลงโทษมีความรุนแรงและไม่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ส่วนรูปแบบการสงเคราะห์ก็มีข้อเสียในเรื่องที่ไม่สามารถทำให้เด็กและเยาวชนสำนึกผิดและกลับตัวเป็นคนดีของสังคมได้ ทั้งยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำซากได้ ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามรูปแบบผสมนี้ขึ้นมาเพื่อแก้ไขข้อเสียของรูปแบบกฎหมายและรูปแบบการสงเคราะห์ให้เกิดรูปแบบใหม่ที่มี

¹⁴ พัลลภ พิเศษผู้สังฆการ, คำอธิบายพร้อมด้วยรวมคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2543 เรียงตามมาตรา (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2546). หน้า 2.

¹⁵ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย” ใน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, กิตติพงศ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ. หน้า 36.

ความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ต้องพิจารณาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นรายบุคคล และการบังคับใช้กฎหมายกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจะต้องคำนึงถึงสาเหตุและพื้นเพดั้งเดิมของตัวเด็กและเยาวชนเหล่านั้นด้วย เพราะการที่บุคคลจะกระทำความผิดนั้นเกิดจากแรงกดดันทางด้านร่างกาย จิตใจ และสภาพสังคม เช่น เกิดจากความบกพร่องทางกรรมพันธุ์หรือกายภาพ หรือเกิดจากความยากจน หรือเกิดจากความกดดันในจิตใจที่ทำให้ไม่มีโอกาสให้เหตุผลพิจารณาถึงผลดีผลเสียก่อนที่จะกระทำความผิด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดการบังคับใช้กฎหมายโดยผ่อนปรนต่อเด็กและเยาวชนแต่ละราย โดยคำนึงถึงสาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชน “ผิดปกติ” หรือประพฤตินิสัยที่ผิดกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อมุ่งแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้กลับเป็นปกติ ดังนั้นการลงโทษเด็กและเยาวชนจึงไม่มุ่งเน้นในด้านข่มขู่ให้เข็ดหลาบแต่มุ่งแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้เด็กและเยาวชนกลับตนเป็นคนดีและเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไป

2.2.4 รูปแบบการมีส่วนร่วม (Participative Model)¹⁶

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามรูปแบบการมีส่วนร่วมนี้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด ทั้งผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ชุมชน และรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดและหาทางออกเพื่อบูรณาการเด็กและเยาวชนกลับคืนสู่สังคม ซึ่งองค์การสหประชาชาติก็ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้¹⁷

- 1) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง เป็นการอาสาสมัครหรือรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาของตนเองโดยเน้นการกระทำที่มีได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก
- 2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นการเข้าร่วมโดยความเห็นชอบหรือสนับสนุนจากรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา
- 3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ เป็นการมีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้ผู้กระทำจะได้รับผลทันทีแต่ไม่ใช่ในระยะยาว และอาจมีผลเสียในภายหลังเพราะไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

¹⁷ United Nation, Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development, Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert (New York: United Nation, 1981).

กระบวนการยุติธรรมรูปแบบการมีส่วนร่วมนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม โดยเริ่มต้นมาจากการที่ศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนด Community-based Programs ขึ้นมาเพื่อลดปัญหาคดีล้นศาล เนื่องจากมีคดีความผิดอาญาที่มีโทษเล็กน้อยขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้สิ้นเปลืองเวลา และค่าใช้จ่ายมากในการพิจารณาคดีดังกล่าว จึงได้กำหนดให้มีแนวทางในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแบบใหม่โดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีแบบปกติ โดย Community-based Programs ถือเป็นแนวทางใหม่ในการเข้าถึงความยุติธรรมทางอาญาซึ่งมุ่งเน้นให้การพิจารณาคดีอาญามีกระบวนการที่สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและเรียบง่ายมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญคือไม่ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความ¹⁸ เมื่อโปรแกรมดังกล่าว ประสบความสำเร็จในการช่วยลดคดีอาญาที่ขึ้นสู่ศาล จึงได้นำหลักการดังกล่าวไปปรับใช้กับ กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เพราะเห็นว่าเป็นมาตรการที่สามารถเบี่ยงเบนเด็ก และเยาวชนออกจากการพิจารณาคดีปกติได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเด็กและเยาวชนมากยิ่งขึ้น

ต่อมาโปรแกรมดังกล่าวพัฒนาไปสู่แนวความคิดเรื่องยุติธรรมชุมชน (Community Justice) ที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วนใดระหว่างหน่วยงานใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับชุมชน ซึ่งจะทำงานโดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อการป้องกัน และควบคุมอาชญากรรมโดยตรงและโดยอ้อมในระดับชุมชน¹⁹

แนวคิดดังกล่าวได้นำมาปรับใช้ในงานคุมประพฤติโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและควบคุมผู้กระทำความผิดภายในชุมชนนั่นเอง เรียกว่า การคุมประพฤติ ในชุมชน (Community-based Probation) เช่น การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสาธารณะ ในชุมชน ซึ่งวิธีการนี้เห็นผลชัดเจน คือ ผู้กระทำความผิดมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็น ประโยชน์และสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นผ่านทางการทำงานบริการสาธารณะ หรือการห้ามออกนอกบ้านตามที่ศาลกำหนด (โครงการปฏิบัติการส่องสว่างยามวิกาล หรือ Boston : Operation Night Light ในเมืองบอสตัน รัฐแมสซาชูเซต ซึ่งเป็นเมืองที่มี

¹⁸ T. Marshall, *Alternatives to Criminal Courts: the Potential for Non-Judicial Dispute Settlement* (Hamshire: Grower Publishing House, 1985). p. 45.

¹⁹ สำนักงานกิจการยุติธรรม, *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย*, 2552, หน้า 128-129.

อาชญากรรมรุนแรงบ่อยครั้ง รวมถึงการปะทะกันของแก๊งค์วัยรุ่น²⁰ อันเป็นหนทางหนึ่งในการป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นบนท้องถนนในเวลากลางคืน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำ ความผิดอีกด้วย เรียกว่า Community-based Correction or Rehabilitation ซึ่งเป็นมาตรการ เดียงโทษจำคุกซึ่งเป็นหนึ่งในการป้องกันอาชญากรรมอันเกิดจากการกระทำผิดซ้ำด้วยวิธีการ ควบคุมสอดส่อง (Supervision) ดูแลแก้ไข และให้ความช่วยเหลือผู้ถูกคุมความประพฤติ และผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพยาเสพติด เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นกลับตนเป็นพลเมืองดีไม่กระทำผิด กฎหมายอาญาใดๆอีก ประเทศไทยเองก็ได้รับแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้เช่นกัน โดยปรับการทำงานด้านแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้มีลักษณะเป็นการทำงานเชิงพื้นที่ร่วมกันระหว่าง อาสาสมัครคุมประพฤติและพนักงานคุมประพฤติเพื่อการควบคุมสอดส่องและแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้กระทำผิดในชุมชน โดยกิจกรรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่างๆและการทำงานงานบริการสังคมจะ ดำเนินการในพื้นที่โดยมีอาสาสมัครคุมประพฤติเป็นแกนประสานงานกับสถาบันหรือภาคประชา สังคมต่างๆในชุมชน เช่น ครอบครัวผู้กระทำผิด วัด โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อระดม ทรัพยากรและความร่วมมือของคนในชุมชนสำหรับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด อาสาสมัคร คุมประพฤติจะมีบทบาทสูงโดยเข้าไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงานคุมประพฤติ ส่วนพนักงานคุมประพฤติก็นำหน้าที่ในการเป็นผู้ฝึกสอนงาน ผู้อำนวยการความสะอาด ผู้ควบคุม และรับรองคุณภาพงาน²¹

แนวคิดในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการกระทำ ความผิดในชุมชนดังกล่าวเป็นแนวคิดที่อยู่ภายใต้หลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เหยื่อหรือผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ส่วนเด็กและ เยาวชนที่กระทำความผิดก็ได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น และเป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไป โดยให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามาเป็นตัวกลางในการประสาน ความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายที่รับความเสียหายจากการกระทำความผิดให้มีความเข้าใจอันดีต่อกัน และให้อภัยเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ให้โอกาสเด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้กลับไปใช้ชีวิต

²⁰ Robin Campbell and Robert Victor Wolf, Problem-Solving Probation: An Examination of Four Community-Based Experiments (New York: Center for Court Innovation, 2001) แหล่งที่มา: <http://www.courtinnovation.org/sites/default/files/problemsolvingprobation.pdf> [24 เมษายน 2556]

²¹ กรกช นาควิเชตร และคณะ (สำนักพัฒนาการคุมประพฤติ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม), รายงานการวิจัย เรื่องการศึกษาแบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (The study of the Model of Community involving Community-Based Correction), 2555. หน้า 7.

อย่างปกติในสังคมดั้งเดิม ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในหัวข้อต่อไป

2.3 การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

เมื่อได้ศึกษาแนวคิดต่างๆ ซึ่งเป็นที่มาและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ก็จะได้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาเรื่อยมาเพื่อให้มีความเหมาะสมกับเด็กและเยาวชน สามารถแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดได้อย่างแท้จริง ซึ่งในปัจจุบันรูปแบบกระบวนการยุติธรรมที่ได้รับการสนับสนุนให้นำไปปรับใช้กันในทุกประเทศก็คือ รูปแบบการมีส่วนร่วม ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็เป็นหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมตามรูปแบบการมีส่วนร่วมเช่นกันและเป็นที่แพร่หลายในประเทศต่างๆ ประเทศไทยเองก็ได้รับเอาแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ดังที่ปรากฏในบทบัญญัติมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534* โดยได้กำหนดให้มีแนวทางในการเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเพื่อนำตัวเด็กและเยาวชนไปฝึกอบรมในสถานพินิจแทนการพิจารณาคดีต่อไป อันเป็นช่องทางในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อให้บุคคลในครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและครอบครัวของผู้เสียหายมาร่วมปรึกษาหาแนวทางในการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นก็เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อีกรูปแบบ

* พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

มาตรา 63 ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหว่ากระทำความผิด เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจด้วยแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย ให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สิ้นสุด

การควบคุมเด็กหรือเยาวชนในสถานพินิจตามวรรคหนึ่ง ให้มีกำหนดเวลาตามที่ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินสองปี

บทบัญญัติมาตรานี้มิให้ใช้บังคับแก่การกระทำความผิดอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินกว่าห้าปีขึ้นไป

หนึ่งที่ต้องการให้ทั้งฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและฝ่ายผู้เสียหายมีความเข้าใจอันดีต่อกันและร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นตลอดจนป้องกันการกระทำ ความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนเหล่านั้นด้วย

ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ก็ยังคงไว้ซึ่งหลักการเดิมที่ต้องการเบี่ยงเบนหรือหันเหเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จึงได้บัญญัติให้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาทั้งในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดี โดยให้นำตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเป็นการประชุมร่วมกันระหว่างฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย รวมทั้งชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด กล่าวคือ กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นเป็นการดำเนินการตามวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยกำหนดเป็นข้อตกลงระหว่างกันซึ่งเรียกว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนเองและพยายามแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมไปในทางที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่ความสมานฉันท์ระหว่างฝ่ายผู้กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และชุมชน

2.3.1 หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะเด่น คือ เป็นวิธีการจัดการปัญหาการกระทำความผิดโดยคำนึงถึงผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดเป็นศูนย์กลาง²² นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้กระทำความผิดรู้สำนึกว่าตนเองได้กระทำความผิดอะไรไว้ ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายและสังคมอย่างไรบ้าง เพื่อให้ผู้กระทำความผิดพยายามกลับตัวกลับใจเป็นคนดี ช่วยชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่ผู้เสียหายและชุมชน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้เปิดโอกาสให้

²² จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัว: ก้าวสำคัญสู่การปฏิรูประบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน,” ใน การนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว (เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ วันที่ 14 กันยายน 2549 ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม), (กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549), หน้า 3.

ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ชุมชน และรัฐได้มาพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจกันอันดีต่อกันและให้โอกาสกลับคืนสู่สังคมได้²³ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลักการสำคัญ ดังนี้²⁴

1) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มองว่า อาชญากรรมไม่เป็นแต่เพียงการฝ่าฝืนกฎหมายซึ่งต้องเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้เท่านั้น แต่กลับมองลึกลงในความเป็นจริงว่าอาชญากรรมนั้นทำให้เกิดความเสียหายและส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม ต่างจากกระบวนการยุติธรรมดั้งเดิมซึ่งมองว่าการกระทำความผิดอาญาถือเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ รัฐจึงต้องเข้ามา มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วย

2) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มองว่าไม่ควรจะมุ่งเน้นเพียงแต่จับตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่ควรจะเน้นการบรรเทาความเสียหายให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพที่ดีดังเดิม ในขณะที่กระบวนการยุติธรรมดั้งเดิมมองว่าการกระทำความผิดอาญาเป็นการละเมิดต่อกฎหมายจึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้หลบจำโดยมุ่งผลเพื่อการแก้แค้นทดแทนหรือข่มขู่ขังขังมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก

3) การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญา รัฐไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้นเรื่องการลงโทษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชนได้มีโอกาสร่วมกันหาทางออกในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ด้วย

เมื่อปี ค.ศ. 2000 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศหลักการพื้นฐานในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา²⁵ โดยได้วางหลักการพื้นฐานและมาตรการป้องกันการดำเนินงานซึ่งสรุปได้ 11 ข้อ ดังนี้²⁶

1) การเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ควรจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยินยอมโดยสมัครใจ แต่ฝ่ายใดควรจะได้รับ

²³ T. Marshall, *Restorative Justice: an overview* (London: HMSO, 1999). pp.5-7.

²⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิด” ใน *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย*, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545), หน้า 8-12.

²⁵ United Nation, *Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters*. 2002.

²⁶ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, *ประมวลสาระชุดวิชา การบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบขั้นสูง หน่วยที่ 1-5* (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2553). หน้า 2-54 - 2-56.

การอธิบายอย่างชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการและผลของกระบวนการที่อาจเกิดขึ้นถ้าเข้าร่วมโครงการ ความยินยอมเข้าร่วมโครงการจะถอนเมื่อไรก็ได้ในระหว่างอยู่ในกระบวนการ

2) ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องยอมรับข้อเท็จจริงที่สำคัญของความผิดว่าเป็นความจริง และผู้กระทำความผิดต้องยอมรับความรับผิดชอบสำหรับความผิดนั้น

3) ข้อเท็จจริงต้องมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะนำไปสู่การตั้งข้อหา และจะต้องไม่ถูกตัดสิทธิในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด

4) สิทธิของแต่ละฝ่ายที่จะแสวงหาความช่วยเหลือทางกฎหมายทั้งก่อนและระหว่างขั้นตอนตลอดกระบวนการควรจะเป็นที่ยอมรับ

5) การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็ได้ คือ ตั้งแต่ก่อนตั้งข้อหาไปจนถึงหลังศาลมีคำพิพากษาให้จำคุก

6) การส่งต่อและการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องนำเรื่องความปลอดภัยของทุกฝ่าย ตลอดถึงปัจจัยอื่นๆ เช่น ความไม่สมดุลในอำนาจระหว่างคู่กรณี อายุ เพศ วุฒิภาวะ สติปัญญา ตำแหน่งในชุมชน และอื่นๆ มาพิจารณาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุกคามต่อความปลอดภัยของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีจะมีต่อไปหรือไม่ ต้องถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

7) ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องเก็บไว้เป็นความลับ จะเปิดเผยได้ก็ด้วยความยินยอมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลเหล่านี้ไม่อาจนำไปใช้ในกระบวนการทางกฎหมายสืบต่อมาจากนั้นได้

8) การยอมรับความรับผิดชอบโดยผู้กระทำความผิดต่อความผิดที่เกิดขึ้นเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และไม่สามารถนำการยอมรับเช่นนั้นไปใช้ในกระบวนการยุติธรรมซึ่งอาจจะมีขึ้นในเวลาต่อมาได้

9) บรรดาข้อตกลงทั้งหมดจะต้องได้กระทำโดยสมัครใจและข้อตกลงเหล่านั้นต้องเป็นข้อความที่มีเหตุผล ได้สัดส่วนกันและชัดเจน

10) การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ไม่สามารถบรรลุหรือทำให้เสร็จสิ้นซึ่งข้อตกลงยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้นั้น ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินกระบวนการดังกล่าวจะไม่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินคดีอาญาสืบต่อมาจากนั้นเพื่อเป็นเหตุผลให้ลงโทษผู้กระทำความผิดหนักยิ่งขึ้น

11) โครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรจะมีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อจะได้มั่นใจว่าโครงการนี้จะคงมีอยู่ต่อไปเพื่อดำเนินการบนหลักการที่ถูกต้องและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

หลังจากที่มีการประกาศหลักการพื้นฐานในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในคดีอาญาขององค์การสหประชาชาติแล้ว ก็ได้มีการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการโดยองค์การสหประชาชาติและรัฐสมาชิกขององค์การสหประชาชาติมากมายจนกลายเป็นโลกาภิวัตน์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประเทศไทยเองก็ได้นำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้เช่นกัน โดยเฉพาะในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดก็ได้กำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อเป็นช่องทางให้นำตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อไป โดยมุ่งเน้นการแก้ไขเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดีพร้อมกับการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอย่างสมดุลกัน

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวคิดใหม่ที่น่ามาใช้เสริมกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับเด็กและเยาวชนแต่ละคน ซึ่งแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมีแนวคิดวัฒนธรรมกับการควบคุมสังคมเป็นพื้นฐาน โดยเชื่อว่าวัฒนธรรมควบคุมสังคมได้โดยส่งผลผ่านทางเครื่องมือต่างๆ เรียกว่า บรรทัดฐาน (Norms) ซึ่งแบ่งได้ 3 ประเภท คือ วิถีประชา (Folkway) จารีตประเพณีหรือกฎศีลธรรม (Mores) และกฎหมาย (Law) เมื่อมีบรรทัดฐานซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมความประพฤติเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขแล้ว ก็จำเป็นต้องมีวิธีการควบคุมเมื่อมีผู้ประพฤติฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ ซึ่งก็คือ การลงโทษ (Sanction) เพื่อให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ซึ่งเป็นบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งแบ่งการลงโทษออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การลงโทษแบบเป็นทางการ (Formal Sanction) และการลงโทษแบบไม่เป็นทางการ (Informal Sanction)²⁷ การให้ความสำคัญกับชุมชนหรือสังคมว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการควบคุมบุคคลในสังคมเป็นรากฐานความคิดในเรื่องการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยใช้การลงโทษแบบไม่เป็นทางการ ดังปรากฏในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่กำหนดให้ครอบครัวของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย รวมทั้งผู้แทนของชุมชน เข้าร่วมใน

²⁷ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความยุติธรรม (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550). หน้า 24-28.

การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนการเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีแบบเป็นทางการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นมากกว่าการลงโทษเพียงอย่างเดียว

รูปแบบกระบวนการยุติธรรมที่ประเทศไทยนำมาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน คือ การนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อดำเนินการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ซึ่งวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนนั้นมีทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึก (Narrative Theory) และทฤษฎีความละเอียดเชิงบูรณาการ (Theory of Reintegrative Shaming) เป็นรากฐาน กล่าวคือ ทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึกเป็นแนวคิดในการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นกระบวนการบำบัดและเยียวยาผู้เสียหายอีกทางหนึ่งด้วย ทำให้ผู้เสียหายได้เรียนรู้ที่จะคิดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในมุมที่แตกต่างออกไปจากเดิม คือ ในฐานะผู้เล่า มิใช่เหยื่อหรือผู้ถูกกระทำ ดังนั้นการพรรณนาความรู้สึกจึงทำให้หาวิธีแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับทุกฝ่ายอย่างยุติธรรมมากยิ่งขึ้น²⁸ ทฤษฎีนี้ปรากฏอยู่ในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วย กล่าวคือ นอกจากความมุ่งหมายที่จะแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทำให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้เผชิญหน้ากันเพื่อบอกเล่าความรู้สึกของแต่ละฝ่ายจากเรื่องที่เกิดขึ้น จากนั้นก็ช่วยกันหาทางออกที่เหมาะสมกับทุกฝ่าย ซึ่งเป็นการแก้ไขและเยียวยาทั้งผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายไปพร้อมๆ กันด้วย อันเป็นรากฐานของความสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

ส่วนทฤษฎีความละเอียดเชิงบูรณาการนั้นมีความเชื่อว่า เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิด หากมีการจัดการความขัดแย้งเพื่อพยายามให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้ใช้จิตสำนึกอย่างมีสติในการตระหนักถึงความรู้สึกละเอียดต่อการกระทำความผิดของตน แต่มีใช่ต่อตัวผู้กระทำความผิดเอง โดยชุมชนหรือสังคมแสดงความไม่พอใจหรือความรังเกียจต่อการกระทำ มิใช่ต่อตัวบุคคล และยังคงให้ความเคารพนับถือต่อตัวตนของผู้กระทำความผิดในระดับเดิม ก็จะช่วยแก้ไขปัญหาคเด็กและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำได้²⁹ ทฤษฎีนี้จึงเป็นพื้นฐานในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเพราะเงื่อนไขการเข้าสู่

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-6.

²⁹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัว: ก้าวสำคัญสู่การปฏิรูประบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน,” ใน การนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว (เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ วันที่ 14 กันยายน 2549 ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม), หน้า 4-5.

ขั้นตอนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดต้องสำนึกในการกระทำของตนเองเสียก่อน ซึ่งตรงกับหลักการในทฤษฎีนี้ กล่าวคือ เด็กและเยาวชนต้องรู้สึก ละอายใจและสำนึกในการกระทำของตนเอง และบุคคลที่เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูก็ต้องแสดงให้เห็นว่า การกระทำของเด็กและเยาวชนนั้นไม่ถูกต้อง แต่ยังคงปฏิบัติต่อ เด็กและเยาวชนนั้นอย่างผู้บริสุทธิ์ ไม่มีการตราหน้าเด็กและเยาวชนให้รู้สึกว่าคุณค่าและ หมดความนับถือตนเอง ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้รู้จักปฏิบัติ ตามกฎเกณฑ์ของสังคมและรู้สึกผิดชอบชั่วดีมากยิ่งขึ้น

2.3.2 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมีหลายรูปแบบ ซึ่งรูปแบบที่รู้จักกันทั่วไป และนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศต่างๆมีอยู่ 4 รูปแบบ ดังนี้

2.3.2.1 การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation หรือ VOM)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบการประนอมข้อพิพาท ระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด หรือที่เรียกกันว่า การไกล่เกลี่ยผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด เริ่มใช้ในประเทศแคนาดาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1974³⁰ เป็นกระบวนการที่ให้โอกาสบุคคลทั้งสอง ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายผู้กระทำความผิดได้มาพบปะพูดคุยกันเพื่อประนอมข้อพิพาท โดยจะมีคนกลางที่จะคอยช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ย คือ ผู้ประนอมข้อพิพาท ซึ่งในประเทศไทยก็ อาจจะเป็นพนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ หรืออาสาสมัครที่ทำหน้าที่ในการประสาน การประชุม ช่วยโน้มน้าวให้ทั้งสองฝ่ายพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นและความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน และช่วยกันหาข้อสรุปเพื่อแก้ไขเยียวยาผลจากการกระทำ ความผิดที่เกิดขึ้นนั้น โดยการประนอมข้อพิพาทต้องอยู่ภายใต้หลักการสำคัญ 3 ประการ คือ³¹

1) ความยุติธรรมเกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย โดยความยุติธรรมจะเกิดจากการที่คู่กรณีทุกฝ่ายหันหน้ามาพูดคุยกันถึงเรื่องที่เกิดขึ้น ผู้เสียหายก็ได้มีโอกาสพูดถึง

³⁰ สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, *กระบวนการสร้างยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใน ศาลยุติธรรม* (รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณ). หน้า 42-43.[ออนไลน์], 9 มกราคม 2556. แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th>

³¹ ณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์, *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ*, หน้า 26-28.

ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดพร้อมทั้งรับฟังเหตุผลของผู้กระทำผิดด้วย ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการประนอมข้อพิพาท

2) ขั้นตอนที่สองเป็นการทำความดีเพื่อแก้ไขปรับปรุงตัวเอง โดยเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้ชี้แจงให้เสียยวยาให้แก่ผู้เสียหาย

3) มาตรการในการปรับปรุงตัวเพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดไปกระทำ ความผิดซ้ำอีกในอนาคตจะเกิดขึ้นในขั้นตอนที่สาม นอกจากคู่กรณีจะตกลงกันเกี่ยวกับ เรื่องการชดใช้เยียวยาความเสียหายแล้ว ยังสามารถตกลงกันถึงมาตรการที่จะทำให้ผู้เสียหาย ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นได้ด้วย

จากหลักการดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การประนอมข้อพิพาทระหว่าง ผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดตามแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แตกต่างจาก การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยทั่วไป เนื่องจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั่วไปมีเป้าหมายเพื่อบรรลุ ข้อตกลงร่วมกัน แต่ข้อตกลงที่กำหนดมักจะเป็นเรื่องการชดใช้ค่าเสียหาย แต่ไม่ได้คำนึงถึง สัมพันธภาพที่ดีต่อกันเหมือนกับการประนอมข้อพิพาทตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2.3.2.2 การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Family and Community Group Conference หรือ FCGC)

การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ที่ใช้ในประเทศนิวซีแลนด์มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1989 เป็นวิธีการของชนเผ่าเมารีในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในชนเผ่า การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมีลักษณะคล้ายกับ การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด แต่เปิดโอกาสให้บุคคลอื่นใน ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาและระงับข้อพิพาท ที่เกิดขึ้นด้วย³²

ในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนนี้จะมีผู้ประสานงานคอยอธิบาย ถึงขั้นตอนการประชุม โดยเริ่มจากผู้กระทำผิดพูดถึงเรื่องที่เกิดขึ้นรวมทั้งสาเหตุที่ได้กระทำ ความผิด จากนั้นผู้เสียหายก็พูดถึงเรื่องราวในส่วนของตนเองว่ารู้สึกอย่างไรและได้รับความเสียหายอย่างไรบ้าง แล้วครอบครัวของทั้งสองฝ่ายก็จะช่วยกันแสดงความคิดเห็นเพื่อหา แนวทางในการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น³³

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 28-29.

³³ H. Zehr, *Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice* (Pennsylvania: Waterloo Ontario Herald Press, 1990). p.256.

ข้อดีของการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนก็คือ เมื่อมีการตกลงกันถึงมาตรการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นแล้ว บุคคลในครอบครัวและชุมชนก็จะช่วยกันทำหน้าที่สอดส่องดูแลไม่ให้ผู้กระทำความผิด หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งนอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาคือพิพาทแล้วยังช่วยป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดซ้ำเกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย

2.3.2.3 การล้อมวงพิจารณาความ (Circle Sentencing)

การล้อมวงพิจารณาความหรือการลงโทษโดยที่ประชุมเป็นรูปแบบ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในประเทศแคนาดา เมื่อปี ค.ศ. 1992 โดยได้รับ อิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของชาวเผ่าอะบอริจิน มีวัตถุประสงค์เพื่อเยียวยาผู้เสียหายพร้อมกับ ดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และกระตุ้นให้ผู้กระทำความผิดปรับปรุง ตนเอง โดยการล้อมวงพิจารณาความหรือการลงโทษโดยที่ประชุมนั้นมีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ³⁴

- 1) ถือว่าการกระทำความผิดอาญา คือ การที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายกระทบกระทั่งกันและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน
- 2) ความผาสุกของชุมชนขึ้นอยู่กับ การเยียวยาความกระทบกระทั่งดังกล่าวนี้
- 3) ชุมชนจะดีขึ้น หากมีการจัดการกับอาชญากรรมที่หยั่งรากลึกทั้งในภาคเศรษฐกิจและสังคม

การล้อมวงพิจารณาความหรือการลงโทษโดยที่ประชุมแตกต่างจาก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบอื่นๆ เนื่องจากการล้อมวงพิจารณาความหรือ การลงโทษโดยที่ประชุมเป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนการพิจารณาลงโทษในศาล แต่เป็นการพิจารณา ความแบบไม่เป็นทางการ โดยผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และครอบครัว ตลอดจนพยานและตำรวจจะมานั่งล้อมวง เพื่อพิจารณาเรื่องราวที่เกิดขึ้น เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้พูดถึงเรื่องที่เกิดขึ้นรวมถึงความรู้สึกต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิด

³⁴ ณัฐวิสา ฉัตรไพฑูริย์, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ, หน้า 31-35.

ความเข้าใจอันดีต่อกัน และช่วยกันกำหนดข้อตกลงในการชดเชยค่าเสียหายรวมถึงวิธีการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด³⁵

2.3.2.4 คณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Boards)³⁶

คณะกรรมการบูรณาการชุมชนเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบหนึ่งที่ทำให้ชุมชนได้แสดงความรับผิดชอบต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยคณะกรรมการบูรณาการชุมชนนั้นประกอบไปด้วยบุคคลในชุมชน เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ผู้เสียหาย และผู้แทนกระบวนการยุติธรรม ซึ่งรูปแบบในการดำเนินการนั้นเน้นการพูดคุยด้วยความเคารพก่อนที่จะพิจารณาโทษ ซึ่งส่วนใหญ่จะทำให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย คณะกรรมการบูรณาการชุมชนนี้มีความสำคัญต่อสมาชิกชุมชนอย่างมาก เพราะเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในขั้นตอนที่อยู่ระหว่างชุมชนกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด อีกทั้งยังช่วยลดปริมาณคดีที่เข้าสู่การพิจารณาในศาลด้วย

2.4 หลักกฎหมายสากลที่เกี่ยวกับมาตรการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

กระบวนการยุติธรรมที่มีมาตรการมุ่งเน้นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นเป็นผลมาจากการที่สังคมยอมรับว่า เด็กมีสิทธิของตนเอง มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และมีฐานะเป็นพลเมืองด้วย แต่เด็กและผู้ใหญ่มีความแตกต่างกันทั้งด้านสรีระ จิตใจ และประสบการณ์ชีวิต เด็กอาจกระทำความผิดด้วยความเยาว์วัย ขาดวุฒิภาวะ หรือทัศนคติที่ผิด การดำเนินคดีและลงโทษทางอาญาแก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นอาจไม่เหมาะสม จำเป็นต้องมีกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแตกต่างหากจากกระบวนการยุติธรรมทั่วไป และหามาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญาให้แตกต่างจากคดีที่

³⁵ นัทธี จิตสว่าง, “Restorative Justice: กระบวนการยุติธรรมแนวใหม่ เหยื่อและชุมชนมีส่วนร่วม,” ใน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, กิติพงษ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545), หน้า 82-85.

³⁶ อัจฉริยา ชูตินันท์, รายงานผลการวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเพื่อหันเหเด็กและเยาวชน โดยไม่ต้องขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว, 2551, หน้า 24.

ผู้ใหญ่กระทำความผิด อันเป็นที่มาของการดำเนินการให้มีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ซึ่งมีหลักกฎหมายสากลที่สนับสนุนแนวความคิดดังกล่าว ดังนี้

2.4.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1959 (U.N. Declaration on the Right of the child)

เริ่มต้นโดยสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law School) ที่มีแนวความคิดว่าเด็กมีสิทธิของตนเองที่ต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยเด็ดขาด ซึ่งแนวความคิดนี้ช่วยผลักดันให้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก (Declaration on the Right of the child) ณ กรุงเจนีวา เมื่อปี พ.ศ. 2467 ซึ่งมีใจความว่า เด็กจำเป็นต้องได้รับอาหาร การรักษาพยาบาล การช่วยเหลือ ถือว่าเด็กเป็นเป้าหมายที่ต้องได้รับการเอาใจใส่

ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 องค์การสหประชาชาติก็ได้ลงมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งประกาศว่า เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ พึงได้รับการปกป้องคุ้มครองเป็นพิเศษแต่อย่างไรก็ตาม ปฏิญญาสากลทั้งสองฉบับก็มิได้รับรองว่าเด็กมีสิทธิในตัวเอง เด็กยังคงอยู่ในฐานะผู้รับบริการ ไม่มีทั้งสิทธิในฐานะพลเมืองและสิทธิในทางการเมืองแต่อย่างใด

เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2502 ได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ โดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติยอมรับว่า เด็กย่อมมีสิทธิที่จะมีชื่อและได้สัญชาติโดยการเกิด³⁷ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของรัฐสมาชิกขององค์การสหประชาชาติที่มีความเห็นร่วมกันว่า เด็กมีสิทธิของตนเอง และปัจจุบันมีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กและเยาวชนอีกฉบับหนึ่งด้วย

แม้ปฏิญญาสากลจะไม่มีสถานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ก็เป็นที่จริงธรรมทางการเมืองระหว่างประเทศที่ช่วยส่งเสริมผลักดันให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนอย่างมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีอย่างเสมอภาคกัน นับเป็นจุดเริ่มต้นในการรับรองสิทธิเด็กและเยาวชนในระดับระหว่างประเทศเป็นครั้งแรก

³⁷ วิชา มหาคุณ, ศาลเยาวชนและครอบครัวตามแนวความคิดสากล, (กรุงเทพฯ: ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2540), หน้า 14.

2.4.2 กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ค.ศ. 1985 หรือ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง (United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice : The Beijing Rules)

การยอมรับสิทธิของเด็กส่งผลให้ที่ประชุมสภาองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 6 ณ กรุงคาราคัส ประเทศเวเนซุเอลา เมื่อปี พ.ศ. 2523 ได้วางหลักเกณฑ์ขั้นมูลฐานสำหรับการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และผลักดันคณะกรรมการการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม สังกัดสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมได้จัดทำกฎตามหลักเกณฑ์นั้น ต่อมาคณะกรรมการดังกล่าวได้ร่างกฎเสนอต่อที่ประชุมเตรียมการระดับภูมิภาค ณ กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างวันที่ 14-18 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 จนได้รับการแก้ไขและยอมรับในหลักการ ต่อมาสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมนำร่างกฎนั้นเสนอในการประชุมสภาองค์การ ครั้งที่ 7 ณ กรุงมิลาน ประเทศอิตาลี ระหว่างเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2528 เพื่อเป็นกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน ซึ่งรู้จักกันในนาม “กฎแห่งกรุงปักกิ่ง” ที่ประชุมให้ความเห็นชอบในวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2528 และได้เสนอต่อสมัชชาใหญ่เพื่อลงมติ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติให้การยอมรับและผนวกกฎดังกล่าวไว้ในมติที่ 40/2533 เพื่อให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติตาม³⁸ ซึ่งประเทศไทยก็เป็นสมาชิกอยู่ด้วย จึงต้องรับเอากฎแห่งกรุงปักกิ่งนี้มาปฏิบัติตามให้สอดคล้องเช่นกัน

กฎแห่งกรุงปักกิ่งเป็นหลักสากลแรกที่ได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการบริหารงานกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุม ซึ่งได้รับการปรับปรุงให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในทุกส่วนของโลก เป็นระบบที่อยู่ท่ามกลางความหลากหลายของสภาพแวดล้อมและโครงสร้างทางกฎหมาย โดยยอมรับว่า เด็กและเยาวชนอยู่ในวัยเริ่มต้นของมนุษย์ที่กำลังพัฒนา จึงต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และการพัฒนาทางสังคม ทั้งต้องการการปกป้องทางกฎหมายภายในเงื่อนไขแห่งสันติภาพ เสรีภาพ ศักดิ์ศรี และความมั่นคงปลอดภัย³⁹

³⁸ ศูนย์เครือข่ายสิทธิเด็กเอเชียเนืท, “กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง),” *บทบัญญัติ* 53, 4 (ธันวาคม 2540): 123.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

กฎแห่งกรุงปักกิ่งวางแนวคิดและหลักปฏิบัติทั่วไปที่ดีในการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนไว้ 30 ข้อ ซึ่งมีสาระสำคัญ 4 ประการ คือ⁴⁰

- 1) เน้นการป้องกันเด็กและเยาวชนมิให้กระทำความผิด
- 2) เน้นการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด
- 3) เน้นมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู (Rehabilitation) ยิ่งกว่าการลงโทษด้วยวิธีการจำกัดเสรีภาพของเด็กและเยาวชน โดยกำหนดให้เป็นทางเลือกสุดท้าย
- 4) เน้นมาตรการเตรียมความพร้อมเพื่อให้เด็กและเยาวชนกลับสู่สังคมและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ บทบัญญัติของกฎแห่งกรุงปักกิ่งยังได้กำหนดหลักการในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ดังนี้

- 1) การจัดระบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะประเทศภาคีสมาชิกต้องมีกฎหมายที่ใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยเฉพาะต่างหาก โดยคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชน และการบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นไปอย่างยุติธรรมด้วย⁴¹ และการกำหนดอายุของเด็กและเยาวชนที่ต้องรับผิดชอบทางอาญาให้คำนึงถึงสภาพสังคมและระบบกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ด้วย⁴² และไม่ควรจะกำหนดอายุของความรับผิดชอบทางอาญาของเด็กและเยาวชนให้ต่ำเกินไป⁴³ โดยต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงเรื่องวุฒิภาวะทางอารมณ์ จิตใจ และปัญญาประกอบด้วย ดังนั้นการกำหนดอายุเด็กและเยาวชนที่ต้องรับผิดชอบทางอาญาจึงต้องพิจารณาในแง่ศีลธรรมและจิตวิทยาว่าเด็กและเยาวชนอายุเท่าใดบ้างที่จะปฏิบัติตามองค์ประกอบของความรับผิดชอบทางอาญาได้⁴⁴

⁴⁰ วัชรินทร์ บัจเจกวิญญูสกุล, “รายงานการวิจัยการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเยาวชนและครอบครัว: เพื่อตอบสนองการคุ้มครองเด็ก เยาวชน และครอบครัว,” หน้า 96.

⁴¹ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 2.3

⁴² กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 2.2

⁴³ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 4.1

⁴⁴ ศูนย์เครือข่ายสิทธิเด็กเอเชียเนืท, “กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง),” หน้า 128.

2) ความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนต้องปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา และความแตกต่างในเรื่องอื่นๆ⁴⁵

3) การคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญในทุกๆ ขั้นตอน เช่น การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิที่จะถูกแจ้งข้อหา สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำ สิทธิที่ได้รับคำปรึกษา สิทธิที่จะให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองปรากฏตัวอยู่ด้วย สิทธิที่จะต่อสู้คดีและซักค้านพยาน รวมทั้งสิทธิที่จะอุทธรณ์ด้วย⁴⁶ และต้องรักษาความลับของเด็กและเยาวชนที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อันเป็นการเคารพสิทธิส่วนตัวของเด็กและเยาวชน และยังเป็นการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในอนาคตอีกด้วย⁴⁷

การจำกัดอิสรภาพของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ยกเว้นในกรณีที่ไม่มีหนทางป้องกันสังคมแบบอื่นที่เหมาะสมแล้ว⁴⁸ การจำกัดอิสรภาพของเด็กและเยาวชนนั้นควรกำหนดขึ้นหลังจากที่มีการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนและควรจำกัดให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้⁴⁹ ควรใช้หนทางอื่นให้มากที่สุดแทนการควบคุมตัวไว้ในสถานฝึกอบรมแบบปิด และถ้าจำเป็นต้องควบคุมตัวไว้ในสถานฝึกอบรมแบบปิดก็ควรที่จะกำหนดระยะเวลาให้สั้นที่สุด⁵⁰ ควรใช้มาตรการอื่นๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้สถานกักกัน โดยดึงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด⁵¹ และไม่ควรแยกเด็กและเยาวชนออกจากการดูแลของบิดามารดา

⁴⁵ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 2.1

⁴⁶ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 7.1

⁴⁷ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 8.1

⁴⁸ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 17.1(ค)

⁴⁹ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 17.1(ข)

⁵⁰ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 19.1

⁵¹ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 18.1

หรือผู้ปกครอง⁵² แต่ควรให้บิดามารดา หรือผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนในการดูแลแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วย⁵³

4) การเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนต้องมีมาตรการเพื่อผลักดันหรือเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการ⁵⁴ ควรส่งตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้ชุมชนเพื่อดำเนินการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นต้องได้รับความยินยอมจากเด็กและเยาวชนด้วย⁵⁵ ควรสนับสนุนให้มีโครงการต่างๆในชุมชน ซึ่งเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วยวิธีการที่เหมาะสมยิ่งกว่า⁵⁶ โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ก็พัฒนาไปสู่การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเพื่อเตรียมเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้พร้อมในการกลับไปดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป

5) การหลีกเลี่ยงการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอย่างรุนแรง การลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นไม่ควรกำหนดโทษประหารชีวิต⁵⁷ และควรหลีกเลี่ยงการลงโทษอย่างรุนแรง⁵⁸ แต่ควรเน้นแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีมากกว่า โดยกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนต้องคำนึงถึงความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชนซึ่งจะช่วยทำให้หลีกเลี่ยงการใช้บทลงโทษกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้ และการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนจะต้องได้สัดส่วนกับสภาพแวดล้อมทั้งของผู้กระทำความผิดและความผิดที่ได้กระทำลงไปด้วย⁵⁹ ซึ่งหลักการเรื่องการได้สัดส่วนนี้ถือเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้เพื่อจำกัดบทลงโทษ การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนนั้นจะพิจารณาจากความรุนแรงของความผิดเท่านั้นมิได้ แต่ต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมของผู้กระทำความผิดด้วย รวมถึงรายละเอียดเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล เช่น สถานภาพทางสังคม สภาพครอบครัว ควรมีผลต่อสัดส่วนของ

⁵² กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 18.2

⁵³ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 25.1

⁵⁴ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 11.1

⁵⁵ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 11.3

⁵⁶ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 11.4

⁵⁷ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 17.2

⁵⁸ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 17.3

⁵⁹ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง ข้อ 5.1

การปฏิบัติด้วย เช่น ผู้กระทำความผิดมีความพยายามที่จะชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือไม่ อย่างไร หรือความตั้งใจจริงของผู้กระทำความผิดที่จะกลับตนเป็นคนดี⁶⁰ ซึ่งประเทศไทยก็นำหลักการดังกล่าวนี้มาบัญญัติเป็นเงื่อนไขเพื่อผลักดันเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อไป

กล่าวโดยสรุปก็คือ กฎแห่งกรุงปักกิ่งนั้นต้องการให้ประเทศสมาชิกจัดระบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนในทุกขั้นตอน ไม่สนับสนุนให้ใช้วิธีลงโทษทางอาญาอย่างเข้มงวดหรือแยกเด็กและเยาวชนออกจากครอบครัว หากจำเป็นต้องใช้วิธีควบคุมตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดก็ควรให้ความคุ้มครองและแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเหล่านั้นโดยส่งเสริมให้มีการเอาใจใส่ดูแลอบรมสั่งสอน ให้การศึกษา ฝึกหัดอาชีพ บำบัดรักษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นสามารถพัฒนาตนเองและสามารถกลับไปดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

2.4.3 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1989 (Convention on the Rights of the Child)

แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิเด็กตามปฏิญญาสากลและกฎแห่งกรุงปักกิ่งได้พัฒนาเรื่อยมา และในปี พ.ศ. 2532 องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF : United Nations Children's Fund) ได้ร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้นมา เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนโดยวางหลักปฏิบัติต่างๆเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ซึ่งมีผลบังคับใช้ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2533 เนื่องจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนี้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศ จึงผูกพันรัฐภาคีที่ให้การรับรอง รวมทั้งประเทศไทยเองซึ่งเป็นประเทศสมาชิกโดยได้ให้การรับรองในภาคยานุวัติสารเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 และกำหนดให้อนุสัญญาสิทธิเด็กมีผลบังคับใช้ในประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2535⁶¹ ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเพื่อความเป็นมาตรฐานสากล

บทบัญญัติของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีบทบัญญัติทั้งหมด 52 ข้อ ซึ่งมีบทบัญญัติที่กำหนดหลักการต่างๆในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ดังนี้

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

⁶¹ กมลินทร์ พินิจภูวดล, "อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก: สิทธิเด็กในประเทศไทย," บทบัญญัติ 53, 4 (ธันวาคม 2540): 100.

1) ความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นจะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองในสิทธิต่างๆของเด็กและเยาวชนอย่างเท่าเทียมกันและปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ⁶² ไม่ว่าเด็กและเยาวชนนั้นจะมีเชื้อชาติและสัญชาติใด แม้เด็กและเยาวชนนั้นเป็นผู้กระทำความผิดก็ยังคงต้องปฏิบัติต่อเด็กโดยให้ความสำคัญเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กและเยาวชนนั้นด้วย

นอกจากนี้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กยังได้ให้นิยามคำว่า “เด็ก” หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น⁶³ ทั้งนี้เพื่อเป็นมาตรฐานให้รัฐภาคีมีแนวทางในการคุ้มครองเด็กและเยาวชนไปในทิศทางเดียวกัน

2) การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในทุกขั้นตอนต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญและเป็นลำดับแรก⁶⁴

การออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนไม่ว่ากรณีใดๆ เช่น เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ หรือการพิจารณาและตัดสินคดีที่เด็กกระทำความผิด ศาลก็ต้องคำนึงถึงหนทางที่จะเป็นประโยชน์กับเด็กและเยาวชนมากที่สุด เป็นต้น⁶⁵

หลักการดังกล่าวได้นำมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ด้วย ดังปรากฏในบทบัญญัติมาตรา 57 เรื่องการจัดให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมใด ต้องจัดให้เหมาะสมกับอายุ สภาพร่างกาย สภาพจิต วุฒิภาวะ และประโยชน์ที่เด็กหรือเยาวชนจะได้รับในอนาคต โดยคำนึงถึงความประสงค์ของเด็กหรือเยาวชนประกอบด้วย จากบทบัญญัตินี้จะเห็นได้ว่าการที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรม ศาลจำต้องพิจารณาถึงประโยชน์สูงสุดที่เด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้รับในอนาคตเป็นสำคัญและเป็นอันดับแรกด้วย

⁶² อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 2

⁶³ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 1

⁶⁴ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 3

⁶⁵ วิชามหาคุณ, “สิทธิเด็กกับกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก,” บทบัญญัติ 53, 4 (กันยายน 2540): 106-107.

3) มาตรฐานในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น นอกจากจะต้องปฏิบัติต่อเด็ก และเยาวชนทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันแล้ว ยังต้องมีมาตรฐานในการปฏิบัติต่อเด็กและ เยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องต่างๆ ดังนี้⁶⁶

3.1) เด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องต่อศาลว่ากระทำความผิดอาญา จะต้องได้รับการปฏิบัติที่เคารพต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็กและเยาวชน ต้องคำนึงถึงอายุของเด็กและเยาวชน รวมทั้งส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคมด้วย

3.2) เด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาจะต้อง ได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเด็กและเยาวชนนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้พิสูจน์ว่ามีความผิด

3.3) เด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาจะต้อง ได้รับการแจ้งข้อหาทันทีและโดยตรง โดยผ่านบิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมาย และได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายและทางอื่นที่เหมาะสมเพื่อเตรียมต่อสู้คดี ซึ่งพระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ก็ได้นำหลักการนี้ มาบัญญัติไว้ในมาตรา 69 วรรคสอง ความว่า ถ้าขณะจับกุมมีบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือ ผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย อยู่ด้วยในขณะนั้น ให้เจ้าพนักงานผู้จับแจ้งเหตุ แห่งการจับให้บุคคลดังกล่าวทราบ และในกรณีความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่ กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี เจ้าพนักงานผู้จับจะสั่งให้บุคคลดังกล่าวเป็นผู้นำตัวเด็ก หรือเยาวชนนั้นไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามวรรคหนึ่งก็ได้ แต่ถ้าในขณะนั้นไม่มีบุคคล ดังกล่าวอยู่กับผู้ถูกจับ ให้เจ้าพนักงานผู้จับแจ้งให้บุคคลดังกล่าวคนใดคนหนึ่งทราบถึงการจับกุม ในโอกาสแรกเท่าที่สามารถกระทำได้ และหากผู้ถูกจับประสงค์จะติดต่อสื่อสารหรือปรึกษาหารือ กับบุคคลเหล่านั้น ซึ่งไม่เป็นอุปสรรคต่อการจับกุมและอยู่ในวิสัยที่จะดำเนินการได้ ให้เจ้าพนักงาน ผู้จับดำเนินการให้ตามควรแก่กรณีโดยไม่ชักช้า จากหลักการและบทบัญญัติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไม่ต้องการจะแยกเด็กและเยาวชนออกจาก ครอบครัว ทั้งยังต้องการให้ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและ เยาวชนที่กระทำความผิดอีกด้วย

3.4) เด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาจะต้อง ได้รับการพิจารณาและตัดสินโดยไม่ชักช้า และจะต้องไม่ถูกบังคับให้เบิกความหรือสารภาพผิด

⁶⁶ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 40

ถ้าพิจารณาว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญาก็ให้การวินิจฉัยนั้นได้รับการทบทวนโดยองค์กรตุลาการที่เป็นอิสระในระดับสูงขึ้นไปได้

4) การลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

การลงโทษและการจำกัดอิสรภาพของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมนั้นต้องเป็นไปตามหลักการ ดังนี้⁶⁷

4.1) การลงโทษเด็กและเยาวชนนั้นไม่ควรกำหนดโทษประหารชีวิตหรือโทษจำคุกตลอดชีวิตโดยที่ไม่มีโอกาสได้รับการปล่อยตัว หรือโทษที่มีความรุนแรง

4.2) การจับกุม กักขัง หรือจำคุกเด็กและเยาวชนจะต้องเป็นไปตามกฎหมายและจะใช้เป็นมาตรการสุดท้ายเท่านั้น และต้องกำหนดเวลาให้สั้นที่สุดและมีความเหมาะสมมากที่สุด

4.3) เด็กและเยาวชนที่ถูกจำกัดเสรีภาพจะได้รับการปฏิบัติด้วยมนุษยธรรมและด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต้องคำนึงถึงความต้องการของบุคคลในวัยนั้นด้วย นอกจากนี้เด็กและเยาวชนที่ถูกจำกัดเสรีภาพจะต้องถูกแยกต่างหากจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ และเด็กมีสิทธิที่จะงดการติดต่อกับครอบครัวทางหนังสือตอบโต้และการเยี่ยมเยียน

4.4) เด็กและเยาวชนที่ถูกจำกัดเสรีภาพมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสมโดยพลัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้นได้วางหลักการสำหรับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเอาไว้อย่างครอบคลุมและเหมาะสมอย่างยิ่ง กล่าวโดยสรุปคือ กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นคำนึงถึงการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ⁶⁸ เพราะการพิจารณาคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดย่อมมีวัตถุประสงค์แตกต่างจากคดีที่ผู้ใหญ่กระทำความผิด กล่าวคือ ต้องมุ่งเน้นการฟื้นฟูสมรรถภาพและคุ้มครองสวัสดิภาพเพื่อให้เด็กและเยาวชนกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ มิใช่มุ่งเน้นการลงโทษอย่างรุนแรงให้เกิดความเกรงกลัวและเข็ดหลาบเหมือนในคดีที่ผู้ใหญ่กระทำความผิด⁶⁹ ดังนั้นประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติที่ได้ให้การรับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กจึงผูกพันที่จะต้องปรับปรุงกฎหมายภายในให้เป็นไปตาม

⁶⁷ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 37

⁶⁸ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 39

⁶⁹ วรรินทร์ บัแจกวิญญูสกุล. “มาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก,” บทบัญญัติ 53, 4 (ธันวาคม 2540): 121.

หลักการดังกล่าว อันเป็นที่มาของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่บังคับใช้ในปัจจุบัน

2.4.4 ข้อเสนอแนะของสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ค.ศ. 1990 หรือข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด (United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency : The Riyadh Guidelines)

ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาดนี้มาจากการลงมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 45/112 ซึ่งเริ่มต้นมาจากการเรียกร้องให้มีการพัฒนาเกี่ยวกับมาตรฐานต่างๆในการป้องกันเด็กและเยาวชนมิให้กระทำความผิดตั้งแต่การประชุมเพื่อลงมติสมัชชาใหญ่ที่ 40/33 เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 และได้มีการพิจารณาร่างมาตรฐานว่าด้วยการป้องกันเด็กและเยาวชนกระทำความผิดโดยสภาเศรษฐกิจและสังคมเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 จนกระทั่งมีการประกาศข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาดวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2533

ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาดมีจุดมุ่งหมายในการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งถือเป็นการป้องกันอาชญากรรมในสังคมด้วย นอกจากนี้ยังมุ่งหวังให้สังคมมีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคมด้วยกันและหวังให้เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาทัศนคติที่จะไม่ประกอบอาชญากรรมได้ในอนาคต⁷⁰ ซึ่งมีขอบเขตในการตีความและนำไปปฏิบัติภายใต้กรอบกว้างๆของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก รวมทั้งเนื้อหาของกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนหรือกฎแห่งกรุงปักกิ่งนั่นเอง⁷¹ และยังคงคำนึงถึงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศด้วย⁷²

ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนมีดังนี้

- 1) การจัดระบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นควรแยกต่างหากจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ เพื่อคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมได้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น⁷³

⁷⁰ ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด ข้อ 1

⁷¹ ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด ข้อ 7

⁷² ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด ข้อ 8

⁷³ ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด ข้อ 52

2) การคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนควรจะกำหนดนโยบายในการป้องกันการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน โดยหลีกเลี่ยงการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา และการควบคุมตัวเด็กและเยาวชนในสถานคุมประพฤติ⁷⁴ แต่ให้ใช้วิธีการอื่นซึ่งจะช่วยแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นแทน

นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน ไม่ทำให้เด็กและเยาวชนได้รับความอับอายหรือตกอยู่ในอันตรายใดๆด้วย⁷⁵

3) การให้สังคมมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนต้องกำหนดมาตรการเพื่อให้สังคมเป็นหลักในการป้องกันการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน รวมถึงการช่วยเหลือแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดี⁷⁶ ซึ่งประเทศไทยเองก็ได้ให้ความสำคัญกับสังคมในการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อช่วยกันปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้เป็นคนดีของสังคม

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะแห่งกรุงรียาดได้วางหลักกว้างๆในการป้องกันปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด รวมไปถึงลักษณะของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่คุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ เน้นให้สังคมและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันแก้ไขปัญหาด้วยกัน ซึ่งกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยก็ได้นำหลักการนี้มาปรับใช้เช่นเดียวกัน

2.5 กฎหมายในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

กฎหมายในประเทศไทยที่ได้กำหนดแนวทางในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เริ่มตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์เรื่องการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเอาไว้

⁷⁴ ข้อเสนอแนะแห่งกรุงรียาด ข้อ 5

⁷⁵ ข้อเสนอแนะแห่งกรุงรียาด ข้อ 54

⁷⁶ ข้อเสนอแนะแห่งกรุงรียาด ข้อ 10

และบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งได้กำหนดกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.5.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไว้ว่า เด็กและเยาวชนย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม มีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ (มาตรา 40(6))

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมซึ่งคุ้มครองรวมไปถึงเด็กและเยาวชนที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วย ดังนี้

1) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง (มาตรา 40(4))

2) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ (มาตรา 40(5))

3) ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบ หรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว (มาตรา 40(7))

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังได้รับรองสิทธิของเด็กและเยาวชนในการที่จะได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐด้วย กล่าวคือ เด็กและเยาวชนมีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ และยังมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุดังกล่าวด้วย ส่วนการแทรกแซงและจำกัดสิทธิของเด็กและเยาวชนจะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อสงวนและรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนนั้น (มาตรา 52)

จากที่กล่าวมาข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดหลักในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนตามที่ได้ให้การรับรองไว้ และรัฐยังมีอำนาจในการเข้าไปช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยเน้นที่ประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญซึ่งเป็นไปตามหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กด้วย

2.5.2 ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญามีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไว้ ดังนี้

1) การกำหนดอายุของเด็กที่ต้องรับผิดชอบในทางอาญาไว้ให้สอดคล้องกับหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก กล่าวคือ

1.1) เด็กอายุไม่เกินสิบปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ (มาตรา 73)

1.2) เด็กอายุกว่าสิบปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปีกระทำความผิดอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจตักเตือนเด็ก พร้อมทั้งตักเตือนบิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็กด้วย หรือศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤติดังกล่าวหรือส่งตัวเด็กไปเข้ารับการฝึกและอบรมก็ได้ (มาตรา 74)

1.3) เด็กหรือเยาวชนที่มีอายุกว่าสิบห้าปีแต่ต่ำกว่าสิบแปดปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ศาลต้องพิจารณาถึงความรู้ผิดชอบและสิ่งอื่นที่เกี่ยวเนื่องกับเด็กหรือเยาวชนนั้น ถ้าศาลเห็นว่าไม่สมควรลงโทษก็ให้จัดการอย่างเดียวกับมาตรา 74 แต่ถ้าศาลเห็นว่าควรลงโทษก็ให้ลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นลงครึ่งหนึ่ง (มาตรา 75)

1.4) เด็กหรือเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีแต่ยังไม่เกินยี่สิบปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กหรือเยาวชนนั้นต้องได้รับโทษ แต่ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดลงหนึ่งในสามหรือครึ่งหนึ่งก็ได้ (มาตรา 76)

2) การกำหนดหลักเกณฑ์ในการคุมประพฤติเด็กและเยาวชน

ศาลมีอำนาจนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด แทนการลงโทษ ซึ่งเป็นหนึ่งในวิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วยตามมาตรา 74-75 โดยกำหนดไว้หลายวิธี ดังนี้

2.1) ว่ากล่าวตักเตือนเด็กนั้นแล้วปล่อยตัวไป และถ้าศาลเห็นสมควร จะเรียกบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มากัดเตือนด้วยก็ได้

2.2) ศาลมอบตัวเด็กนั้นให้แก่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองในกรณีที่ศาลเห็นว่าบุคคลเหล่านั้นสามารถดูแลเด็กได้ โดยวางข้อกำหนดให้บุคคลเหล่านั้นระวังเด็กไม่ให้ก่อเหตุร้ายตลอดเวลาที่ศาลกำหนดซึ่งต้องไม่เกินสามปี พร้อมทั้งกำหนดค่าปรับกรณีที่เกิดก่อเหตุร้ายขึ้นอีก

2.3) ศาลมอบตัวเด็กนั้นให้แก่บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติเด็กนั้น โดยมีการแต่งตั้งพนักงานเพื่อคุมประพฤติเด็กนั้นด้วย

2.4) ศาลมอบตัวเด็กนั้นให้อยู่กับบุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควรเพื่อดูแล อบรม และสั่งสอนตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด ในกรณีที่เด็กนั้นไม่มีบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง หรือมี แต่ศาลเห็นว่าไม่สามารถดูแลเด็กได้

2.5) ศาลส่งตัวเด็กนั้นไปยังโรงเรียน หรือสถานฝึกและอบรม หรือสถานที่ตั้งขึ้นเพื่อฝึกและอบรมเด็กตลอดระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ไม่เกินกว่าที่เด็กนั้นมีอายุครบสิบแปดปี

นอกจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายหมายอาญาที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยตรงอีกฉบับ คือ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องกระบวนการพิจารณาคดีที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดไว้โดยเฉพาะ ดังจะได้กล่าวต่อไป

2.5.3 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

ในพระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับมาตรการพิเศษเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ดังนี้

1) การกำหนดนิยามของคำว่าเด็กและเยาวชนไว้ คือ “เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์ และ “เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุกว่าสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

การที่พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดนิยามของคำว่าเด็กและเยาวชนไว้ดังนี้ก็ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่ให้คำนิยามเด็กเอาไว้ว่าหมายถึง บุคคลอายุต่ำกว่าสิบแปดปี แต่เมื่อพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา แล้ว จะเห็นว่า ประมวลกฎหมายอาญาใช้อายุของเด็กในการกำหนดความรับผิด ซึ่งจะแบ่งเป็น หลายช่วงอายุมากกว่าที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ แต่ก็ไม่ถือว่าประมวลกฎหมายอาญา และพระบัญญัติฉบับนี้มีบทบัญญัติที่ขัดแย้งกัน แต่เป็นเรื่องของการกำหนดอายุเพื่อความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้นกรณีนี้จึงไม่ใช่เรื่องกฎหมายขัดแย้งกัน แต่ถือว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายเฉพาะและประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายทั่วไป จึงสามารถใช้ประกอบกันได้กรณีที่กฎหมายเฉพาะไม่ได้บัญญัติเอาไว้

2) การกำหนดวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น

วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนต้องนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญามาใช้ ประกอบกันด้วย จึงแบ่งวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนได้เป็น 2 วิธี คือ

2.1) วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนที่ไม่มีการจำกัดอิสรภาพของเด็ก และเยาวชน ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74(1)-(4) ได้แก่

- ศาลว่ากล่าวตักเตือนแล้วปล่อยตัวเด็กนั้นไป
- ศาลมอบตัวเด็กนั้นให้แก่บิดามารดา หรือผู้ปกครอง โดยวางข้อกำหนดให้บุคคลเหล่านั้นคอยระวังมิให้เด็กก่อเหตุร้ายซ้ำอีกภายในเวลาที่ศาลกำหนด แต่ไม่เกินสามปี

- ศาลปล่อยตัวเด็กนั้นไป โดยกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติ
- ศาลมอบตัวเด็กนั้นให้บุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควร เพื่อให้ดูแล อบรม และสั่งสอนเด็ก

2.2) วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีการจำกัดอิสรภาพของเด็ก และเยาวชน ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74(5) คือ การที่ศาลส่งตัวเด็กนั้น ไปยังโรงเรียน หรือสถานฝึกและอบรม หรือสถานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกและอบรมเด็กตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ไม่เกินกว่าที่เด็กนั้นจะมีอายุครบสิบแปดปี ซึ่งก็คือ การส่งตัวเด็กและเยาวชนไปฝึกอบรม ซึ่งถือเป็นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยมีการควบคุมตนเอง

ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ได้กำหนดขั้นตอนและหลักเกณฑ์เรื่องการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนไว้โดยเฉพาะในหมวด 5 ว่าด้วยเรื่องการฝึกอบรม โดยมีหลักการสำคัญอยู่ในบทบัญญัติมาตรา 57 ซึ่งกำหนดว่า การจัดให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรใดต้องจัดให้เหมาะสมกับอายุ สภาพร่างกาย สภาพจิต วุฒิภาวะ และประโยชน์ที่เด็กหรือเยาวชนจะได้รับในอนาคต โดยคำนึงถึงความประสงค์ของเด็กและเยาวชนประกอบด้วย บทบัญญัตินี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้มีความสอดคล้องกับหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่เน้นว่า การกระทำใดๆ ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและเป็นอันดับแรกด้วย ดังนั้นการที่ศาลจะพิจารณาให้เด็กและเยาวชนคนใดต้องเข้ารับการฝึกอบรม ศาลต้องพิจารณาถึงประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนนั้นจะได้รับในอนาคตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพื่อให้การฝึกอบรมนั้นสามารถช่วยเหลือและแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนนั้นได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ยังได้บัญญัติเรื่องการเปลี่ยนโทษและการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไว้ในหมวด 12 เพราะมุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างเหมาะสมเพื่อกลับคืนสู่สังคมมากกว่ามุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนนั้นได้รับการลงโทษเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

3) การกำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาซึ่งสอดคล้องกับหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง) ที่ไม่ต้องการให้เด็กและเยาวชนต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเป็นทางการ จึงเกิดเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการพิจารณาอย่างเป็นทางการซึ่งในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดมาตรการพิเศษไว้ถึง 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี (มาตรา 86-89) เป็นมาตรการที่ผู้อำนวยการสถานพินิจใช้ในการคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม ซึ่งได้นำแนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โดยสร้างกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผ่านรูปแบบของการประชุมที่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งผู้แทนชุมชน เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรู้สึกร่วมกันที่จะต้องเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

3.2) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี (มาตรา 90-93) เป็นมาตรการที่ศาลใช้เพื่อคัดกรองเด็กและเยาวชนที่ไม่ควรอยู่ในกระบวนการยุติธรรมให้มีโอกาสออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยเร็วที่สุด และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้โดยเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเช่นเดียวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดี

3.3) มาตรการพิเศษแทนการมีคำพิพากษา (มาตรา 132-133) เป็นมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งก็เป็นมาตรการที่มีอยู่แล้วในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ในมาตรา 95* แต่ได้มีการปรับปรุงขยายขอบเขตการดำเนินการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้กว้างขวางขึ้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและกลับคืนสู่สังคมได้

การนำมาตรการพิเศษมาใช้ในแต่ละขั้นตอนนั้นก็จะมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันไป หากแต่มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ มุ่งหวังที่จะแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดี และเตรียมความพร้อมเพื่อกลับคืนสู่สังคมต่อไป ส่วนรายละเอียดต่าง ๆ นั้นจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

* พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

มาตรา 95 ในกรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา ศาลจะมีคำสั่งให้ปล่อยตัว จำเลยชั่วคราวหรือจะส่งตัวไปควบคุมไว้ยังสถานพินิจแห่งใดแห่งหนึ่งชั่วคราว หรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อนก็ได้

บทที่ 3

วิเคราะห์การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามกฎหมายไทย

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนเริ่มต้นมาจากแนวคิดที่ต้องการแยกผู้กระทำ ความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ กระทำความผิดได้รับการปฏิบัติและการลงโทษอย่างเหมาะสม หลีกเลี่ยงการลงโทษอย่างรุนแรง ให้สอดคล้องกับความผิดที่กระทำตามทฤษฎีแก้แค้นทดแทน แต่เน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและ เยาวชนที่กระทำความผิดเพื่อให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้กลับตนเป็นคนดีของสังคมต่อไป อันจะเป็นผลดีต่อตัวเด็กและเยาวชนเองและยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าการลงโทษแบบ ดั้งเดิม

ประเทศไทยเองก็ได้รับเอาแนวคิดดังกล่าวเข้ามาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก และเยาวชนเช่นกัน ซึ่งได้กำหนดเป็นหลักการไว้ในบทบัญญัติมาตรา 119* แห่ง พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยการพิจารณาคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดนั้นต้องคำนึงถึงเสรีภาพและอนาคตของเด็ก และเยาวชนเป็นสำคัญยิ่งกว่าการลงโทษ และมุ่งเน้นการจัดให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ได้รับการฝึกอบรม สั่งสอนและสงเคราะห์เพื่อให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นกลับตัวเป็นพลเมืองดี ซึ่งหลักการนี้ได้บัญญัติไว้ในบทบัญญัติมาตรา 82 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและ ครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 เช่นกัน แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับมีความประพฤติ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและปฏิบัติตามกรอบของกฎหมาย ทำให้มีเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิดถูกส่งตัวไปยังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นจำนวนมาก และอัตรา

* พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

มาตรา 119 ในการพิจารณาและพิพากษาคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ให้ศาลที่มีอำนาจ พิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งควรจะได้รับ การฝึกอบรม สั่งสอน และสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดียิ่งกว่าการที่จะลงโทษ และในการพิพากษาคดีนั้นให้ศาลคำนึงถึงบุคลิกลักษณะ สภาพร่างกายและสภาพจิตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งแตกต่างกันเป็นคน ๆ ไป และลงโทษหรือเปลี่ยนโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนให้เหมาะสมกับตัวเด็กหรือเยาวชน และพฤติการณ์เฉพาะเรื่อง แม้เด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้กระทำความผิด ร่วมกัน

การกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนเหล่านั้นไม่ได้ลดลงเลย¹ ดังนั้นจึงมีการปรับปรุงแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเพื่อให้สามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในการที่จะได้สำนึกในการกระทำของตนเองและกลับตัวกลับใจเป็นคนดี รวมทั้งให้ความช่วยเหลือและเยียวยาเด็กและเยาวชนเหล่านั้น โดยคำนึงว่าวิธีการดังกล่าวต้องไม่ไปทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพของเด็กและเยาวชนเหล่านั้นมากขึ้นไปอีก และจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงการลงโทษที่จะสร้างรอยมลทินและตราประทับแก่ตัวเด็กและเยาวชนเหล่านั้นด้วย พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จึงได้นำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โดยได้บัญญัติให้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อเป็ยงเบนผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ซึ่งเป็นวิธีการเพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนให้ได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสม อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้กลับมามีอยู่ในกรอบของกฎหมายและศีลธรรมอันดีต่อไป

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้ 2 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี (มาตรา 86-89)
- 2) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี (มาตรา 90-94)

ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จะได้กำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้เพื่อเป็นช่องทางในการนำตัวเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไว้แล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีอุปสรรคในการปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีได้ เนื่องจากมีปัญหาความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติอยู่หลายประการ ทั้งในเรื่องเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและเรื่องการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยในงานวิจัยนี้จะได้ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดีเป็นหลัก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

¹ พศวัต จงอรุณงามแสง, ปัญหาการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ....(งานเอกสารวิชาการในการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 8 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2553), หน้า 5. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th/judge-report/data/2553-54.pdf> [9 กรกฎาคม 2555]

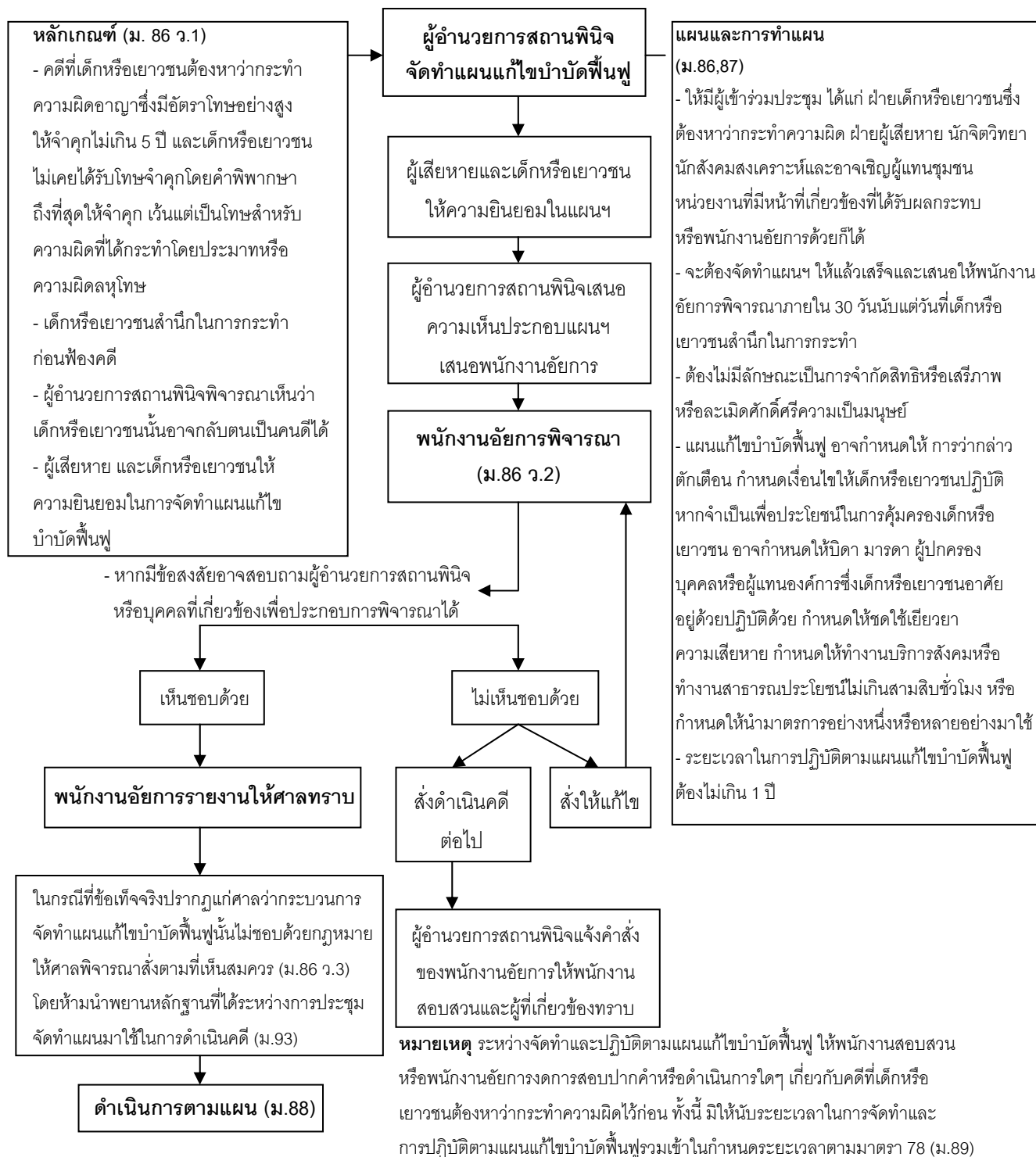
3.1 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดให้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีไว้ เพื่อเป็นช่องทางในการเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาล ซึ่งมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีนี้จะนำมาใช้ในกรณีที่มีเด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินห้าปี แต่ยังไม่มีการฟ้องคดีอาญาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดต่อศาล และเด็กหรือเยาวชนนั้นได้สำนึกในการกระทำของตนเองก่อนที่จะมีการฟ้องคดีต่อศาล โดยผู้อำนวยการสถานพินิจมีความว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้ ประกอบกับผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ให้ความยินยอมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีมาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้อำนวยการสถานพินิจก็จะจัดให้มีการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูขึ้น

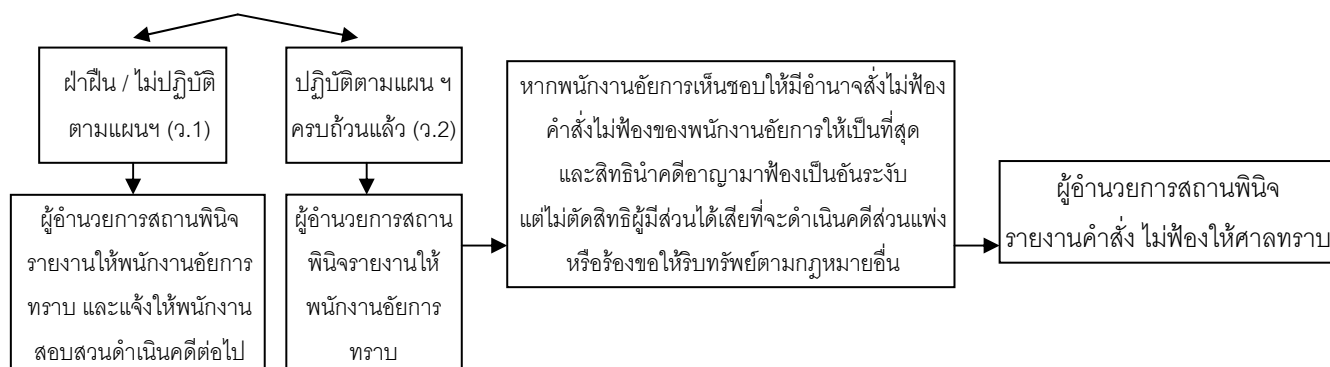
เมื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จเรียบร้อยแล้วผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนนั้นเห็นชอบและได้ให้ความยินยอมในแผนดังกล่าวแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจจะนำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นเสนอต่อพนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าวแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจจะนำแผนนั้นเสนอต่อศาล เพื่อให้ศาลตรวจสอบว่าการจัดทำแผนดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายและเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนหรือไม่ จากนั้นศาลจะมีคำสั่งให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรืออาจสั่งให้แก้ไขแผนดังกล่าวในกรณีที่ศาลเห็นว่าการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้าหากพนักงานอัยการไม่เห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตั้งแต่แรก พนักงานอัยการจะมีคำสั่งให้แก้ไขแผนนั้นหรือสั่งให้ดำเนินคดีต่อไปก็ได้

จากที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีเป็นมาตรการที่ผู้อำนวยการสถานพินิจใช้ในการคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม เพื่อนำตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนการพิจารณาคดีในศาลต่อไป ซึ่งการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีขั้นตอนตามแผนผัง ดังต่อไปนี้

แผนผังมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี²

² แหล่งที่มา: <http://www.upload-thai.com/download.php?id=738ad78734fcad8e837d28b2eed75939>

แผนผังข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี ซึ่งได้บัญญัติหลักการไว้ในมาตรา 86-89 โดยได้แบ่งพิจารณาเป็น 3 เรื่องใหญ่ๆ ได้แก่ เงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 เงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86

เงื่อนไขในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีมาใช้นั้นได้กำหนดไว้ในมาตรา 86 ซึ่งมีเงื่อนไข 4 ประการ ดังนี้

- 1) ต้องเป็นคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- 2) เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี
- 3) ผู้อำนวยการสถานพินิจได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจมีความเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง
- 4) การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย และเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด

3.1.2 การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86-87

เมื่อมีเงื่อนไขครบทั้ง 4 ประการตามมาตรา 86 ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจจะดำเนินการกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติและอาจกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ หากเห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนเหล่านั้น ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม

ในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ผู้อำนวยการสถานพินิจต้องเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควรก็อาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดหรือพนักงานอัยการมาเข้าร่วมการประชุมด้วยก็ได้ ขั้นตอนในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นต้องทำให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และการกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการในแผนต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย³ และแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นต้องกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนดังกล่าวไว้ไม่เกินหนึ่งปี และอาจกำหนดได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

- 1) ว่ากล่าวตักเตือน
- 2) กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้
- 3) กำหนดให้ชดใช้เยียวยาความเสียหาย

³ ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 7

4) กำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกิน สามสิบชั่วโมง

5) กำหนดให้นำมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมาใช้ เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน

เมื่อการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จเรียบร้อยแล้ว แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย จากนั้นผู้อำนวยการสถานพินิจต้องเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาต่อไป

เมื่อพนักงานอัยการได้พิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้วไม่เห็นชอบด้วยกับแผนดังกล่าว พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้แก้ไขแผนดังกล่าวหรือสั่งดำเนินคดีต่อไป และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ แต่ถ้าหากพนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมแล้ว พนักงานอัยการก็จะมีคำสั่งเห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันที พร้อมทั้งให้รายงานให้ศาลทราบด้วย

เมื่อศาลได้รับรายงานแล้ว ศาลมีอำนาจในการตรวจสอบกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู กล่าวคือ ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงแก่ศาลว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลมีอำนาจพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ศาลมีอำนาจตรวจสอบเฉพาะกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเท่านั้น แต่ศาลไม่มีอำนาจในการตรวจสอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ได้กำหนดเงื่อนไขและมาตรการเพื่อแก้ไขเด็กและเยาวชนเหล่านั้นด้วย

3.1.3 การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 88-89

เมื่อกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จสิ้นลงและศาลได้ตรวจสอบกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูว่าได้จัดทำโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนดังกล่าวนั้น หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ผู้อำนวยการสถานพินิจต้องรายงานให้พนักงานอัยการทราบ และแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป

ส่วนในกรณีที่ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ปฏิบัติตามแผนดังกล่าวครบถ้วนแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจก็จะรายงานให้พนักงานอัยการทราบ หากพนักงานอัยการเห็นชอบ พนักงานอัยการก็มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น ซึ่งคำสั่งไม่ฟ้องของ

พนักงานอัยการนี้ให้เป็นที่สุด และสิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไป แต่ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง และผู้อำนวยการสถานพินิจจะเป็นผู้รายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ ซึ่งในระหว่างจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการต้องงดการสอบปากคำหรือดำเนินการใดๆ เฉพาะกับเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ก่อน

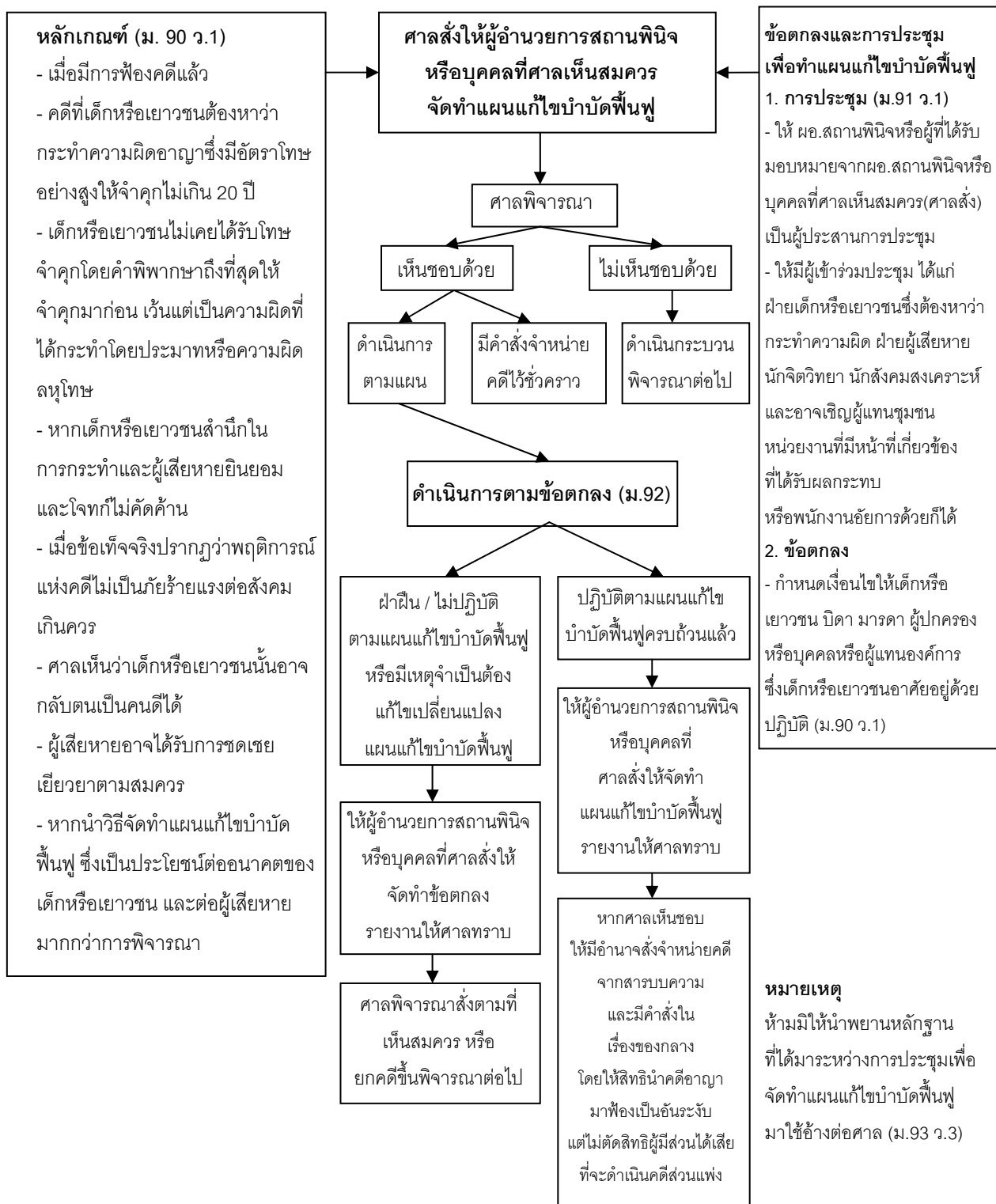
3.2 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดให้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีไว้ ซึ่งนำมาใช้ในกรณีที่ได้มีการฟ้องคดีว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดต่อศาลแล้ว ซึ่งต้องเป็นคดีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินยี่สิบปี และเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา โดยศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้ ประกอบกับผู้เสียหายและโจทก์ได้ให้ความยินยอมในการนำมามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ศาลก็จะมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุม ซึ่งจะทำหน้าที่ดำเนินกระบวนการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูขึ้น

เมื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ประสานการประชุมจะนำแผนดังกล่าวเสนอต่อศาล เพื่อให้ศาลตรวจสอบว่าการจัดทำแผนดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายและเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนหรือไม่ หากศาลเห็นชอบกับแผนดังกล่าว ศาลจะมีคำสั่งให้ดำเนินการปฏิบัติตามแผนนั้นและมีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว แต่หากศาลไม่เห็นชอบกับแผนดังกล่าวก็ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไป

จากที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีเป็นมาตรการที่ศาลใช้เพื่อคัดกรองเด็กและเยาวชนที่ไม่ควรอยู่ในกระบวนการยุติธรรมให้มีโอกาสออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยเร็วที่สุด เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่ถูกฟ้องคดีต่อศาลได้ถูกเบี่ยงเบนออกจากกระบวนการพิจารณาคดีแล้วนำตัวเด็กและเยาวชนเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน โดยการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีขั้นตอนตามแผนผัง ดังต่อไปนี้

แผนผังมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี⁴

⁴ แหล่งที่มา: <http://www.upload-thai.com/download.php?id=738ad78734fcad8e837d28b2eed75939>

แผนผังข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี ซึ่งได้บัญญัติหลักการไว้ในมาตรา 90-93 โดยแบ่งพิจารณาได้เป็น 3 เรื่องใหญ่ๆ ได้แก่ เงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 เงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดี เพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90

เงื่อนไขในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้นั้นได้กำหนดไว้ในมาตรา 90 ซึ่งมีเงื่อนไข 5 ประการ ดังนี้

1) ต้องมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินยี่สิบปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

2) เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา

3) ผู้เสียหายยินยอมเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

4) โจทก์ไม่คัดค้านในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

5) ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าพฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควรหากนำวิธีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิจารณาพิพากษา ศาลก็จะมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อไป

3.2.2 การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90-91

เมื่อมีเงื่อนไขครบทั้ง 5 ประการตามมาตรา 90 ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในกรณีที่ศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร พร้อมทั้งเห็นว่าหากนำวิธีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้ จะเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิจารณาพิพากษา ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรไปดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยมีเงื่อนไข

ให้เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ปฏิบัติตาม

การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุมต้องเชิญบุคคลตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 87 มาเข้าร่วมประชุม ซึ่งประกอบไปด้วยฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และหากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควรก็อาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดเข้าร่วมประชุมด้วย ทั้งนี้พนักงานอัยการจะเข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้

เมื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จสิ้นแล้ว ผู้ประสานการประชุมต้องนำแผนดังกล่าวเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่ที่ศาลมีคำสั่ง หากศาลเห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูก็จะมีคำสั่งให้ดำเนินการตามนั้นและมีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว แต่ถ้าหากศาลไม่เห็นชอบกับแผนดังกล่าวก็ให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไป

3.2.3 การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 92-93

เมื่อกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จสิ้นลงและศาลได้ให้ความเห็นชอบกับแผนดังกล่าวแล้วก็เข้าสู่ขั้นตอนในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อไป ในกรณีที่ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตาม หรือมีเหตุจำเป็นต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจะต้องรายงานให้ศาลทราบ และศาลมีอำนาจพิจารณาสั่งตามที่ได้เห็นสมควร หรือจะยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไปก็ได้

หากผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นได้ปฏิบัติตามแผนครบถ้วนแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องรายงานให้ศาลทราบ หากศาลเห็นชอบด้วย ศาลก็จะสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความและมีคำสั่งในเรื่องของกลาง โดยให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ แต่ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินการในส่วนคดีแพ่งต่อไป

ส่วนในกรณีที่การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จและต้องดำเนินคดีกับเด็กหรือเยาวชนนั้นต่อไป ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ได้มาจากการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นห้ามมิให้นำมาใช้อ้างต่อศาลอีก ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมิให้ได้รับความเสียหายในกรณีที่จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องการรักษา

ความลับของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อมิให้เป็น การสร้างตราบาปแก่เด็กและเยาวชนเหล่านั้น

3.3 วิเคราะห์ปัญหาในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี และในชั้นพิจารณาคดีตามมาตรา 86 และ 90

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีบทบัญญัติกำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ที่กระทำความผิดไว้ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น แต่ก็ยังมีประเด็นปัญหาอันเป็นอุปสรรคใน การดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ที่กระทำความผิด ซึ่งในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงประเด็นปัญหาในการใช้มาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผน แก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยจะศึกษาปัญหาเกี่ยวกับเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญาและการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

3.3.1 เงื่อนไขที่กำหนดให้พิจารณาอัตราโทษของความผิด

บทบัญญัติมาตรา 86 ได้กำหนดเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีโดยให้พิจารณาจากอัตราโทษของความผิดที่เด็กหรือ เยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด กล่าวคือ อัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับ โทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดย ประมาทหรือความผิดลหุโทษ แต่บทบัญญัติมาตรา 86 มิได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าข้อหาหรือ ความผิดใดบ้างที่สามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ และไม่ได้ระบุว่า ข้อหาหรือความผิดใดบ้างที่สมควรหรือไม่สมควรนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้น ก่อนฟ้องคดีมาใช้

ส่วนในบทบัญญัติมาตรา 90 ก็ได้กำหนดเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญาเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาแล้ว โดยให้ พิจารณาจากอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสี่ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับ ด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้

จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ อันเป็นการกำหนดเงื่อนไขให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อเข้าสู่กระบวนการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยพิจารณาจากอัตราโทษทำนองเดียวกันกับบทบัญญัติมาตรา 86 ซึ่งในบทบัญญัติมาตรา 90 ก็มีได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าข้อหาหรือความผิดใดบ้างที่สามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ได้ และมีได้กำหนดให้พิจารณาถึงประเภทของข้อหาหรือฐานความผิดที่เด็กหรือเยาวชนถูกฟ้องคดีประกอบด้วย อีกทั้งไม่ได้ระบุว่าข้อหาหรือความผิดใดบ้างที่สมควรหรือไม่สมควรนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ ซึ่งหมายความว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ต้องการจำกัดประเภทคดีในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ แต่ให้พิจารณาจากเงื่อนไขอื่นๆที่กฎหมายกำหนดไว้และให้เป็นดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ (ในกรณีตามบทบัญญัติมาตรา 86) หรือดุลพินิจของศาล (ในกรณีตามบทบัญญัติมาตรา 90) ในทำนองเดียวกับเรื่องการรอกำหนดโทษหรือการรอลงอาญาตามบทบัญญัติมาตรา 56 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งทำให้เกิดปัญหาความสับสนในการดำเนินการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เนื่องจากความผิดในทางอาญานั้นมีได้มีเพียงแต่ในประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงพระราชบัญญัติอื่นที่มีโทษทางอาญาบัญญัติไว้ด้วย ซึ่งอาจเป็นความผิดที่มีความรุนแรงไม่เหมาะสมที่จะนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ และเมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 86 ประกอบกับบทบัญญัติมาตรา 90 จะเห็นว่า บทบัญญัติทั้งสองมาตราได้กำหนดเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยให้พิจารณาจากอัตราโทษของความผิดเช่นเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกันแล้วพบว่า อัตราโทษที่กำหนดเป็นเงื่อนไขนั้นต่างกันมาก คือ จำคุกไม่เกินห้าปีกับจำคุกไม่เกินสี่ปี เนื่องจากมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาต้องการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดสามารถเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้มากยิ่งขึ้น โดยการขยายอัตราโทษจากจำคุกไม่เกินห้าปีเป็นจำคุกไม่เกินสี่ปี

เมื่อได้ทำศึกษากฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 ของประเทศนิวซีแลนด์ก็พบว่า กฎหมายดังกล่าวได้กำหนดมาตรการพิเศษโดยให้นำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแทนการดำเนินคดีอาญา โดยได้กำหนดให้คดีอาญาความผิดร้ายแรงทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อร่างกาย ความผิดทางเพศ ความผิดต่อทรัพย์ หรือคดีความผิดอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งถือเป็นการกระทำความผิดติดนิสัยนั้นสามารถใช่วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือ

เยาวชนที่กระทำความผิดได้ แต่ทั้งนี้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวจะไม่นำมาใช้ในความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย โดยคดีดังกล่าวจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีปกติของศาลเด็ก เยาวชน และครอบครัว⁵ ส่วนกฎหมาย The Young Offenders Act 1997 ของประเทศออสเตรเลียก็ได้กำหนดให้นำการประชุมยุติธรรมเยาวชนซึ่งเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในกรณีที่เยาวชนอายุสิบปีขึ้นไปแต่ไม่เกินสิบแปดปีกระทำความผิดในคดีที่ยอมความได้หรือในคดีอุกฉกรรจ์ที่สามารถพิจารณาคดีแบบรวบรัดได้ เช่น คดีทำร้ายร่างกาย คดีลักทรัพย์ คดีบุกรุกเพื่อลักทรัพย์ คดีทำลายทรัพย์สิน เป็นต้น ส่วนคดีที่ไม่สามารถนำการประชุมยุติธรรมเยาวชนมาใช้ได้ ได้แก่ คดีความผิดทางเพศ คดีที่ทำให้บุคคลถึงแก่ความตาย คดียาเสพติดบางกรณี และคดีจราจร เนื่องจากเป็นคดีที่มีความรุนแรงและมีผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก⁶ กล่าวคือ คดีความผิดทางเพศและคดีที่ทำให้บุคคลถึงแก่ความตายนั้นส่งผลกระทบต่อความสงบสุขในสังคมอย่างมากและยังสะท้อนปัญหาในระบบการรักษาความสงบของสังคมด้วย ส่วนคดียาเสพติดนั้นก็ถือเป็นคดีร้ายแรงเช่นกัน เพราะปัญหายาเสพติดส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ทั้งยังกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยนั้นจะเห็นได้ว่า คดีที่มีความร้ายแรง เช่น คดีความผิดทางเพศนั้นมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินสี่สิบปี และคดีที่ทำให้บุคคลถึงแก่ความตาย เช่น ความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้นั้นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 290 ก็กำหนดระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี หรือความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายในบทบัญญัติมาตรา 291 ก็มีระวางโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี แต่คดีเหล่านี้ก็ยังเป็นคดีที่อยู่ภายในเงื่อนไขในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ได้เพราะกำหนดให้พิจารณาจากอัตราโทษจำคุกไม่เกินสี่สิบปี

จากข้อสังเกตดังกล่าวข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า การที่กฎหมายของประเทศไทยกำหนดให้การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาต้องพิจารณาจากอัตราโทษนั้นมีเหตุผลเนื่องมาจากนิวัติวิธีในการบัญญัติกฎหมายของประเทศไทยมักจะกำหนดเงื่อนไขให้พิจารณาจาก

⁵ อัจฉริยา ชูตินันท์, รายงานผลการวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเพื่อหันเหเด็กและเยาวชน โดยไม่ต้องขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว, 2551, หน้า 59.

⁶ ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา, “กฎหมายด้านความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศออสเตรเลีย,” ใน การนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว (เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ วันที่ 14 กันยายน 2549 ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม), (กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549), หน้า 2.

อัตราโทษของความผิดหรือระวางโทษของความผิดเป็นหลัก ดังเช่นบทบัญญัติในเรื่องอายุความ คดีอาญาก็กำหนดให้คดีอาญามีอายุความตามอัตราโทษของความผิดนั่นเอง โดยการบัญญัติ กฎหมายของประเทศไทยนั้นไม่นิยมที่จะกำหนดเงื่อนไขโดยให้พิจารณาจากประเภทของข้อหา หรือความผิด เพราะการบัญญัติกฎหมายตามรูปแบบดังกล่าวมีความยากลำบากในการบัญญัติ กฎหมายให้ครอบคลุมและครบถ้วน นอกจากนี้ยังทำให้กฎหมายมีลักษณะไม่ยืดหยุ่นมากเท่ากับการ บัญญัติเงื่อนไขโดยกำหนดให้พิจารณาจากอัตราโทษของความผิดนั้นๆ ดังนั้นจึงได้บัญญัติ เงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยกำหนดให้พิจารณาจากอัตราโทษ ของความผิด และเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับนิติวิธีในการบัญญัติกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศออสเตรเลียแล้วก็พบว่า นิติวิธีในการบัญญัติกฎหมายของทั้งสองประเทศดังกล่าว มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การบัญญัติกฎหมายมักจะกำหนดให้พิจารณาจากประเภทของคดี เป็นหลัก และไม่นิยมกำหนดเงื่อนไขโดยให้พิจารณาจากอัตราโทษเหมือนอย่างกฎหมายของ ประเทศไทย ดังนั้นกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลียจึงกำหนดให้สามารถ นำมาตรการพิเศษโดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้แทนการดำเนินคดีอาญาได้ทุกคดี โดยได้บัญญัติยกเว้นคดีบางประเภทที่มีความรุนแรงและมีผลกระทบต่อสังคมไว้ จึงเป็น กรณีที่กฎหมายอนุญาตให้คดีที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดทุกคดีสามารถนำวิธีประชุม กลุ่มครอบครัวมาใช้ได้ แต่ได้จำกัดคดีบางประเภทไว้เท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่านิติวิธีในการบัญญัติ กฎหมายของประเทศไทยแตกต่างจากประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลีย เพราะกฎหมาย ประเทศไทยได้อนุญาตและจำกัดคดีบางประเภทมิให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยให้พิจารณาจากอัตราโทษของความผิดเป็นหลัก กล่าวคือ ถ้าคดีความผิดใดมีอัตราโทษอยู่ใน กรอบของเงื่อนไขที่กำหนดไว้ก็สามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ แต่ถ้าคดี ความผิดใดมีอัตราโทษเกินกว่าที่เงื่อนไขกำหนดไว้ก็จะไม่สามารถใช้มาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญาในคดีดังกล่าวได้ ซึ่งเป็นการบัญญัติกฎหมายที่กำหนดคดีที่อนุญาตและคดี ที่ได้รับการยกเว้นไปพร้อมๆกันทีเดียว ส่วนกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และประเทศ ออสเตรเลียนั้นได้บัญญัติอนุญาตให้ทุกประเภทคดีสามารถใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวได้ แต่มีการจำกัดเป็นข้อยกเว้นไว้เฉพาะในบางคดีเท่านั้น ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายอนุญาตอย่างเปิด กว้างไว้ แต่ได้มีการบัญญัติยกเว้นคดีความผิดบางประเภทไว้ด้วย จึงได้พิจารณาประเภทความผิด ที่เป็นข้อยกเว้นมิให้นำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และ ประเทศออสเตรเลียเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยโดยแยกตามประเภทความผิด ดังนี้

1) ความผิดเกี่ยวกับเพศ คดีความผิดดังกล่าวได้ถูกบัญญัติเป็นข้อยกเว้น มิให้นำการประชุมยุติธรรมเยาวชนมาใช้ตามกฎหมายของประเทศออสเตรเลีย ส่วนกฎหมายของประเทศไทยนั้น ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 276 มีระวางโทษจำคุกตั้งแต่สี่ปีถึงยี่สิบปีและปรับตั้งแต่แปดพันบาทถึงสี่หมื่นบาท เป็นความผิดที่ยังอยู่ภายในเงื่อนไขในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ได้ แต่เนื่องจากความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราเป็นความผิดอาญาร้ายแรง สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ทั้งยังเป็นคดีความผิดที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายทั้งทางร่างกายและทางจิตใจอย่างมาก และอาจมีปัญหาคือเป็นผลจากการกระทำผิดดังกล่าว ตามมาอีก เช่น ปัญหาการตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ ปัญหาทำแท้ง เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าว มีผลกระทบต่อสังคมในระยะยาว คดีดังกล่าวจึงไม่เหมาะสมที่จะนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ ซึ่งก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และยังไม่มีการตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ศาลต้องอาศัยอำนาจตามมาตรา 95* แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 เพื่อนำวิธีประชุมกลุ่มเยียวยามาใช้ในคดีที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด โดยมีข้อยกเว้นในการนำวิธีประชุมกลุ่มเยียวยาใช้ในคดีอาญาที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้เสียหายและสังคมมากเกินกว่าจะยอมรับได้ เช่น ในคดีฆ่าคนตาย คดีข่มขืนกระทำชำเรา และคดีโทรมหญิง เนื่องจากคดีดังกล่าวมีความเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงหากมีการเผชิญหน้ากัน ระหว่างฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด หรือการเผชิญหน้ากันจะเป็นการตอกย้ำความรู้สึกที่เจ็บปวดของผู้เสียหายมากยิ่งขึ้น⁷ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการประชุมกลุ่มเยียวยา ก็มีหลักการในการดำเนินการเช่นเดียวกับมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยความผิดฐานฆ่าคนตายและความผิดฐานโทรมเป็นคดีความผิดที่มีอัตราโทษเกินกว่าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงใช้มาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีกับทั้งสองคดีดังกล่าว ไม่ได้อยู่แล้ว มีเพียงความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราที่มีอัตราโทษอยู่ภายใต้เงื่อนไขใน

* พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

มาตรา 95 ในกรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา ศาลจะมีคำสั่งให้ปล่อยตัว จำเลยชั่วคราวหรือจะส่งตัวไปควบคุมไว้ยังสถานพินิจแห่งใดแห่งหนึ่งชั่วคราว หรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อนก็ได้

⁷ ศาลจังหวัดนนทบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว, การประชุมกลุ่มเยียวยา (Healing Conference), 2548. หน้า 24-25.

การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอให้กำหนดความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราเป็นข้อยกเว้นมิให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ในคดีดังกล่าว

2) ความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย กฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์นั้นบัญญัติห้ามมิให้ใช้วิธีประมุขกลุ่มครอบครัวในคดีความผิดฐานฆ่าคนตาย และคดีความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ทำนองเดียวกับกฎหมายของประเทศออสเตรเลียที่ยกเว้นมิให้นำการประมุขยุติธรรมเยาวชนมาใช้ในคดีที่ทำให้บุคคลถึงแก่ความตาย ส่วนกฎหมายของประเทศไทยนั้น ความผิดฐานฆ่าคนตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 มีระวางโทษอย่างสูง คือ ให้ประหารชีวิต จึงไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีแล้ว แต่ความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้นั้นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 290 มีระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี และความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายในบทบัญญัติมาตรา 291 ก็มีระวางโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี ความผิดทั้งสองฐานจึงยังอยู่ภายในเงื่อนไขที่กำหนดให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ ซึ่งความผิดทั้งสองฐานดังกล่าวเป็นคดีที่มีความร้ายแรง แม้จะมีผลให้บุคคลถึงแก่ความตายก็ตาม แต่ผู้กระทำความผิดมีเจตนาเพียงทำร้ายเท่านั้นและไม่มีเจตนาฆ่าผู้อื่นแต่อย่างใด เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดดังกล่าวจึงควรได้รับโอกาสในการเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้เขียนจึงเห็นด้วยในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้กับคดีความผิดทั้งสองฐานดังกล่าวด้วย

ดังนั้นจึงขอเสนอให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติโดยกำหนดข้อยกเว้นให้คดีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราไม่สามารถนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ได้ แม้ว่าอัตราโทษของความผิดในคดีดังกล่าวจะอยู่ภายในกรอบเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ตาม เพราะเป็นคดีที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายและสังคมอย่างมาก จึงไม่เหมาะสมที่จะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับคดีดังกล่าว

3.3.2 เงื่อนไขที่กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำ

ในบทบัญญัติมาตรา 86 ได้กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำก่อนมีการฟ้องคดี ส่วนในบทบัญญัติมาตรา 90 ก็ได้กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำก่อนมีคำพิพากษา จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติทั้งสองมาตรานี้ได้กำหนด

เงื่อนไขไว้ในทำนองเดียวกัน คือ เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำก่อนจึงจะสามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อนำตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวนี้มีประเด็นปัญหา คือ ขอบเขตของคำว่า “การสำนึกในการกระทำ” ยังไม่ชัดเจนว่ามีความหมายอย่างไรและครอบคลุมการกระทำอย่างใดบ้าง และการกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำก่อนนั้นอาจจะเป็นการบีบบังคับให้เด็กหรือเยาวชนที่ไม่ได้กระทำความผิดจริงแต่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ต้องแสดงว่าสำนึกในการกระทำของตนเองเพื่อจะได้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้และเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยไม่ต้องถูกดำเนินคดีอาญาตามปกติ เพราะรู้ว่าเป็นทางเลือกที่ง่ายกว่าและเสี่ยงน้อยกว่าการต่อสู้คดีว่าตนไม่ได้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งทำให้เด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดไม่มีโอกาสพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง ดังนั้นจึงควรกำหนดขอบเขตความหมายของการสำนึกในการกระทำให้ชัดเจน อันจะเป็นประโยชน์ในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนมากขึ้น

ในคู่มือการปฏิบัติงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ได้ให้นิยามคำว่า “สำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี” หมายถึง เด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิเสธข้อกล่าวหา รับรู้ถึงการกระทำเกี่ยวกับคดีของตนเอง โดยสามารถอธิบายถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้อื่นและตนเอง พร้อมทั้งสามารถบอกถึงสาเหตุที่กระทำผิด ผลที่ตามมา และแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง โดยวันสำนึกให้นับตั้งแต่วันที่ผู้อำนวยการพิจารณามีคำสั่งเห็นชอบให้ใช้มาตรการพิเศษ^๑ ซึ่งก็เป็น การให้นิยามความหมายของการสำนึกในการกระทำไว้อย่างกว้างๆ

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ก็พบว่า ได้มีการกำหนดแนวทางอันเป็นมาตรการเพื่อเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักไว้ในบทบัญญัติมาตรา 63 เช่นกัน โดยให้อำนาจผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาจากอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน และพฤติการณ์ต่างๆแห่งคดีแล้ว ถ้าผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจด้วยแล้ว ผู้อำนวยการ

^๑ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, คู่มือการปฏิบัติงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ประกาศใช้ วันที่ 28 ธันวาคม 2554 (ฉบับปรับปรุงแก้ไข 5 มกราคม 2555), หน้า 4.

สถานพินิจจะแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ และถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยก็ให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ แล้วจึงนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าในบทบัญญัตินี้มีได้กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพหรือสำนึกในการกระทำก่อนจึงจะนำมาตรการพิเศษดังกล่าวมาใช้ได้ แต่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้กำหนดนโยบายในการดำเนินการตามบทบัญญัติมาตรา 63 นี้ไว้ว่า เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพโดยสำนึกในความผิดอย่างแท้จริงเสียก่อนจึงสามารถนำมาตรการพิเศษดังกล่าวมาใช้ได้ ซึ่งในประเด็นนี้ก็มิขัดแย้งกันว่าการกำหนดนโยบายเช่นนี้ขัดต่อหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในบทบัญญัติมาตรา 30* หรือไม่ กล่าวคือ บุคคลไม่ว่าจะมีฐานะทางกฎหมายอย่างไรก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน มีความเสมอภาคกันในกฎหมายและมีสิทธิได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นเมื่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปีย่อมต้องได้รับการพิจารณาเพื่อดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนตามบทบัญญัติมาตรา 63 ทุกคน ไม่ว่าจะเด็กหรือเยาวชนนั้นจะให้การรับสารภาพหรือปฏิเสธ เนื่องจากเป็นสิทธิที่กฎหมายกำหนดไว้ การที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกำหนดนโยบายให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพจึงจะนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ เป็นการเลือกที่จะดำเนินการตามบทบัญญัติมาตรา 63 เฉพาะกรณีของเด็กหรือเยาวชนให้การรับสารภาพ ส่วนเด็กหรือเยาวชนที่ปฏิเสธข้อกล่าวหาที่จะถูกดำเนินคดีในศาลต่อไป ซึ่งเป็นการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและขัดกับหลักการว่า องค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญให้แตกต่างกัน แต่บุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญ องค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐก็ต้องปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นอย่างเท่าเทียมกัน ในเมื่อบทบัญญัติมาตรา 63 เน้นเรื่องที่เด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจ ซึ่งเป็นสาระสำคัญของบทบัญญัติมาตรานี้ ดังนั้นการที่เด็กหรือ

* รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะทางสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

เยาวชนจะให้การรับสารภาพหรือปฏิเสธข้อกล่าวหาจึงไม่ใช่สาระสำคัญที่จะเลือกดำเนินการให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเฉพาะกรณีที่เกิดหรือเยาวชนให้การรับสารภาพเพียงอย่างเดียว⁹

ปัญหาข้อถกเถียงที่กล่าวไปข้างต้นส่งผลให้ในร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวในตอนแรกมีการกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพก่อนจึงจะสามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ทั้งนี้ก็เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในบทบัญญัติมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติฉบับเดิมซึ่งมีปัญหาข้อถกเถียงเรื่องขัดต่อหลักความเสมอภาค จึงได้บัญญัติเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้ชัดเจนว่า เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพ ซึ่งการให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้ได้รับการดูแลและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่ถูกต้อง คือ การนำกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้ แต่ถ้าหากเด็กหรือเยาวชนนั้นยังคงปฏิเสธว่ามีได้กระทำความผิด ก็ย่อมได้รับโอกาสในการเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีเพื่อพิสูจน์ความผิด จึงไม่สามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อนำตัวเด็กและเยาวชนเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ เมื่อมีการปรับปรุงเงื่อนไขใหม่ให้เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำ ซึ่งโดยหลักการแล้วการสำนึกในการกระทำของเด็กและเยาวชนจะเกิดขึ้นภายหลังผ่านกระบวนการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว เพราะในการประชุมดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและผู้แทนชุมชนได้กล่าวถึงผลกระทบที่ตนเองได้รับจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเหล่านั้น ดังนั้นการกำหนดให้การสำนึกในการกระทำเป็นเงื่อนไขเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจึงไม่สอดคล้องกับหลักการแนวคิดที่ถูกออกแบบไว้ ทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาความยุ่งยากในการปฏิบัติ เพราะกฎหมายมิได้กำหนดขอบเขตของการสำนึกในการกระทำไว้ว่าจะใช้เกณฑ์อย่างไรในการวัดสำนึกของเด็กและเยาวชน¹⁰

การแก้ไขถ้อยคำจากเดิมที่บัญญัติว่า “เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพ” เปลี่ยนเป็น “เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำ” ในบทบัญญัติมาตรา 86 แห่งร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวนั้น

⁹ สตรีระ ทองถ้วน, “มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 คุ้มครองหรือจำกัดสิทธิตามหลักความเสมอภาค,” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 6, 3 (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2555): 19-20.

¹⁰ อภิรดี โพธิ์พร้อม, “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน (ตอนที่ 2),” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 6, 1 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2554): 23-24.

ได้เกิดขึ้นในชั้นพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติของวุฒิสภา ซึ่งกรรมาธิการวิสามัญฝ่ายที่เสนอให้มีการแก้ไขถ้อยคำดังกล่าวมีเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

1) การกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพก่อนจึงจะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีมาใช้เป็นการสร้างเงื่อนไขที่บังคับให้เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพและเป็นเงื่อนไขที่ผูกมัดตัวเด็กหรือเยาวชนมากเกินไป

เนื่องจากมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นทางเลือกของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชน ผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหาย แต่ไม่จำเป็นที่ต้องอยู่บนเงื่อนไขที่เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพ เพราะสุดท้ายแล้วเด็กหรือเยาวชนนั้นจะเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยการรับสารภาพโดยไม่สมัครใจ แต่รับสารภาพเพราะไม่อยากถูกดำเนินคดีในศาลต่อไปหรืออยากให้การดำเนินคดีในศาลสิ้นสุดลง ซึ่งจะกลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนตัดสินใจในลักษณะที่มีอิทธิพลเหนือความสมัครใจที่แท้จริง ดังนั้นจึงควรบัญญัติเงื่อนไขในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้โดยให้เป็นเรื่องความยินยอมจากการรู้สำนึกของเด็กหรือเยาวชนนั่นเอง¹¹

นอกจากนี้การกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพก่อนจึงจะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ เมื่อเด็กหรือเยาวชนนั้นเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจนถึงขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว เด็กหรือเยาวชนนั้นปฏิบัติตามแผนดังกล่าวไม่สำเร็จ จึงต้องมีการดำเนินคดีกับเด็กหรือเยาวชนนั้นต่อไป ซึ่งกรณีนี้ไม่อยู่ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 93* แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่ห้ามมิให้นำข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ได้จากการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้ในการดำเนินคดีภายหลัง เนื่องจากคำรับสารภาพเป็นเงื่อนไขที่เด็กหรือเยาวชนต้องให้การรับสารภาพไว้ก่อนเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู มิใช่ข้อเท็จจริงที่ได้จากการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ดังนั้นคำรับสารภาพก็จะผูกมัดตัวเด็กหรือเยาวชน ทำให้เด็กหรือเยาวชนนั้น

¹¹ สำนักรายงานการประชุม (วุฒิสภา), รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ครั้งที่ 6 วันอังคารที่ 16 มีนาคม 2553 (รายงานข่าวเลข) หน้า 54.

* พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

มาตรา 93 ในกรณีที่การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สำเร็จและต้องดำเนินคดีกับเด็กหรือเยาวชนนั้นต่อไปห้ามมิให้นำข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ได้มาจากการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 และมาตรา 91 มาใช้อ้างต่อศาล

หมดข้อต่อสู้ในคดี โดยเฉพาะในกรณีที่มีการฟ้องคดีแพ่งด้วย การที่เด็กหรือเยาวชนให้การรับสารภาพจะทำให้หมดข้อต่อสู้ในคดีแพ่งไปโดยปริยาย ดังนั้นจึงไม่ควรกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพก่อนจึงจะสามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ จึงไม่ควรกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพก่อนจึงจะสามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้

2) การแก้ไขถ้อยคำเป็นคำว่า “สำนึกในการกระทำ” เป็นการแก้ไขข้อบกพร่องในพระราชบัญญัติฉบับเดิม

เนื่องจากในพระราชบัญญัติฉบับเดิมไม่ได้กำหนดเรื่อง “รับสารภาพ” ไว้ในหลักการ แต่ในทางปฏิบัติเป็นเงื่อนไขที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้กำหนดขึ้น ทำให้เกิดปัญหา คือ บางครั้งเด็กหรือเยาวชนยอมรับในข้อเท็จจริง แต่ในทางกฎหมายเหมือนว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นไม่ได้กระทำความผิด เช่น ถูกข่มขู่ ถูกบังคับ หรือป้องกันตัวเอง เป็นต้น ซึ่งถ้าหากเด็กหรือเยาวชนยอมรับในการกระทำ แต่ไม่อยู่ในความหมายของคำว่า “รับสารภาพ” เด็กหรือเยาวชนนั้นก็ไม่ได้มีโอกาสให้ใช้มาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา จึงเห็นว่าการจะเข้าสู่หลักการที่แท้จริงของวัตถุประสงค์ในการใช้มาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา คือ การที่เด็กหรือเยาวชนต้องรู้สำนึกในการกระทำ¹²

3) ความหมายของคำว่า “รับสารภาพ” และ “สำนึกในการกระทำ” มีความแตกต่างกันและมีผลกระทบต่อจิตใจของเด็กหรือเยาวชนแตกต่างกัน

การใช้ถ้อยคำว่า “รับสารภาพ” มีความหมายว่าเด็กหรือเยาวชนต้องกระทำความผิด โดยผู้ใหญ่มองคำว่า “รับสารภาพ” ในมิติเดียว คือ เป็นการที่เด็กหรือเยาวชนยอมรับว่ากระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นการมองว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นกระทำความผิดเสมอไปแล้วให้รับสารภาพเพราะถือเป็นการสำนึกผิด แต่หากไม่รับสารภาพก็หมายความว่ายังไม่สำนึกผิด โดยไม่ได้มองในมิติที่ลึกกว่านั้นว่ามีสาเหตุอะไรเป็นแรงผลักดันให้เด็กหรือเยาวชนกระทำตามที่ถูกกล่าวหา เช่น เด็กหรือเยาวชนถูกกลั่นแกล้งจนเป็นเหตุให้บันดาลโทสะ ซึ่งหากบังคับให้เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพว่ากระทำความผิดก็จะก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพจิตใจและความรู้สึกของเด็กหรือเยาวชนนั้น เพราะเสมือนเป็นการยึดเยียดความผิดให้กับเด็กหรือเยาวชนก่อน แล้วเด็กหรือเยาวชนนั้นจึงจะมีโอกาสใช้มาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ เป็นการสะท้อนให้เห็นปัญหาในกระบวนการยุติธรรมของไทยที่มีแต่ขาวกับดำ คือ หากไม่รับสารภาพก็ต้องปฏิเสธความผิด ซึ่งข้อเท็จจริงอาจไม่ปรากฏว่าเป็นขาวหรือดำชัดเจน การกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือ

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

เยาวชนต้องรับสารภาพก่อนก็เหมือนกับการบีบบังคับให้เด็กหรือเยาวชนต้องเลือก ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวไม่เป็นประโยชน์ต่อเด็กหรือเยาวชนแต่อย่างใด จึงควรให้ใช้ถ้อยคำว่า “สำนึกในการกระทำ” แทนจะมีความเหมาะสมมากกว่า¹³

แต่ทั้งนี้ก็มีกรรมวิธีการวิสามัญฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยในการแก้ไขถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา 86 แต่เห็นว่าควรใช้คำว่า “รับสารภาพ” ตามเดิม โดยได้ให้เหตุผลไว้ดังนี้

1) เรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้นำแนวคิดมาจากต่างประเทศ ซึ่งได้กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพก่อน ดังนั้นจึงควรกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวไว้เช่นกันเพื่อให้มีความสอดคล้องกัน

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นเป็นการนำแนวคิดมาจากต่างประเทศ คือ ประเทศนิวซีแลนด์ ซึ่งได้กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพ แต่ถ้าหากว่าการรับสารภาพเกิดขึ้นโดยไม่สมัครใจ ศาลก็จะสั่งเพิกถอนกระบวนการที่ได้ดำเนินมาแล้ว¹⁴ ดังนั้นจึงไม่มีปัญหาว่าเงื่อนไขดังกล่าวจะเป็นการบีบบังคับให้เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพโดยไม่สมัครใจ เนื่องจากได้กำหนดแนวทางแก้ไขเอาไว้แล้ว

2) การสำนึกในการกระทำจะเกิดขึ้นหลังจากที่มีการเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว จึงไม่ควรกำหนดเป็นเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

เนื่องจากความรู้สึกสำนึกในการกระทำของเด็กและเยาวชนจะเกิดขึ้นภายหลังผ่านกระบวนการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว เพราะในการประชุมจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและผู้แทนชุมชนได้กล่าวถึงผลกระทบที่ตนเองได้รับจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเหล่านั้น เมื่อเด็กหรือเยาวชนได้รับรู้ถึงความเดือดร้อนเสียหายจากการกระทำของตนแล้ว จึงจะเกิดความรู้สึกสำนึกในการกระทำของตนเอง ดังนั้นการกำหนดให้การสำนึกในการกระทำเป็นเงื่อนไขเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจึงไม่สอดคล้องกับหลักการอย่างแท้จริง และกระบวนการยุติธรรมมี Due process คือ การรับสารภาพหรือการต่อสู้คดี เป็นการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรม แต่การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจะต้องสละ Due process ทั้งหมด คือ ไม่ใช้กระบวนการต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นหากเด็กหรือเยาวชนไม่รับสารภาพก็แสดงว่ายังไม่ยอมรับในการกระทำความผิด ฉะนั้นโอกาสที่จะสำนึกใน

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57-59.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54-55.

กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อแก้ไขให้กลับตัวเป็นคนดี และไม่หวนกลับมากระทำ ความผิดซ้ำอีกก็เป็นไปไม่ได้¹⁵

ท้ายที่สุด ที่ประชุมคณะกรรมการวิสามัญมีมติเห็นควรรื้อแก้ไขถ้อยคำ จากคำว่า “รับสารภาพ” เปลี่ยนเป็นคำว่า “สำนึกในการกระทำ” แทน ซึ่งเหตุผลจากคำอภิปรายที่ ได้กล่าวไปข้างต้นนั้นเป็นที่มาของเงื่อนไขที่กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำ เพราะคำว่ารับสารภาพเป็นการบังคับเด็กหรือเยาวชนมากเกินไป และการรับสารภาพนั้นยังไม่ เพียงพอ เพราะว่าเด็กหรือเยาวชนจะทำอะไรก็ได้เพื่ออยากจะพ้นความผิด เด็กหรือเยาวชนก็ อาจจะรับสารภาพมั่วๆไป การรับสารภาพจึงยังไม่เพียงพอที่จะทำให้เด็กหรือเยาวชนได้รู้สำนึกใน การกระทำ ความผิด ซึ่งสำนึกในการกระทำหมายความว่า เด็กหรือเยาวชนต้องเกิดความรู้สึกมา จากจิตใจของเด็กหรือเยาวชนเอง ยอมรับในเรื่องที่ตนได้กระทำและมีความรู้สึกเสียใจต่อ การกระทำที่ได้กระทำต่อผู้อื่น แล้วความสำนึกอันนั้นจะเกิดเป็นแรงจูงใจที่จะต้องแก้ไขตัวเอง อยากรู้เพื่อให้อภัย ดังนั้นคำว่าสำนึกในการกระทำจึงเป็นความรู้สึกที่มากกว่ารับสารภาพ เพราะไม่ทำให้เด็กหรือเยาวชนเกิดความรู้สึกว่าตัวเองผิดหรือไม่ผิด ไม่ใช่เพียงแต่รับสารภาพ เพื่อให้หลุดพ้นออกจากกระบวนการยุติธรรมที่จะถูกฟ้องศาล เพราะฉะนั้นสำนึกในการกระทำต้อง เกิดจากสำนึกจากจิตใจของเด็กหรือเยาวชนนั้นจริงๆ เช่น รู้สึกเสียใจต่อการกระทำของตนเองที่ทำให้ เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นจึงไม่อยากจะเกิดเรื่องอย่างนั้นขึ้นอีก และเด็กหรือเยาวชนนั้นอยากจะ แก้ไขเยียวยาความเสียหายพร้อมทั้งปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองไปในทางที่ดีขึ้น จึงเป็นที่มาของคำว่า “เด็กนั้นต้องสำนึกในการกระทำ” และคณะกรรมการตุลาการก็ได้ยอมรับ เป็นเอกฉันท์ให้แก้ไขถ้อยคำจาก “รับสารภาพ” มาเป็น “สำนึกในการกระทำ”¹⁶

ส่วนบทบัญญัติมาตรา 90 นั้นก็ได้มีการเสนอให้แก้ไขถ้อยคำ จากคำว่า “รับสารภาพ” เป็นคำว่า “สำนึกในการกระทำ” เช่นเดียวกับบทบัญญัติมาตรา 86 ซึ่งมีกรรมการ วิสามัญฝ่ายที่เห็นด้วยในการแก้ไขดังกล่าวให้เหตุผลสนับสนุนไว้ ดังนี้

1) การกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพเป็นการบังคับให้ เด็กหรือเยาวชนจำนนต่อข้อกล่าวหาก่อนจึงจะสามารถนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญามาใช้ได้ ซึ่งขัดกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็น ผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้นั้นกระทำความผิด

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56-57.

¹⁶ สัมภาษณ์ ขวลิต เอื้อราษฎร์, อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว, 23 สิงหาคม 2555. [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.kmcenter.ago.go.th> [10 มกราคม 2556]

เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 90 เป็นบทบัญญัติในหมวด 7 ว่าด้วยมาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดี ซึ่งมีแนวคิดว่าการดำเนินคดีอาญากับเด็กหรือเยาวชนซึ่งกระทำความผิดและนำไปสู่การลงโทษตามกฎหมายนั้นไม่ใช่วิธีการที่ดีที่สุดสำหรับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด จึงไม่ควรบังคับให้เด็กหรือเยาวชนยอมจำนนต่อข้อกล่าวหาเสียก่อนด้วยการกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพก่อนจึงนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ ทั้งในเรื่องการที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาและถูกดำเนินคดีด้วยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลนั้น บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ให้สันนิษฐานเป็นประโยชน์กับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีนั้นว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นกระทำความผิด แต่เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วกลับไปเขียนกฎหมายบังคับให้เด็กหรือเยาวชนซึ่งได้รับสันนิษฐานตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ให้ต้องรับสารภาพเสียก่อนจึงจะมีสิทธิเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อรับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งสุดท้ายจะเป็นการช่วยแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือจะบังคับให้ต้องยอมรับว่าตัวเองกระทำความผิดเสียก่อนเพื่อประโยชน์ของบุคคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่ จะไม่ต้องเสียเวลากับการสืบสวนสอบสวนหรือการพิจารณาต่อไป¹⁷

2) ความหมายของคำว่า “รับสารภาพ” และ “สำนึกในการกระทำ” มีความแตกต่างกัน

การพิจารณาว่าเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำหรือไม่ ต้องพิจารณาจากพฤติกรรมว่าพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนมีการเปลี่ยนไปหรือไม่หลังจากเกิดเหตุ ถ้าเปลี่ยนไปในทางที่สลดหดหู่ เศร้าโศก เสียใจ เรียกว่ามีพฤติกรรมรู้สำนึก ซึ่งต่างจากคำว่ารับสารภาพ ดังนั้นเมื่อมีการแก้ไขถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา 86 แล้วก็ควรจะแก้ไขถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา 90 ให้ไปในแนวทางเดียวกันด้วย และบทบัญญัติมาตรา 90 เป็นการกำหนดวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับเด็กหรือเยาวชนที่ถูกโจทก์ฟ้องว่าได้กระทำความผิดอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกินยี่สิบปีแทนการลงโทษ ซึ่งถ้าเด็กหรือเยาวชนที่เป็นจำเลยปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวแล้วก็จะไม่ถูกลงโทษ โดยศาลจะสั่งจำหน่ายคดีและให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับกรณีนี้จึงไม่จำเป็นต้องให้เด็กหรือเยาวชนต้องให้การรับสารภาพเสียก่อน เนื่องจากเด็กหรือเยาวชนที่ถูกฟ้องว่ากระทำผิดนั้นยังไม่อยู่ในภาวะที่จะเข้าใจข้อหาได้ดีเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ จึงอาจให้การรับสารภาพตามข้อกล่าวหาไปโดยผิดหลง ไม่ตรงกับที่ตนได้กระทำไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

¹⁷ คณะกรรมการจัดทำรายงานผลการพิจารณาร่างกฎหมายของวุฒิสภา, *วุฒิสภากับงานกลั่นกรองกฎหมาย*, หน้า 396-397 [ออนไลน์], กุมภาพันธ์ 2554. แหล่งที่มา: http://www.senate.go.th/km_senate/doc/senate/3senate_e-book.pdf [23 ธันวาคม 2555]

อาจถูกจูงใจให้รับสารภาพ เพื่อจะได้ใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษ ซึ่งไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ จึงเห็นควรแก้ไขถ้อยคำให้เด็กหรือเยาวชนผู้ถูกฟ้องเพียงแต่รู้สำนึกในการกระทำ คือ รู้ว่าตนได้ทำอะไรไปก็สามารถจะเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้แล้ว¹⁸

3) การกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพนั้นขัดกับบทบัญญัติมาตรา 132 และบทบัญญัติมาตรา 138 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้

การกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนยอมรับสารภาพก่อนว่ากระทำความผิดจึงจะมีสิทธิได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นการสร้างเงื่อนไขซึ่งจะขัดกับบทบัญญัติมาตรา 132 และบทบัญญัติมาตรา 138 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเรื่องการพิจารณาพิพากษาคดี ในกรณีที่ศาลเห็นว่าพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรที่จะมีคำพิพากษา หรือบิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่จำเลยอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ ศาลอาจจะมีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กก็ได้ และที่สุดแม้ศาลมีคำพิพากษาว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นไม่มีความผิด แต่ศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิด และในบทบัญญัติมาตรา 138 ก็ให้อำนาจศาลสั่งให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นที่จะต้องไปบังคับให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพเสียก่อน เพียงแต่เมื่อเด็กหรือเยาวชนให้ความสำคัญและสำนึกว่าพฤติกรรมของตนเองที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละคดีนั้นเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เด็กหรือเยาวชนนั้นก็สมควรที่จะได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู¹⁹

แต่อย่างไรก็ตาม กรรมาธิการฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยในการแก้ไขถ้อยคำว่า “รับสารภาพ” ให้เป็นคำว่า “สำนึกในการกระทำ” ก็ได้แสดงความคิดเห็นในอีกแง่มุมหนึ่ง โดยให้เหตุผลไว้ดังนี้

1) การกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพก่อนจึงจะใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อไปนั้นเป็นการกำหนดเงื่อนไขที่สอดคล้องกับหลักในการดำเนินคดีอาญาแล้ว จึงควรใช้คำว่า “รับสารภาพ” ตามร่างเดิม

บทบัญญัติในเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นบทบัญญัติที่ถูกร่างขึ้นใหม่ โดยกำหนดให้มีเครื่องมือในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนหลากหลายครบวงจร ซึ่งเครื่องมือแต่ละชนิดไม่ได้หมายความว่าใช้ได้กับเด็กและเยาวชนทุกคน เครื่องมือบางอย่างถูกสร้างขึ้นมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่มีความเสียหายน้อย แก้ไขง่าย บางอย่างถูกสร้างมาใช้

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 397-398.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 397.

กับเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาหนัก ซึ่งต้องมีมาตรการในการแก้ไขเพิ่มขึ้น ดังนั้นการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นเรื่องของการพิจารณาและเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย ซึ่งร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้มีการออกแบบเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งคือ ให้เด็กหรือเยาวชนสามารถออกจากกระบวนการยุติธรรมไปตั้งแต่ยังไม่มีกรฟ้องคดี เด็กหรือเยาวชนกลุ่มนี้จะได้รับความเสียหายน้อยที่สุดและไม่สมควรอยู่ในกระบวนการยุติธรรมนานเกินไป ซึ่งเป็นกรณีของบทบัญญัติมาตรา 86 แต่เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักของประเทศเป็นกระบวนการยุติธรรมที่จะต้องมีการสอบสวน จับกุม สั่งฟ้อง และพิจารณาคดีอยู่ ซึ่งสิ่งที่ออกแบบมานี้เพื่อให้มีทางเลือกเปิดจากกระบวนการยุติธรรมปกติออกสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้ เมื่อมีการจับตัวเด็กหรือเยาวชนมาแล้ว ในขั้นตอนที่ยังไม่มีกรฟ้องคดีก็เปิดช่องไว้ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจสามารถพิจารณาภายใต้เงื่อนไขในบทบัญญัติมาตรา 86 คือ อัตราโทษที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเป็นโทษที่ไม่ร้ายแรงมาก คือ จำคุกไม่เกินห้าปี ซึ่งมีกระบวนการที่จะมีการจัดทำแผนโดยการไปพูดคุยกันผ่านความเห็นชอบของพนักงานอัยการ ถ้าสมมติตกลงกันได้ตามแผน เด็กหรือเยาวชนนั้นก็จะถูกนำออกจากระบบผ่านเข้าไปในกระบวนการทางเลือกโดยไม่ต้องวนกลับเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมปกติอีก แต่ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่ผ่านช่องทางนี้ก็ต้องกลับเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมปกติโดยการสอบสวน สั่งฟ้อง แล้วส่งมาที่ศาลเพื่อศาลจะได้พิจารณาพิพากษา เมื่อเด็กหรือเยาวชนมาถึงศาลก็จะได้รับความคุ้มครองโดยมีที่ปรึกษากฎหมายในทุกคดี ซึ่งการสอบคำให้การของเด็กหรือเยาวชนในชั้นศาลนั้นไม่มีโอกาสที่เด็กหรือเยาวชนจะถูกข่มขู่หรือยอมจำนนให้รับสารภาพ เหตุที่ต้องให้มีการรับสารภาพเนื่องจากถ้าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดก็ต้องรับสารภาพเพราะการทำผิดแล้วสารภาพ คือ การสำนึกตัวพร้อมที่จะกลับตัวเป็นคนดี จึงสมควรจะได้รับโอกาส แต่ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนยังมีข้อต่อสู้อยู่ว่าไม่ได้กระทำความผิดก็ต้องได้รับความยุติธรรมโดยการพิสูจน์ว่าไม่ได้กระทำความผิด ซึ่งถ้าผลออกมาว่าไม่ได้กระทำความผิดก็ไม่มีสิทธิที่จะนำตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในส่วนวิธีการที่ใช้ในบทบัญญัติมาตรา 86 ไม่เหมือนกับเรื่องการตัดสินคดีผู้ใหญ่ เพราะจำเป็นต้องให้เด็กหรือเยาวชนรู้สำนึกในการกระทำของตนเอง ซึ่งเป็นการนำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ในต่างประเทศมาใช้ และสืบเนื่องจากกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนไม่ใช่การผันเด็กหรือเยาวชนออกไปจากกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น หากแต่ต้องมีกระบวนการที่จะต้องทำให้เด็กหรือเยาวชนตระหนักว่าตนได้ทำผิดในเรื่องนั้น ซึ่งต้องไปผ่านกระบวนการเปิดใจกับผู้เสียหาย ชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครองว่าสิ่งที่ทำนี้ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างไร

และจะทำให้เด็กหรือเยาวชนไม่กลับมาก่อทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้

นอกจากมาตรการพิเศษตามบทบัญญัติมาตรา 90 นี้แล้ว ในกฎหมายฉบับนี้ยังได้ออกแบบไว้ว่า แม้เด็กหรือเยาวชนได้ต่อสู้คดีหรือรับสารภาพแต่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่ควรจะเป็นตามบทบัญญัติมาตรา 90 ก็มีบทบัญญัติมาตรา 132 ที่ศาลอาจจะไม่ต้องพิพากษาคดี แต่ส่งเข้าไปแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามวิธีการที่ได้มีการออกแบบไว้ ซึ่งหากเด็กหรือเยาวชนสามารถแก้ไขปรับปรุงตัวได้ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายและกลับตัวเป็นคนดีได้อีกครั้งหนึ่ง เด็กหรือเยาวชนนั้นก็ไม่ต้องถูกศาลพิพากษา²⁰

2) การสำนึกในการกระทำจะเกิดขึ้นหลังจากที่มีการเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว จึงไม่ควรแก้ไขถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา 90 ให้เป็นคำว่า “สำนึกในการกระทำ” เช่นเดียวกับบทบัญญัติมาตรา 86

เหตุที่บทบัญญัติมาตรา 86 ใช้คำว่า “สำนึกในการกระทำ” ได้ เพราะความสำนึกจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเด็กหรือเยาวชนได้เข้าสู่กระบวนการพูดคุยกันแล้ว โดยให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นผู้ดูแลสภาพแวดล้อมและจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ส่วนในบทบัญญัติมาตรา 90 เป็นกระบวนการทางกฎหมายอาญาเพราะเมื่อมีการฟ้องคดีอาญา ศาลมีหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ที่ต้องสอบถามคำให้การจำเลย จำเลยจะให้การปฏิเสธหรือให้การรับสารภาพศาลก็ต้องบันทึกไว้โดยละเอียด ซึ่งจำเลยจะให้การอย่างไรก็ได้ ซึ่งตามกฎหมายทุกคดีต้องตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้กับจำเลย ดังนี้คำรับสารภาพจึงเป็นเงื่อนไขของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ศาลจะต้องสอบถามคำให้การจำเลย นอกจากนี้คำว่า “รับสารภาพ” ยังเป็นเงื่อนไขเบื้องต้น คือ เมื่อเข้าองค์ประกอบครบตามบทบัญญัติมาตรา 90 แล้วก็ต้องมีการประชุมพูดคุยกัน อันจะทำให้สามารถรู้ได้ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นรู้สำนึกหรือไม่ ซึ่งการรู้สำนึกนี้ก็คือการแสดงออกถึงความเห็นใจ ความยอมรับผิดว่าตัวเองได้ก่อความเสียหายให้กับผู้เสียหายหรือทำให้ชุมชนเดือดร้อน²¹

ในคดีอาญาหรือกระบวนการยุติธรรมนั้น บางคดีการรับสารภาพอาจจะเกิดจากความจำใจหรือฝืนใจเพราะผลลัพธ์สุดท้ายนั้นเป็นประโยชน์แก่ตน ทั้งนี้เพื่อให้ใช้คำว่า “รู้สำนึก” ก็อาจจะเกิดกรณีที่รู้สำนึกโดยเสแสร้งตีหน้าเศร้าแล้วความเท็จ เพราะรู้ว่าเป็นประโยชน์แก่ตัวเอง เพราะฉะนั้นหากคำว่า “รับสารภาพ” เป็นเสมือนหนึ่งเอาขนมมาล่อ ในตรรกะเดียวกันรู้สำนึกก็

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 398-400.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 400.

เปรียบเทียบหนึ่งเป็นขนมได้ไม่ต่างกัน ดังนั้นคำว่า “รู้สำนึก” จึงเป็นการที่เด็กรู้ว่าตนเองนั้นได้ก่อภัยอะไรขึ้น และภัยที่ตนเองได้กระทำให้เกิดขึ้นนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายต่อสังคมชุมชนและครอบครัวของตนเองอย่างไร ส่วนคำว่า “สารภาพ” นั้น มักจะมุ่งหมายว่ารับสารภาพเฉพาะในข้อหาที่มีการกล่าวหาว่ากระทำความผิด การรับสารภาพจึงเป็นประตูด่านแรกที่จะเปิดไปสู่การค้นหาคำความจริงซึ่งก็คือจิตสำนึกที่อยู่ในตัวเด็ก เหตุที่บทบัญญัติมาตรา 90 ต้องใช้คำว่า “รับสารภาพ” เพราะเหตุว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีการสอบสวน มีการฟ้อง มีการดำเนินคดีแล้ว การรับสารภาพเปรียบเทียบเป็นประตูด่านแรกคือ มีการรับสารภาพแล้วก็พ้นคดีออกไปจากกระบวนการยุติธรรมปกติ²²

ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา 90 เป็นคำว่า “สำนึกในการกระทำ” เช่นเดียวกับบทบัญญัติมาตรา 86 เมื่อพิจารณาจากคำอธิบายข้างต้นจะเห็นได้ว่า ปัญหาข้อถกเถียงกันในเรื่องถ้อยคำที่จะกำหนดเป็นเงื่อนไขว่าควรใช้คำว่า “รับสารภาพ” หรือ “สำนึกในการกระทำ” นั้น กรรมาธิการวิสามัญทั้งสองฝ่ายต่างก็มีเหตุผลสนับสนุนความเห็นของตน ทั้งนี้เพื่อให้บทบัญญัติมาตรา 86 และบทบัญญัติมาตรา 90 เป็นประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ซึ่งจะเห็นได้ว่ากรณีที่ร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวได้บัญญัติเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพก่อนจึงจะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ นั้น ก็เพราะต้องการบัญญัติเงื่อนไขให้ชัดเจนเพิ่มเติมจากบทบัญญัติมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติฉบับเดิม แต่ก็เกิดข้อถกเถียงขึ้นมาใหม่ว่าไม่ควรใช้ถ้อยคำว่า “รับสารภาพ” ควรใช้คำว่า “สำนึกในการกระทำ” แทนจึงจะเหมาะสมมากกว่า ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยในการกำหนดเงื่อนไขโดยใช้ถ้อยคำว่า “สำนึกในการกระทำ” เพราะเป็นถ้อยคำที่มีความหมายลึกซึ้งมากกว่าคำว่า “รับสารภาพ” กล่าวคือ การรับสารภาพนั้นหมายถึง การรับสารภาพตามข้อหาที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเพียงเท่านั้น แต่สำนึกในการกระทำมีความหมายครอบคลุมไปถึงการที่เด็กหรือเยาวชนรู้สำนึกในการกระทำของตนเองว่าก่อให้เกิดผลกระทบตามมาอย่างไรบ้าง เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนรู้สึกอยากรับผิดชอบในการกระทำของตนเองที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นมา อันเป็นจุดเริ่มต้นให้เด็กหรือเยาวชนต้องการที่จะแก้ไขความผิดพลาดของตนและปรับปรุงตัวเองไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อนำตัวเด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อันเป็นแนวทางที่จะค้นหาและเลือกสรรวิธีการที่จะแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้กลับมีความประพฤติที่อยู่ในกรอบของ

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 400-401.

กฎหมายและศีลธรรมอันดี ประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของสังคมในอนาคตต่อไป เพียงแต่ควรจะกำหนดความหมายและขอบเขตของคำว่า “สำนึกในการกระทำ” ไว้ให้ชัดเจนว่ามีความหมายครอบคลุมการกระทำลักษณะใดบ้าง เช่น เด็กหรือเยาวชนแสดงความรู้สึกเสียใจในการกระทำของตนเองและต้องการรับผิดชอบเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้การคุ้มครองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยการใช้อนุมาตราพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นไปได้ไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.3.3 เงื่อนไขที่กำหนดว่าผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้และให้ความยินยอมในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย

บทบัญญัติมาตรา 86 และบทบัญญัติมาตรา 90 ได้กำหนดเงื่อนไขว่าผู้เสียหายต้องยินยอมให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ จึงจะสามารถดำเนินกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ และเมื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ต้องให้ผู้เสียหายให้ความยินยอมในแผนดังกล่าวอีกครั้งหนึ่งด้วย ซึ่งเงื่อนไขนี้ยังมีความไม่ชัดเจนในเรื่องผู้เสียหายว่ามีความหมายอย่างไร ทำให้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมาย และส่งผลต่อผู้อำนวยการสถานพินิจ (กรณีตามบทบัญญัติมาตรา 86) และต่อศาล (กรณีตามบทบัญญัติมาตรา 90) ในการเลือกตีความผิดต่อรัฐว่าสามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้หรือไม่ ซึ่งนักกฎหมายมีความคิดเห็นแตกต่างกัน สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้²³

ฝ่ายที่หนึ่ง เห็นว่า การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นเป็นการนำแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีแลความรู้สึกของผู้เสียหาย พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จึงได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหายมากกว่าเดิม ดังนั้นคดีที่ไม่มีผู้เสียหายให้ความยินยอม มาตรการดังกล่าวจึงนำมาใช้ไม่ได้

ฝ่ายที่สอง เห็นว่า ความผิดดังกล่าวมีรัฐเป็นผู้เสียหาย จึงเป็นกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจกำกับดูแลและเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงสามารถให้ความยินยอมแทนรัฐในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและให้ความยินยอมต่อแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ด้วย

²³ สิงห์ชัย สุพรรณพงษ์, มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 (งานเอกสารวิชาการในการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2555), หน้า 18. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th> [28 เมษายน 2556]

ฝ่ายที่สาม เห็นว่า ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดต่อรัฐที่ไม่มีผู้เสียหาย แต่วัตถุประสงค์ของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กและเยาวชน บรบทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม ซึ่งวัตถุประสงค์กำหนดคำว่า “หรือ” จึงหมายความว่า เพื่อการอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องทั้งหมดตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติ มาตรา 86 และบทบัญญัติมาตรา 90 ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชน ดังนั้น คดีดังกล่าวจึงสามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้เช่นเดียวกัน

การที่นักกฎหมายมีแนวคิดต่างกันเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดอย่างมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาจากความคิดเห็นของนักกฎหมายทั้งสามฝ่ายข้างต้นแล้วสามารถสรุปความเห็นในประเด็นเรื่องความหมายของผู้เสียหายตามบทบัญญัติมาตรา 86 และบทบัญญัติมาตรา 90 ได้ดังนี้²⁴

1) ผู้เสียหายตามบทบัญญัติมาตรา 4* แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นผู้เสียหายตามบทบัญญัติมาตรา 86 และบทบัญญัติมาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ทุกกรณี แต่ในกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดต่อรัฐที่ไม่มีบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเป็นผู้เสียหาย เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก และความผิดตามพระราชบัญญัติการพนัน เป็นต้น กรณีนี้จะเห็นได้ว่าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดต่อรัฐที่รัฐไม่ได้เป็นผู้เสียหายและไม่มีบุคคลใดเป็นผู้เสียหาย

2) ในคดีที่มีผู้เสียหาย แต่ไม่สามารถติดตามตัวผู้เสียหายมาให้ ความยินยอมได้ก็ไม่สามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ เพราะความยินยอมของผู้เสียหายตามบทบัญญัติมาตรา 86 และบทบัญญัติมาตรา 90 เป็นเงื่อนไขที่กำหนดตามกฎหมาย เพื่อจะนำตัวเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

²⁴ สำนักงานอัยการสูงสุด, วิเคราะห์กรณีศึกษามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีในกรณีความผิดอาญาแผ่นดินที่จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายในการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kmcenter.go.th> [5 มกราคม 2556]

* ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามี หญิงนั้นมีสิทธิฟ้องคดีได้เอง โดยมีต้องได้รับอนุญาตของสามีก่อน

ภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 5(2) สามีมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา

3) ในกรณีความผิดต่อรัฐที่ไม่มีผู้เสียหายจะสามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามบทบัญญัติมาตรา 86 และบทบัญญัติมาตรา 90 ได้หรือไม่ ในประเด็นนี้มีความเห็นแบ่งแยกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่

แนวทางแรก มีความเห็นว่า มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นมาตรการเบี่ยงเบนคดีอาญาออกจากกระบวนการยุติธรรมปกติ (Diversion) อันได้แก่ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ประนีประนอมยอมความ การเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงเพื่อให้คดีอาญาลดลง เป็นต้น ดังนั้นการที่จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายจึงหมายความว่าเฉพาะกรณีคดีอาญาที่มีผู้เสียหายตามหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่สำหรับคดีอาญาที่ไม่มีผู้เสียหายก็ต้องถือว่าไม่มีเงื่อนไขที่จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย เด็กหรือเยาวชนย่อมเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามบทบัญญัติมาตรา 86 ได้ (ความคิดเห็นของสำนักงานอัยการสูงสุด กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และศาลอุทธรณ์ภาค 3²⁵)

ส่วนแนวทางที่สอง มีความเห็นว่า บทบัญญัติมาตรา 86-88 มีลักษณะเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งมีหลักการให้คู่กรณีทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้เสียหายกับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดมาพูดคุย ปรับความเข้าใจ สำนึกผิด ขอโทษ รับสารภาพและเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย ดังนั้นหากไม่มีผู้เสียหายก็จะไม่สามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้ (ความคิดเห็นของศาลเยาวชนและครอบครัวบางจังหวัด)

ปัญหาในการตีความกฎหมายเรื่องผู้เสียหายดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น ส่งผลให้ผู้บังคับใช้กฎหมายต่างหลีกเลี่ยงที่จะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับคดีดังกล่าว และเลือกที่จะดำเนินคดีดังกล่าวไปตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เป็นเหตุให้จำนวนคดีที่นำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ลดน้อยลงไปด้วย สิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไปก็คือ การตีความกฎหมายเช่นนี้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่ต้องการคุ้มครองเด็กและเยาวชนจริงหรือไม่

เมื่อพิจารณาประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเพื่อปรับปรุงในส่วนของทำให้ความคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

²⁵ คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 3 คดีหมายเลขดำที่ 48/2555 คดีหมายเลขแดงที่ 1619/2555

ข้อ 40(3)(ข) * ที่ประสงค์ให้รัฐภาคีต้องส่งเสริมให้มีการตรากฎหมาย จัดตั้งหน่วยงาน และสถาบัน ซึ่งจะใช้เป็นการเฉพาะกับเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เมื่อเห็นว่าเป็นการเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับว่าให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กและเยาวชนเหล่านั้น แทนการพิจารณาคดีอาญา โดยมีเงื่อนไขว่า สิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมายยังคงได้รับการเคารพอย่างเต็มที่²⁶ จึงมีการกำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งมุ่งคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นสำคัญ ประกอบกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นรากฐานของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานี้ ก็ได้เน้นให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกับผู้เสียหายอย่างสมดุลกัน

หากย้อนกลับไปศึกษาร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวที่อยู่ในขั้นพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา ซึ่งขณะนั้นคือ²⁷

หมวด 4/1 การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนการดำเนินคดีอาญา

มาตรา 57/1 ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปรียบเทียบคดีอาญา ในกรณีที่เด็กและเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี ไม่ว่าจะมีความประพฤติดีหรือไม่ก็ตาม ก่อนฟ้องคดีถ้าเด็กหรือเยาวชนสมัครใจเข้ากระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนการดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหายไม่คัดค้าน...

ในการประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวก็ได้มีการถกเถียงกันในประเด็นเรื่องความยินยอมของผู้เสียหายด้วย โดยมีกรรมการตั้งข้อสังเกตว่า กรณีที่กำหนดให้

* อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 40(3) กล่าวไว้ว่า รัฐภาคีจะหาทางส่งเสริมให้มีการตรากฎหมาย กำหนดกระบวนการพิจารณา จัดตั้งหน่วยงานและสถาบันซึ่งจะใช้เป็นการเฉพาะกับเด็กที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ข) เมื่อเห็นว่าเป็นการเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับว่าให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กเหล่านั้น โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขว่าสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมาย จะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่อยู่

²⁶ สิงห์ชัย สุพรรณพงษ์, มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 (งานเอกสารวิชาการในการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2555), หน้า 18-19. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th> [28 เมษายน 2556]

²⁷ ร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ร่างที่สำนักงานศาลยุติธรรมเสนอเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2549 และผ่านการพิจารณาเมื่อวันที่ 18 และ 25 สิงหาคม 2549)

ผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมนั้น ถ้าเป็นคดีที่ไม่มีผู้เสียหายก็จะเข้าสู่กระบวนการนี้ไม่ได้ เป็นการจำกัดเฉพาะคดีที่มีผู้เสียหายซึ่งจะแคบไป เกรงว่าอาจจะเกิดปัญหาการตีความว่า เฉพาะคดีที่มีผู้เสียหายเท่านั้นจึงจะสามารถเข้าสู่กระบวนการดังกล่าวได้ แต่ถ้าเป็นคดีที่ไม่มีผู้เสียหาย เช่น ชับรถแข่ง ก็ไม่มีผู้เสียหาย จะเข้าบทบัญญัติมาตรานี้ได้หรือไม่ จึงควรกำหนดเพิ่มเติมว่า “ถ้ามีผู้เสียหาย” จะต้องขอความยินยอมจากผู้เสียหายก่อน เพื่อให้บทบัญญัติดังกล่าวมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น²⁸ ซึ่งได้มีกรรมการกล่าวสนับสนุนเพิ่มเติมว่า ปกติแล้วในทางปฏิบัติเรื่องความยินยอมของเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหากับผู้เสียหายจะเกิดขึ้นในช่วงไปสืบเสาะข้อเท็จจริง จะไม่เกิดขึ้นก่อนการเริ่มกระบวนการ เพราะปกติในการปฏิบัติงานตามบทบัญญัติมาตรา 63 ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 พนักงานคุมประพฤติจะทำการสืบเสาะข้อเท็จจริงก่อน และก็คุยกับผู้เสียหายและผู้ต้องหา จึงจะได้ความว่าเด็กและเยาวชนนั้นยินยอมและผู้เสียหายไม่คัดค้าน ส่วนคดีที่ไม่มีผู้เสียหายก็ไม่จำเป็นต้องมีเงื่อนไขดังกล่าว²⁹

ส่วนกรรมการฝ่ายที่มีความเห็นแย้งว่า ไม่จำเป็นต้องกำหนดถ้อยคำเพิ่มเติม เพราะถ้าไม่มีผู้เสียหายแล้วจะคัดค้านได้อย่างไร จึงไม่จำเป็นต้องเขียนไว้ว่าให้ผู้เสียหายยินยอม เฉพาะในคดีที่มีผู้เสียหายเท่านั้น และมีกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนจากสำนักงานศาลยุติธรรมได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า ประเด็นนี้ในที่ประชุมสำนักงานศาลยุติธรรมก็ตั้งใจว่าจะไปเขียนไว้ในข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่า คดีใดที่ไม่มีผู้เสียหายก็ไม่ตัดสิทธิที่จะเข้าสู่ระบบนี้³⁰

จากสรุปรายงานการประชุมที่กล่าวไปข้างต้นจะเห็นได้ว่า กรรมการได้เสนอความคิดเห็นว่า ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ชัดเจนว่าเฉพาะในคดีที่มีผู้เสียหายเท่านั้น จึงจะต้องให้ผู้เสียหายยินยอมในการนำตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ส่วนในคดีที่ไม่มีผู้เสียหายก็ไม่จำเป็นต้องมีเงื่อนไขนี้ ซึ่งที่ประชุมมีความเห็นว่า ถ้าไม่มีผู้เสียหายให้ความยินยอมก็ไม่ตัดสิทธิเด็กและเยาวชนในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย

เมื่อร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวได้เข้าสู่การพิจารณาของกรรมาธิการวิสามัญในชั้นสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งในการประชุมดังกล่าวได้มีการถกเถียงกันในประเด็นนี้ว่า มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

²⁸ รายงานการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ครั้งที่ 29 (25/2549) วันศุกร์ที่ 25 สิงหาคม 2549.

²⁹ เรื่องเดียวกัน.

³⁰ เรื่องเดียวกัน.

สามารถนำมาใช้ในคดีความผิดต่อรัฐที่ไม่มีผู้เสียหายได้หรือไม่ เนื่องจากได้มีการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมด้วย จึงจะใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในคดีดังกล่าวได้ ซึ่งมีกรรมวิธีการให้ความเห็นว่าเป็นในคดีความผิดต่อรัฐที่ไม่มีผู้เสียหายนั้นไม่สามารถนำมามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ โดยได้ให้เหตุผลไว้ 3 ประการ ดังนี้³¹

1) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้นำแนวคิดมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมองผู้เสียหายเป็นหัวใจของกระบวนการ เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมุ่งหมายนำตัวคนทำผิดไปลงโทษเท่านั้น โดยทอดทิ้งผู้เสียหายและสังคม ผู้เสียหายจึงไม่ได้ประโยชน์อะไรเลยจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ดังนั้นเมื่อกำหนดให้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงได้ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายมากขึ้น โดยการกำหนดให้มีเงื่อนไขเรื่องผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2) พระราชบัญญัติฉบับนี้มีเจตนารมณ์เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีมากกว่าการพิจารณาคดีเพื่อพิพากษาลงโทษเด็กและเยาวชนเหล่านั้น โดยกำหนดให้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดผ่านกระบวนการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยมีการเชิญครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ผู้เสียหายและครอบครัวของผู้เสียหาย และสหวิชาชีพเข้ามาร่วมในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย คือ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และตัวแทนของชุมชนในกรณีของเด็กและเยาวชนต้องกลับเข้าไปอยู่ในชุมชน หรือในกรณีที่อาจต้องใช้อาสาสมัครชุมชนในการช่วยดูแลเด็กและเยาวชน

นอกจากมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจะมีจุดประสงค์เพื่อเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และนำตัวเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนแล้ว ยังมีจุดประสงค์อีกประการหนึ่งก็คือการให้ความคุ้มครองผู้เสียหาย ชดเชยเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และให้ผู้เสียหายได้รับรู้ว่าการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเกิดขึ้นเพราะเหตุใด เพื่อจะได้ทราบเหตุแห่งการกระทำความผิดที่แท้จริงของเด็กและเยาวชนนั้นว่ามีจิตใจเป็นอาชญากร หรือทำความผิดเพื่อประชดบิดามารดา หรือทำความผิดเพราะอ่อนด้อยประสบการณ์ ซึ่งจุดประสงค์ข้อนี้จะนำไปสู่

³¹ สัมภาษณ์ ประกายรัตน์ ต้นธีรวงศ์, นายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 11 พฤษภาคม 2556.

การให้อภัยเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และให้โอกาสในการกลับคืนสู่สังคมอีกครั้งหนึ่ง จุดประสงค์ของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาทั้งสองประการที่กล่าวไปข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า เรื่องการคุ้มครองผู้เสียหายเป็นจุดประสงค์สำคัญประการหนึ่งที่ทิ้งไม่ได้ ดังนั้นในคดีที่ไม่มีผู้เสียหายหรือผู้เสียหายเป็นรัฐ หากนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ เพื่อเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักก็จะมีผู้เสียหายให้ยินยอม ไม่มีผู้เสียหายเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และไม่มีผู้เสียหายที่จะมารับการขอโทษจากเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ซึ่งทำให้กระบวนการดังกล่าวไม่สมบูรณ์ แต่ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ยังมีมาตรการพิเศษในบทบัญญัติมาตรา 132* ซึ่งให้สอบถามผู้เสียหาย แต่ไม่ได้ กำหนดว่าผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการนำมาตราการดังกล่าวมาใช้ ฉะนั้นในคดีที่ไม่มีผู้เสียหายหรือผู้เสียหายเป็นรัฐก็สามารถเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ โดยผ่านบทบัญญัติมาตรา 132

3) เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งของเงื่อนไขนี้ก็คือ ป้องกันกรณีบิดามารดา ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมีบารมี และใช้อำนาจบังคับให้นำมาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยไม่สนใจผู้เสียหาย เนื่องจากมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นช่องทางช่วยเด็กและ เยาวชนที่กระทำความผิดให้พ้นจากกระบวนการยุติธรรมได้ คือ เมื่อมีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูเรียบร้อยแล้ว ประกอบกับเด็กและเยาวชนนั้นได้ทำตามแผนดังกล่าวครบถ้วน ศาลก็จะมี

* พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

มาตรา 132 ในกรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา หรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ เมื่อศาลสอบถามผู้เสียหายแล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราวแล้วมอบ ตัวจำเลยให้บุคคลดังกล่าวโดยไม่มีประกัน หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ โดยกำหนดเงื่อนไข เช่น ให้จำเลยรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าพนักงานอื่นหรือบุคคลใดหรือองค์การด้านเด็ก เข้ารับการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟู รับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรมทางเลือก หรือให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยภายในระยะเวลา ที่ศาลเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์ ในการนี้ศาลมีอำนาจสั่งให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรม หรือรับคำปรึกษาแนะนำด้วยก็ได้

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยไม่สมควรใช้วิธีการตามวรรคหนึ่ง ศาลจะส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจหรือสถานที่อื่นที่ จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควรที่ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราว หรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและ เยาวชนไปพลางก่อนก็ได้ แต่ต้องไม่เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการสั่งตามวรรคหนึ่ง ตลอดจนวิธีการประเมินสภาพปัญหาการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟู การเตรียมความพร้อมเพื่อมอบตัวจำเลยให้บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย ให้เป็นไป ตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

คำสั่งจำหน่ายคดี ซึ่งคำสั่งดังกล่าวมีผลเสมือนว่าเด็กและเยาวชนไม่เคยได้ก้าวเข้ามาในศาลเลย จึงมองว่าหากเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นก็จะทำให้มีการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เพื่อเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยไม่สนใจผู้เสียหาย และผู้เสียหายก็จะไม่ได้ประโยชน์จากการดำเนินการตามกระบวนการดังกล่าวเลย ดังนั้นจึงกำหนดให้มีการถามความยินยอมของผู้เสียหายด้วย ถ้าผู้เสียหายไม่ยินยอมให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ก็ต้องนำหลัก Due process มาใช้ในการพิจารณาคดีต่อไป ดังนั้นคดีที่ไม่มีผู้เสียหายหรือผู้เสียหายเป็นรัฐ จึงนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ไม่ได้

จากเหตุผลทั้งสามประการข้างต้น ที่ประชุมกรมการยุติธรรมในชั้นสภาผู้แทนราษฎรจึงได้ให้ความเห็นชอบในการกำหนดเงื่อนไขว่าผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ด้วย

ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 แล้ว และเกิดปัญหาเรื่องการตีความกฎหมายในประเด็นนี้ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจึงได้มีการประกาศแนวทางปฏิบัติตามสารอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2555 ข้อ 5 เรื่องการรายงานแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามบทบัญญัติมาตรา 86³² ซึ่งที่ประชุมมีมติว่า สำหรับคดีอาญาที่ไม่มีผู้เสียหายต้องตีความว่า ไม่มีเงื่อนไขที่จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย เด็กหรือเยาวชนยอมเข้าสู่แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้นั้น บัดนี้คณะกรรมการประสานการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้ประชุมครั้งที่ 3/2555 และลงมติใหม่ว่า “ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86 วรรคท้าย บัญญัติว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรานี้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย และเด็กหรือเยาวชนด้วย ฉะนั้นการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูก่อนฟ้องโดยผู้อำนวยการสถานพินิจตามบทบัญญัติมาตรา 86 ต้องเป็นคดีที่มีผู้เสียหายเท่านั้น หากคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหายหรือคดีที่ไม่มีบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเป็นผู้เสียหาย ไม่สามารถทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามบทบัญญัติมาตรา 86 ได้”

³² ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. สารอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ลงวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.coj.go.th/jvnc/news_view.php?id_news=569# [16 กันยายน 2555]

จากที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า ความยินยอมของผู้เสียหาย มีความสำคัญอย่างมากต่อกระบวนการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ดังนั้น ในคดีความผิดที่ไม่มีผู้เสียหายหรือคดีความผิดต่อรัฐจึงไม่สามารถนำมาตราการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ เนื่องจากมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีทางอาญานั้น ได้นำแนวความคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ โดยมีแนวความคิดหลัก ในการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายเพิ่มมากขึ้นจากเดิม จึงได้เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเข้าร่วมใน การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้ผู้เสียหายได้บอกเล่าความรู้สึกของตนเอง และกล่าวถึงความเสียหายที่ตนเองได้รับจากการกระทำความผิด ดังนั้นการกำหนดเงื่อนไข ให้ผู้เสียหายต้องยินยอมในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อนำตัวเด็กและ เยาวชนที่กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู นอกจากนี้ผู้เสียหาย ยังต้องให้ความยินยอมต่อแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูก่อน จึงจะนำแผนดังกล่าวเสนอต่อพนักงาน อัยการเพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไปได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการใช้มาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญาเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นได้ให้ความสำคัญกับผู้เสียหาย พร้อมทั้งคำนึงถึงประโยชน์ในการนำตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูแทนการพิจารณาคดีในศาลด้วย ความยินยอมของผู้เสียหายจึงเป็นกลไกสำคัญ ที่ทำให้กระบวนการดังกล่าวเกิดความสมดุลระหว่างฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายเด็กและเยาวชน ที่กระทำผิด ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าในคดีที่ไม่มีผู้เสียหายหรือคดีที่ผู้เสียหายเป็นรัฐ ไม่สามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้

3.3.4 เงื่อนไขที่กำหนดว่าโจทก์ต้องไม่คัดค้านในการนำมาตราการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญามาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ในบทบัญญัติมาตรา 90 ได้กำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมต่างจากบทบัญญัติมาตรา 86 คือ กำหนดให้โจทก์ต้องไม่คัดค้านในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้น พิจารณาคดีมาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวมีประเด็น ปัญหาว่า ไม่ควรนำความยินยอมของโจทก์มาเป็นเงื่อนไขในการเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟู เพราะเมื่อผู้เสียหายได้ให้ความยินยอมในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้แล้ว จึงควรเป็นไปตามความยินยอมของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำ ความผิดและผู้เสียหายเท่านั้นก็น่าจะเพียงพอแล้ว ไม่ควรต้องกำหนดให้ถามความยินยอมของ โจทก์อีก

เมื่อศึกษาถึงที่มาของเงื่อนไขดังกล่าวก็จะพบว่า ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวในชั้นวุฒิสภานั้น กรรมาธิการวิสามัญได้ส่งความเห็นในการแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา 90 ว่า เนื่องจากคดีที่จะใช้วิธีการพิเศษแทนการลงโทษนี้มีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกินยี่สิบปี ซึ่งรวมถึงคดีอาญาแผ่นดินที่รัฐเป็นผู้เสียหายและคดีอาญาแผ่นดินที่มีผู้เสียหายด้วย ดังนั้นก่อนที่จะเข้าสู่แผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนการลงโทษ ควรที่โจทก์ซึ่งหมายถึงพนักงานอัยการที่เป็นนายความแผ่นดิน ผู้ดูแลความเสียหายที่เกิดกับแผ่นดินและเอกชนผู้ได้รับความเสียหายในกรณีฟ้องคดีเอง จะได้พิจารณาให้ความเห็นชอบและไม่คัดค้านเสียก่อน จึงขอเพิ่มความในบทบัญญัติมาตรา 90 ว่า “และโจทก์ไม่คัดค้าน”³³ อันเป็นที่มาของเงื่อนไขซึ่งไม่มีในบทบัญญัติมาตรา 86 เพราะต้องการให้โจทก์ซึ่งเป็นฝ่ายที่เพิ่มขึ้นมาในชั้นพิจารณาคดีเข้ามามีส่วนร่วมในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้โดยการให้ความยินยอมด้วย อันเป็นหลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นรากฐานของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ ทุกฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ต้องเข้าร่วมกระบวนการอย่างอิสระ คือ สมัคใจและยินยอมเข้าสู่กระบวนการเพื่อหาแนวทางการช่วยกันแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นและช่วยกันแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ถูกต้องดีงามด้วย

เนื่องจากมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นถูกออกแบบให้เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกคู่ขนานกับกระบวนการยุติธรรมปกติ โดยนำแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมาใช้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและช่วยแก้ไขปัญหาร่วมกันด้วยความเข้าใจระหว่างฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและฝ่ายผู้เสียหาย แต่การกำหนดเงื่อนไขว่าโจทก์ต้องไม่คัดค้านในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้นั้น ทำให้เกิดปัญหาว่าหากมีกรณีเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซึ่งมีคุณสมบัติสมควรถูกคัดกรองออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยเร็วตามเงื่อนไขในบทบัญญัติมาตรา 90 อีกทั้งเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและผู้เสียหายก็ได้ให้ความยินยอมที่จะเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว แต่เมื่อโจทก์คัดค้าน

³³ คณะกรรมการจัดทำรายงานผลการพิจารณาร่างกฎหมายของวุฒิสภา, *วุฒิสภากับงานกลั่นกรองกฎหมาย*, หน้า 398 [ออนไลน์], กุมภาพันธ์ 2554. แหล่งที่มา: http://www.senate.go.th/km_senate/doc/senate/3senate_e-book.pdf [23 ธันวาคม 2555]

ศาลก็ไม่สามารถใช้ดุลพินิจนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้กับเด็กหรือเยาวชนเหล่านั้นได้³⁴ ซึ่งไม่เป็นผลดีกับตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและขัดต่อหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน จึงเห็นว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นได้รับแนวคิดมาจากหลักการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ผู้เสียหาย ครอบครัวของทั้งสองฝ่าย รวมถึงชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดและช่วยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชน ดังนั้นความยินยอมของผู้เสียหายที่ให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของกระบวนการนี้ แต่การกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมมากขึ้นจากชั้นก่อนฟ้องคดีให้โจทก์ต้องไม่คัดค้านในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีด้วยนั้น ทำให้เกิดปัญหาว่าในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและผู้เสียหายได้ให้ความยินยอมในการนำมาตรการดังกล่าวมาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว แต่ถ้าโจทก์คัดค้านก็จะมีผลให้ไม่สามารถดำเนินกระบวนการดังกล่าวต่อไปได้ ซึ่งไม่เกิดประโยชน์อย่างใดต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ทั้งยังไม่เป็นผลดีต่อผู้เสียหายอีกด้วย ซึ่งนอกจากจะไม่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายใดแล้ว เงื่อนไขนี้ยังเป็นอุปสรรคในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสพ้นจากกระบวนการพิจารณาคดีและเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน แต่หากจะตัดเงื่อนไขดังกล่าวออกไปก็เท่ากับเป็นการตัดอำนาจในการดำเนินคดีของโจทก์ โดยไม่มีการถามความเห็นของโจทก์แต่อย่างใด ทั้งที่โจทก์ได้ฟ้องคดีว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดต่อศาลแล้วนั้น จึงเป็นการลิดรอนสิทธิของโจทก์ในดำเนินกระบวนการยุติธรรมมากเกินไปเช่นกัน

ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการแก้ไขบทบัญญัติที่กำหนดเงื่อนไขดังกล่าว โดยกำหนดให้ต้องถามความเห็นของโจทก์ก่อนว่ายินยอมหรือไม่ในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ในคดีดังกล่าว แต่ทั้งนี้หากโจทก์ไม่ยินยอมก็ไม่เป็นการตัดสิทธิในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับคดีดังกล่าว โดยในกรณีที่โจทก์ไม่ยินยอม แต่ถ้าศาลเห็นว่าเป็นกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นควรเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากกว่าการดำเนินคดีต่อไป ศาลก็มีอำนาจให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในคดีนั้นได้ ทำนองเดียวกับบทบัญญัติมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่กำหนดให้ศาลสอบถามผู้เสียหายก่อนในกรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดี

³⁴ อภิรดี โพธิ์พร้อม, “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคม อย่างยั่งยืน (ตอนที่ 2),” หน้า 24-25.

ยังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา หรือบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ แต่ก็มีได้กำหนดอย่างชัดเจนว่าผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมด้วย

หากมีการแก้ไขบทบัญญัติดังได้ทีกล่าวไปข้างต้น ก็จะเป็นการรักษาสมดุลระหว่างฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกับฝ่ายโจทก์ กล่าวคือ เมื่อโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลว่า เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดแล้ว การนำมาตรวจการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ก็เท่ากับเป็นการเบี่ยงเบนคดีดังกล่าวจากการพิจารณาคดีในศาล จึงต้องมีการถามความยินยอมของโจทก์ที่เป็นผู้ฟ้องคดีก่อนว่ายินยอมในการนำมาตรวจการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในคดีดังกล่าวหรือไม่ แต่ทั้งนี้ถ้าศาลเห็นว่าคดีดังกล่าวมีเหตุสมควรที่จะนำมาตรวจการพิเศษมาใช้เพื่อนำตัวเด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากกว่าการดำเนินคดีอาญาต่อไป ศาลก็มีอำนาจสั่งให้ใช้มาตรการพิเศษในคดีดังกล่าวได้ แม้ว่าโจทก์จะไม่ยินยอมก็ตาม ซึ่งเป็นการแก้ไขบทบัญญัติเงื่อนไขเรื่องความยินยอมของโจทก์ มิให้เป็นเงื่อนไขเด็ดขาดในการนำมาตรวจการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ นอกจากนี้จะทำให้เงื่อนไขดังกล่าวมีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น โดยไม่เป็นการตัดสิทธิเด็กและเยาวชนในการเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่ตัวเด็กและเยาวชนนั้นกับผู้เสียหาย ได้ให้ความยินยอมในการใช้มาตรการพิเศษในคดีดังกล่าวแล้ว ทั้งยังเป็นการให้ความสำคัญกับความยินยอมของโจทก์ และคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอย่างสมดุลกันด้วย

3.3.5 การกำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยหรือไม่ก็ได้

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามบทบัญญัติมาตรา 87 และบทบัญญัติ มาตรา 91 นั้นได้กำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นว่าสมควรเป็นผู้ประสาน การประชุมมีหน้าที่เชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชน หรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการ เข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้ ซึ่งมีประเด็นปัญหาว่ากฎหมายกำหนดให้เชิญพนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยหรือไม่ก็ได้ ทั้งที่พนักงานอัยการเป็นบุคคลที่ต้องให้ความเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย ซึ่งมีผลให้เด็กหรือเยาวชนได้เข้าสู่กระบวนการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูตามแผนดังกล่าว หรือในกรณีที่พนักงานอัยการไม่เห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ก็จะสั่งให้แก้ไขแผนนั้นใหม่หรือสั่งให้ดำเนินคดีต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าความเห็นของพนักงานอัยการ

มีผลต่อกระบวนการนี้อย่างมาก ดังนั้นจึงควรกำหนดให้พนักงานอัยการต้องเข้าร่วมประชุมด้วยทุกกรณี เพื่อจะได้ลดขั้นตอนในการทำงาน กล่าวคือ เมื่อพนักงานอัยการได้เข้าร่วมประชุมด้วย ก็จะมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวควรเป็นไปในทิศทางใด ซึ่งถ้าพนักงานอัยการไม่ได้เข้าร่วมประชุมด้วยและไม่เห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในภายหลัง ทำให้ต้องมีการจัดการประชุมเพื่อแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นใหม่อีกรอบ จึงเป็นการเพิ่มกระบวนการทำงานให้มีหลายขั้นตอนมากเกินไป

ขณะประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวในชั้นคณะกรรมการกฤษฎีกานั้น ได้มีการถกเถียงในประเด็นเรื่องการกำหนดให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย เนื่องจากต้องการให้ทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาคดีและเยาวชนกระทำความผิดร่วมกัน ในเรื่องนี้มีการได้เสนอความคิดเห็นว่า ไม่ควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย เพราะขัดต่อหลักการมีอิสระในการเข้าถึงกัน เนื่องจากพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ถ้าเข้าร่วมประชุมด้วยจะทำให้การตกลงกันง่ายขึ้น เพราะฝ่ายผู้กระทำความผิดและฝ่ายผู้เสียหายอาจจะเกรงใจพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการทำให้เกิดข้อตกลงโดยไม่สมัครใจและอิสระอย่างแท้จริง³⁵ ซึ่งขัดกับหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเฉพาะพนักงานสอบสวนไม่ควรกำหนดให้เข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพราะหากการประชุมเพื่อจัดทำแผนดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จก็ต้องมีการดำเนินคดีต่อไป พนักงานสอบสวนต้องทำสำนวนสอบสวนส่งให้พนักงานอัยการเพื่อส่งฟ้องคดีต่อไป พนักงานสอบสวนจึงไม่ควรเข้าร่วมในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตั้งแต่แรก เพราะมีความขัดแย้งในการปฏิบัติหน้าที่ ร่างพระราชบัญญัติจึงไม่ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนเข้าร่วมประชุมด้วย ส่วนพนักงานอัยการนั้นยังคงกำหนดให้เข้าร่วมประชุมด้วยหรือไม่ก็ได้

ประเด็นเรื่องการกำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้ออกระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการทำแผนบำบัดแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554 ข้อ 6 กำหนดให้ผู้ประสานการประชุมเชิญผู้เข้าร่วมประชุม ได้แก่ ฝ่ายเด็กและเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยา พนักงานคุมประพฤติ และพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นข้อกำหนดให้พนักงานอัยการต้องเข้าร่วม

³⁵ รายงานการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ครั้งที่ 41 (9/2550) 37/2550 วันศุกร์ที่ 16 มกราคม 2550.

พิจารณาทุกครั้ง นอกจากระเบียบของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแล้ว ก็ยังมีแนวทางปฏิบัติของพนักงานอัยการตามหนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส 0027(ปผ)/ว 127 ลงวันที่ 20 พฤษภาคม 2554 เรื่องแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ข้อ 4 กำหนดไว้ว่าพนักงานอัยการต้องให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยทุกครั้งเพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน³⁶ ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องการเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของพนักงานอัยการแล้ว

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ต้องการให้ทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ไม่เฉพาะแต่พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเท่านั้น แต่ยังสามารถให้ศาลมีอำนาจในการตรวจสอบกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยว่าเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่ากระบวนการดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลก็มีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรได้ ซึ่งในประเด็นนี้ก็ได้มีการถกเถียงกันตั้งแต่การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ในชั้นคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยได้มีการตั้งข้อสังเกตไว้ว่าการกำหนดให้ศาลมีอำนาจตรวจสอบดังกล่าวเป็นกรณีที่ศาลมีอำนาจสั่งเกี่ยวกับการตกลงระหว่างผู้เสียหาย ตัวแทนของรัฐ และตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด เป็นการที่ศาลมีอำนาจในการวินิจฉัยหรือไปบังคับกับบุคคลอื่นที่ไม่ได้เป็นจำเลยในคดีด้วย จึงไม่ควรกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการตรวจสอบเรื่องดังกล่าว³⁷

แต่ก็มีกรรมการที่เห็นว่า การกำหนดให้ศาลมีอำนาจตรวจสอบดังกล่าวนี้มีความเหมาะสมแล้ว โดยให้เหตุผลว่า ในระบบการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ศาลไม่ควรเข้าไปยุ่งกับการจัดทำแผนและกระบวนการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย แต่ศาลเข้ามาตรวจสอบว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกระทบต่อสิทธิเด็กและเยาวชนหรือไม่ อย่างไรก็ตาม โดยเป็นการเข้ามาตรวจสอบในฐานะที่ศาลเป็นหน่วยงานอิสระที่ปราศจากการครอบงำและแทรกแซงของฝ่ายใด โดยต้องไม่มีลักษณะเข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงอำนาจขององค์กรอื่น³⁸

³⁶ สัมภาษณ์ ขวลิต เอื้อราษฎร์, อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว, 23 สิงหาคม 2555. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.kmcenter.ago.go.th> [10 มกราคม 2556]

³⁷ รายงานการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ครั้งที่ 41 (9/2550) 37/2550 วันศุกร์ที่ 16 มกราคม 2550.

³⁸ เรื่องเดียวกัน.

เมื่อร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาในชั้นวุฒิสภา ก็ได้มีการอภิปรายถึงประเด็นนี้อีกเช่นกัน โดยมีกรรมาธิการวิสามัญได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า บทบัญญัติในหมวด 7 เรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยหรือไม่ก็ได้ ทั้งยังมีอำนาจพิจารณาให้ความเห็นชอบกับแผนดังกล่าวก่อนที่จะส่งให้ศาลพิจารณาสอบและมีความเห็นตามที่เห็นสมควรต่อไปนั้น เป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 218 ซึ่งบัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง และมาตรา 255 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดี ซึ่งการพิจารณาคดีของศาลต้องมีการฟ้องร้องคดีแล้ว มิใช่ว่าอยู่ในขั้นตอนการสอบสวนแล้วจะสั่งได้เลย³⁹ อย่างกรณีตามบทบัญญัติมาตรา 86 เป็นกรณีที่ได้เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด แต่ยังไม่มีการฟ้องคดีต่อศาล ศาลจึงไม่น่าจะมีอำนาจในการตรวจสอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรได้

กรรมาธิการวิสามัญฝ่ายที่เห็นด้วยกับการกำหนดให้ศาลมีอำนาจตรวจสอบกระบวนการในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ได้อ้างเหตุผลประกอบความเห็นดังกล่าวว่า ต้องแยกการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนออกจากการพิจารณาคดีผู้ใหญ่เพราะมีหลักการและวิธีปฏิบัติแตกต่างกัน เนื่องจากเห็นว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นทางเลือกที่ดีและมีประโยชน์กับเด็กและเยาวชนจึงได้มีการบัญญัติเรื่องนี้ไว้ และกำหนดให้ศาลมีอำนาจตรวจสอบ 2 ประการ คือ ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของกระบวนการ และตรวจสอบว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนหรือไม่ ซึ่งเป็นการที่ศาลทำหน้าที่ในการคุ้มครองเด็กและเยาวชน มิใช่ทำหน้าที่ในฐานะเป็นศาลที่พิจารณาคดี⁴⁰ บทบัญญัติดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแต่อย่างใด

ดังนั้นการกำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและการกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการตรวจสอบกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น เป็นการให้กำหนดบทบาทให้องค์กรต่างๆในกระบวนการยุติธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เพราะการแก้ไขปัญหาคดีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย ผู้เขียนจึงเห็นว่ากรณีที่กำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมใน

³⁹ สำนักการยุติธรรม (วุฒิสภา), บันทึกการประชุมคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ครั้งที่ 6 (วันอังคารที่ 16 มีนาคม 2553), หน้า 12-13.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นควรจะให้พนักงานอัยการเข้าร่วมด้วยทุกกรณี ซึ่งสำนักงานอัยการสูงสุดก็ได้ออกหนังสือเวียนกำหนดแนวทางปฏิบัติงานของพนักงานอัยการไว้แล้ว โดยสนับสนุนให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการประชุมดังกล่าวด้วยทุกกรณี ส่วนเรื่องที่กำหนดให้ศาลมีอำนาจตรวจสอบกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และแผนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนหรือไม่นั้น ซึ่งการกำหนดให้ศาลมีอำนาจดังกล่าวก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมแล้วเพราะการตรวจสอบของศาลเปรียบเสมือนการคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอีกชั้นหนึ่งเพื่อให้กระบวนการดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนมากที่สุด

3.3.6 ผู้แทนชุมชน

ในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามบทบัญญัติมาตรา 87 และบทบัญญัติมาตรา 91 ได้กำหนดให้มีผู้เข้าร่วมในการประชุม คือ ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดหรือถูกฟ้องต่อศาลว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และหากผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควรก็อาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการมาเข้าร่วมการประชุมด้วยก็ได้ แต่ก็มีได้บัญญัติไว้ว่าผู้แทนชุมชนหมายถึงบุคคลใดได้บ้าง และต้องมีคุณสมบัติอย่างไร จึงทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วย จึงควรมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้แทนชุมชนให้ชัดเจน เพื่อให้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้บุคคลที่มีความเหมาะสมมาร่วมกันแก้ไขปัญหา

เนื่องจากพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้นำหลักการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในเรื่องการสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด เพราะเชื่อว่าชุมชนมีอิทธิพลอย่างมากต่อการควบคุมบุคคลในชุมชนนั่นเอง โดยแต่ละชุมชนจะมีบรรทัดฐานเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และเมื่อมีผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ก็มีวิธีการควบคุมโดยการลงโทษ ซึ่งการลงโทษโดยชุมชนนั้นจะเป็นการลงโทษแบบไม่เป็นทางการ คือ ใช้วิธีการควบคุมผ่านทางกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตอบสนองอย่างใกล้ชิดต่อการกระทำของบุคคลแต่ละคน ได้แก่ ครู ครอบครัว และกลุ่มเพื่อน เมื่อนำการควบคุมแบบนี้มาปรับใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดก็จะค่อยๆ ซัดเกล้าให้เด็ก

และเยาวชนเหล่านั้นมีความประพฤติตามความคาดหวังของชุมชน⁴¹ ประกอบการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดไม่สามารถดำเนินงานโดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมโดยลำพัง จำต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชน จึงได้เกิดแนวคิดในการสร้างเครือข่ายในการทำงานด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนนำมาบัญญัติเป็นหลักการไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้⁴²

รูปแบบวิธีที่เหมาะสมในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและช่วยกันแก้ไขปัญหาคriminalและเยาวชนที่กระทำความผิดมีหลายแนวทาง เช่น ในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ได้กำหนดให้จัดตั้งระบบผู้คุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนในทุกชุมชน จัดตั้งอาสาสมัครเครือข่ายชุมชน สร้างเครือข่ายชุมชนกับศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อมาทำงานร่วมกัน ซึ่งศาลเยาวชนและครอบครัวได้เริ่มพัฒนาองค์กรเครือข่ายขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยพัฒนาระบบการดูแลและแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมร่วมกับชุมชน ในรูปแบบที่ศาลเยาวชนและครอบครัวประสานงานจัดตั้งอาสาสมัครเครือข่ายชุมชนให้มีบทบาทในการติดตามดูแลและช่วยเหลือเด็กและเยาวชนภายหลังพ้นจากระบบการยุติธรรมกลับคืนสู่ชุมชนและรายงานความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนต่อศาลเป็นระยะภายใต้เงื่อนไขคุ้มครองความประพฤติตามคำสั่งศาล⁴³

ผู้แทนชุมชนที่จะเข้าร่วมในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนี้ จึงอาจเป็นบุคคลจากองค์กรเครือข่ายชุมชนหรืออาสาสมัครชุมชนก็ได้ เพียงแต่คุณสมบัติของผู้แทนชุมชนในพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน ผู้เขียนจึงได้ศึกษาจากงานวิจัยเรื่องการนำอาสาสมัครชุมชนเข้ามาแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน⁴⁴ ซึ่งได้ทำการศึกษาวิเคราะห์

⁴¹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความยุติธรรม (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550). หน้า 24-28.

⁴² สำนักงานศาลยุติธรรม (สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี), โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดทำฐานข้อมูลองค์กรเครือข่ายและพัฒนาองค์กรในชุมชนเพื่อรองรับเด็กและเยาวชนตามคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัว, หน้า 14.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

⁴⁴ เบญจางค์ เคียงสุนทร, การนำอาสาสมัครชุมชนเข้ามาบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (งานเอกสารวิชาการในการอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 150-151 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th> [9 มกราคม 2556]

ข้อมูลของอาสาสมัครชุมชนที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทั้งยังได้ให้ข้อเสนอแนะในการคัดเลือกอาสาสมัครชุมชนที่จะเข้าร่วมในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไว้ ดังนี้

1) อาสาสมัครชุมชนควรมีอายุ 35 ปีขึ้นไป เนื่องจากกระทรวงยุติธรรมได้สรรหาอาสาสมัครชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่ ผ่านการมีประสบการณ์ชีวิตพอสมควร ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนว่า อาสาสมัครชุมชนควรมีอายุไม่ต่ำกว่า 28 ปี หรือเกิน 35 ปีขึ้นไป จึงจะมีความเหมาะสม เพราะมีประสบการณ์ชีวิตเพียงพอ⁴⁵

2) อาสาสมัครชุมชนควรมีระดับการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย เพราะอาสาสมัครชุมชนมีหน้าที่ในการระงับข้อพิพาท หรือจัดการความขัดแย้งในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ดังนั้นพื้นฐานความรู้ต้องไม่ต่ำเกินไป⁴⁶

3) อาสาสมัครชุมชนควรมีความคุ้นเคยกับชุมชนหรืออยู่ในชุมชนมาไม่น้อยกว่า 5 ปี และควรเป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนเดียวกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เพราะต้องการบุคคลที่รู้จักชุมชนของตนเองเป็นอย่างดี เมื่อเข้าร่วมในการประชุมก็จะช่วยสะท้อนความเป็นตัวแทนของชุมชนที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่อย่างแท้จริง⁴⁷ เนื่องจากอาสาสมัครชุมชนเป็นผู้รู้ปัญหาในชุมชนของตนเองดีกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งยังสามารถช่วยเหลือเด็กและเยาวชนได้ดีกว่า โดยสามารถอบรมสั่งสอน ช่วยติดตามดูแลสอดส่องความประพฤติของเด็กและเยาวชนหลังจากกลับคืนสู่ชุมชนและเฝ้าระวังมิให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำอีก

4) อาสาสมัครควรเป็นบุคคลที่มีทัศนคติที่ดีต่อเด็กและเยาวชน มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาของเด็กและเยาวชน รวมทั้งเข้าใจในวิธีการและจุดมุ่งหมายของการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ทั้งยังต้องเป็นบุคคลที่มีความเป็นกลาง มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลในพื้นที่นั้น และไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลใด⁴⁸

5) อาสาสมัครชุมชนควรมีฐานะมั่นคงระดับปานกลาง เนื่องจากรายได้ถือเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตตามทฤษฎีมนุษย์นิยมของมาสโลว์ (Maslow) ขั้นที่ 1 เชื่อว่ามนุษย์มีความต้องการทางกาย (Physiological Needs) คือ ความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค การจะได้มาซึ่งปัจจัยพื้นฐาน

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 134.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 134-135.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 147-148.

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

ดังกล่าวก็จำเป็นต้องใช้เงินในการแลกซื้อ ถ้าอาสาสมัครไม่มีความพร้อมในด้านปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตนเอง การทำหน้าที่อาสาสมัครในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนย่อมเป็นอุปสรรคข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้⁴⁹

จากข้อเสนอแนะข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้หากไม่มีอาสาสมัครชุมชนอยู่ร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนก็ยังสามารถดำเนินการประชุมต่อไปได้ เพราะมีทีมงานสหวิชาชีพที่สามารถแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนได้อยู่แล้ว แต่ทั้งนี้การประชุมดังกล่าวก็จะมีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนได้อย่างเต็มที่ เพราะเมื่อเด็กและเยาวชนกลับคืนสู่ชุมชน บุคคลในชุมชนอาจจะมีทัศนคติไม่ดีต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ดังนั้นการมีอาสาสมัครชุมชนมาร่วมในการประชุมด้วยจึงเป็นเสมือนมีตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และสามารถช่วยเหลือเด็กและเยาวชนได้เมื่อกลับคืนสู่ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการดูแลความประพฤติ การจัดหาอาชีพ หรือหาสถานที่ในการทำงานบริการสังคม⁵⁰ ทั้งนี้อาสาสมัครยังทำหน้าที่ในการทำความเข้าใจกับชุมชนให้เชื่อและเข้าใจว่าเด็กและเยาวชนพร้อมที่จะกลับตัวเป็นพลเมืองดี ซึ่งการให้โอกาสของชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้เด็กและเยาวชนรู้สึกดีต่อชุมชนและมีแรงจูงใจในการปรับปรุงตัวเองต่อไป⁵¹

เนื่องจากการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีความมุ่งหมายให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และชุมชน ซึ่งตัวแทนของชุมชนที่เข้าร่วมในการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ไม่ว่าจะเรียกว่าผู้แทนชุมชนหรืออาสาสมัครชุมชนก็ควรมีการกำหนดคุณสมบัติให้เหมาะสมตามข้อเสนอแนะที่ได้กล่าวไปแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้คัดกรองบุคคลที่เหมาะสมมาร่วมในกระบวนการ ซึ่งจะทำให้การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนมีประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดได้อย่างแท้จริง

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 135.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 139.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 149.

3.3.7 ผู้ประสานการประชุม

การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้องคดีนั้น มีผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้ประสานการประชุม ส่วนการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นพิจารณาคดีได้กำหนดเพิ่มเติมจากขั้นตอนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้องคดี โดยศาลอาจกำหนดให้ผู้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุมได้ ซึ่งบุคคลอื่นที่ศาลเห็นสมควรให้เป็นผู้ประสานการประชุมนั้นมิได้บัญญัติว่าเป็นบุคคลใดหรือองค์ใดได้บ้างและต้องมีคุณสมบัติอย่างไร จึงได้ทำการศึกษาถึงกรณีศาลอาจให้องค์กรอื่นที่มีความเหมาะสมมาเป็นผู้ประสานการประชุมและดำเนินการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

ในหัวข้อที่แล้วได้กล่าวถึงการที่ศาลเยาวชนและครอบครัวได้พัฒนาองค์กรเครือข่ายขึ้นมาเพื่อพัฒนาระบบการดูแลและแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมร่วมกับชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปแบบที่ศาลเยาวชนและครอบครัวประสานงานจัดตั้งอาสาสมัครเครือข่ายชุมชนให้มีบทบาทในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด⁵² ซึ่งเรื่องเครือข่ายชุมชนนี้ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 อยู่แล้วในบทบัญญัติมาตรา 33 ที่กำหนดให้ศาลเยาวชนและครอบครัวมีหน้าที่รับผิดชอบส่วนราชการหรือองค์กรด้านเด็กและเยาวชน สตรีหรือครอบครัวที่ประสงค์จะปฏิบัติงานด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ด้านการสังคมสงเคราะห์หรือด้านให้คำปรึกษาแนะนำร่วมกับศาลเยาวชนและครอบครัวในท้องที่ซึ่งมีการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวแต่ละแห่งแต่ละพื้นที่เป็นคนรับผิดชอบ แต่ตอนนี้ยังไม่มีที่รับผิดชอบเพราะอยู่ระหว่างศึกษาจากเครือข่ายก่อนว่าองค์กรไหนมีศักยภาพที่จะทำอะไร แค่นั้นอยู่ตรงไหน ถนัดด้านใด เมื่อทางศาลพร้อมก็จะกำหนดองค์กรที่จะมารับผิดชอบตามความสามารถจะได้มาเป็นเครือข่ายร่วมมือกับศาล ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการดูแลช่วยเหลือเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุข และทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติต่อไป⁵³

การกำหนดแนวปฏิบัติของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางที่ให้อำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวในพื้นที่รับผิดชอบส่วนราชการและองค์กรภาคเอกชนของศาลเยาวชน

⁵² สำนักงานศาลยุติธรรม (สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี), โครงการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดทำฐานข้อมูลองค์กรเครือข่ายและพัฒนาองค์กรในชุมชนเพื่อรองรับเด็กและเยาวชนตามคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัว, หน้า 17.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

และครอบครัว ตามบทบัญญัติมาตรา 33 ซึ่งต้องคำนึงว่าจะวางหลักเกณฑ์อย่างไรให้การรับผิดชอบสามารถเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนในฐานะทุนทางสังคมได้อย่างเป็นวงกว้าง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีหลักเกณฑ์ในการควบคุมมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์กรเครือข่ายที่เป็นองค์กรเดี่ยวให้มีประสิทธิภาพ และในเรื่องนี้ยังมีจุดเชื่อมโยงกับระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลังที่ออกตามบทบัญญัติมาตรา 32 ในการจ่ายค่าตอบแทนแก่สถานที่ที่ศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษาให้เด็กและเยาวชนเข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งจะเป็นกลไกสนับสนุนให้มีการพัฒนางานด้านองค์กรเอกชนที่ปฏิบัติงานในด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน⁵⁴

ในเรื่องดังกล่าวนี้มีการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดทำฐานข้อมูลองค์กรเครือข่ายและพัฒนาองค์กรในชุมชนเพื่อรับรองเด็กและเยาวชนตามคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัวที่จัดทำโดยสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลขององค์กรและหน่วยงานต่างๆที่มีความพร้อมในการทำงานร่วมกับศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยองค์กรเครือข่ายเพื่อรองรับเด็กและเยาวชนตามคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัวในปัจจุบันนี้สามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ⁵⁵

1) เป็นองค์กรเดี่ยวที่มีโปรแกรมสำหรับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนอยู่แล้ว แต่ยังไม่เคยดำเนินงานหรือให้บริการเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมหรือเคยให้บริการอยู่เป็นครั้งคราวแต่ยังไม่มีการส่งต่ออย่างเป็นทางการเป็นระบบสำหรับองค์กรในกลุ่มที่หนึ่ง ซึ่งโครงการวิจัยได้รวบรวมข้อมูลและจัดทำเป็น “ฐานข้อมูลองค์กรเครือข่าย” เพื่อประโยชน์สำหรับการดำเนินงานแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2) เป็นองค์กรสหวิชาชีพและเครือข่ายชุมชนเกิดจากการประสานงานให้บูรณาการการทำงานร่วมกัน องค์กรเครือข่ายกลุ่มที่สองเคยมีและมียู่ในระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน โดยศาลเยาวชนและครอบครัวจัดตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับการดำเนินของศาล แต่การดำเนินงานขององค์กรเครือข่ายกลุ่มที่สองนี้กลับขาดความต่อเนื่องเพราะขึ้นอยู่กับแนวทางการบริหารศาลของผู้บริหารศาลเยาวชนและครอบครัว

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

องค์กรเครือข่ายทั้งสองกลุ่มสามารถปฏิบัติงานร่วมกับศาลเยาวชนและครอบครัว
ในขั้นตอนต่างๆของกระบวนการพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและ
วิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ดังต่อไปนี้⁵⁶

- 1) ขั้นตอนในชั้นก่อนฟ้องคดีและระหว่างคดี เป็นการปฏิบัติงานภายใต้
ความเห็นชอบของศาลเยาวชนและครอบครัวก่อนการดำเนินคดีภายหลังการตรวจสอบการจับ
และระหว่างดำเนินคดีในชั้นศาลโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติมาตรา 73 วรรคท้าย
และการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีตามบทบัญญัติมาตรา 86
- 2) ขั้นตอนภายหลังฟ้องคดี โดยการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี
อาญาในชั้นพิจารณาคดีตามบทบัญญัติมาตรา 90 และการปฏิบัติงานตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
ก่อนพิพากษาตามบทบัญญัติมาตรา 132 ภายใต้คำสั่งของศาลเยาวชนและครอบครัว

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การประสานการทำงานระหว่างองค์กร
เครือข่ายจะทำให้การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะการแก้ไข
ปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดไม่สามารถทำได้โดยอาศัยเฉพาะหน่วยงานที่มีหน้าที่ใน
กระบวนการยุติธรรมเท่านั้น แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆในสังคมด้วย ดังนั้น
ถ้าองค์กรเครือข่ายมีความพร้อมก็สามารถเป็นผู้ประสานการประชุมและดำเนินการประชุมเพื่อ
จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตัวเด็กและเยาวชนมากยิ่งขึ้น เพราะนอกจาก
องค์กรเครือข่ายจะเข้ามาช่วยจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว ยังสามารถช่วยสอดส่องดูแล
พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนหลังกลับคืนสู่สังคมแล้วได้อีกทางหนึ่งด้วย

เมื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของเมืองไมอามี-เดด
(Miami-Dade County) ในรัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา จึงพบว่า มีรูปแบบที่มีลักษณะพิเศษ
กล่าวคือ ได้มีการพัฒนาให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนดั้งเดิม
ปฏิบัติงานโดยใช้วิธีการอันต่างไปจากเดิม กล่าวคือ การจัดทำมีจุดศูนย์กลางในการเข้าสู่
กระบวนการยุติธรรมเมื่อเด็กและเยาวชนถูกจับกุม เพื่อจัดการกับข้อมูลและความไหลเวียนของ
จำนวนประชากรเด็กและเยาวชนที่ถูกจับ และเป็นจุดรวมแห่งการขับเคลื่อนของกระบวนการ
ยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน⁵⁷

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

⁵⁷ โครงการพัฒนาระบบการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม, รายงานการศึกษา
รูปแบบของระบบการประเมินคัดกรอง จำแนก และส่งต่อระบบการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูและระบบการติดตาม
ดูแลเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยตัวจาก Miami - Dade County Juvenile Services Department (JSD)

เนื่องจากเมืองไมอามี-เด็ดมีปัญหาในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ทำให้ห้องศรัทธาอาชญากรรมใช้เด็กและเยาวชนในการกระทำความผิดและฝึกสอนให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้ข้อมูลเท็จแก่ตำรวจ ทำให้ตำรวจไม่สามารถรู้ได้ว่าเด็กหรือเยาวชนคนนั้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วหรือไม่ สภานิติบัญญัติแห่งรัฐฟลอริดาจึงได้บัญญัติกรอบแนวคิดเรื่องการจัดตั้งหน่วยงาน Juvenile Assessment Center หรือ JAC เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการดำเนินการจับกุมที่สำคัญและเป็นจุดที่รับตัวเด็กและเยาวชนที่จะถูกส่งตัวไปยังสถานที่คุมขัง โดยทำหน้าที่ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ⁵⁸ ต่อมาศูนย์การประเมินเยาวชนหรือ JAC ได้พัฒนามาเป็นสำนักงานการบริการเด็กและเยาวชน (The Miami-Dade County Juvenile Services Department หรือ JSD) ซึ่งเปิดทำการครั้งแรกในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1997 และดำเนินการตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงและตลอดทั้งเจ็ดวัน โดยหน้าที่หลัก คือ รับตัวเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุมตัวมาเพื่อทำการรวบรวมข้อมูล ประเมิน และคัดกรองเด็กและเยาวชนเหล่านั้นก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในลำดับต่อไป ทั้งนี้ยังทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย⁵⁹ โดยสำนักงานการบริการเด็กและเยาวชน (JSD) มีอำนาจหน้าที่ทั้งหมด ดังนี้⁶⁰

1) เป็นศูนย์กลางการเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชน โดยดำเนินการจัดให้มีการเก็บประวัติและการจัดการกับเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุมอย่างมีประสิทธิภาพ จัดให้มีสำนักงานอัยการของรัฐภายในศูนย์เพื่อทำการปรึกษาหารือก่อนตั้งแพ้มคดีกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ จัดให้มีขั้นตอนการระบุตัวบุคคลที่แน่ชัด รวมทั้งสร้างแฟ้มประวัติของเด็กและเยาวชนให้ศาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งยังช่วยติดต่อบิดามารดาหรือผู้ดูแลของเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุม พร้อมทั้งทำหน้าที่ประสานงานกับสำนักงานอัยการ (Public Defenders Office) และศาลด้วย

2) กำหนดแนวทางสำหรับเด็กและเยาวชน โดยดำเนินการการรับตัวเด็กและเยาวชนและคัดกรองเพื่อส่งให้กระทรวงยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนแห่งรัฐฟลอริดา (Department of Juvenile Justice หรือ DJJ) อีกทั้งยังมีอำนาจตัดสินใจให้เด็กและเยาวชนถูกควบคุมใน Secure Detention หรือ Home Detention หรือตัดสินใจให้เข้าร่วมโครงการวิวัฒน์

ประเทศสหรัฐอเมริกา (ระหว่างวันที่ 25 กรกฎาคม 2552 – 14 สิงหาคม 2552). หน้า 1. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.jjrp.org/index.php?mo=3&art=403408> [12 กุมภาพันธ์ 2556]

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

⁵⁹ แหล่งที่มา: <http://www.miamidade.gov/juvenileservices/about.asp> [12 กุมภาพันธ์ 2556]

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2-3.

เยาวชน (Civil Citation) เพื่อกันออกจากระบบดั้งเดิม หรือตัดสินให้เข้าร่วมกลุ่มโครงการหันเหคดี (Diversion Program) และมีหน้าที่จัดกำหนดการให้เด็กเยาวชนไปปรากฏตัวในศาลด้วย

3) สร้างแผนเฉพาะเจาะจงสำหรับเด็กและเยาวชนแต่ละคน โดยใช้ผลที่ได้จากการประเมินผลในการกำหนดกลุ่มการบริการรวมเข้ากับการบริการชุมชน เพื่อเป็นมาตรการการลงโทษ และดำเนินการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ตลอดจนบิดามารดาหรือผู้ที่มีหน้าที่ดูแลเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังควบคุมดูแลโครงการการป้องกัน การหันเหคดี และบริหารจัดการโครงการวิวัฒน์เยาวชน รวมทั้งโครงการหันเหคดีอื่นๆ

4) รวบรวมและเผยแพร่ข้อมูล โดยทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลของเด็กและเยาวชนทั้งหมด พร้อมทั้งพัฒนาระบบการเก็บรักษาข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับการจับกุม และเผยแพร่รายงานแก่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หน่วยงานหุ้นส่วน และแหล่งทุนของโครงการเพื่อรับประกันว่าโครงการต่างๆ มีความเหมาะสมกับกลุ่มประชากร

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า สำนักงานการบริการเด็กและเยาวชน (JSD) ของเมืองไมอามี-เด็ด เป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพในการจัดการปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำ ความผิด โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่เวลาเด็กและเยาวชนถูกจับกุม ซึ่งจะทำหน้าที่ดำเนินการ รวบรวมข้อมูลของเด็กและเยาวชนแล้วประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ คัดกรองเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิดให้เข้าสู่โครงการต่างๆที่มีความเหมาะสมกับเด็กและ เยาวชนเหล่านั้น เพื่อดำเนินการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนได้ตรงจุดและมีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น ซึ่งประเทศไทยควรนำรูปแบบของสำนักงานการบริการเด็กและเยาวชนดังกล่าว มาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนกระทำ ความผิด โดยจัดให้มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลเด็กและเยาวชน พร้อมทั้งผลักดันการประสานงานระหว่าง องค์กรเครือข่ายให้เป็นระบบมากขึ้น ก็จะช่วยให้กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนมี ความคล่องตัวในการจัดการเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิด และมีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและ เยาวชนควบคู่กันไปด้วย ซึ่งจะให้การทำงานของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนมี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากการวิเคราะห์ปัญหาในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้น ก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดีที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นจะเห็นได้ว่า เด็กและเยาวชนที่ไม่ได้ ถูกคัดกรองออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อน ฟ้องคดี มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีที่ดี หรือมาตรการพิเศษแทน

การมีคำพิพากษาก็ดี เด็กและเยาวชนเหล่านั้นต้องอยู่ในกระบวนการยุติธรรมตลอดสายจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษา แต่คำพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัวก็มีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการลงโทษ แต่มุ่งเน้นที่การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ดังนั้นบทบาทของศาลเยาวชนและครอบครัวจึงมิได้จบลงที่การมีคำพิพากษา แต่ยังคงมีบทบาทในการในการติดตามดูแลเด็กและเยาวชนเหล่านั้น ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติที่กำหนดให้ศาลมีอำนาจแก้ไขคำพิพากษาได้ตลอดเวลา ถ้าพฤติการณ์ของเด็กและเยาวชนเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชนเหล่านั้น⁶¹

ในกรณีที่ศาลพิพากษาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด สมควรที่จะได้รับการลงโทษ ศาลมีมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชนแต่ละรายได้ โดยแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ

- 1) การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยไม่จำกัดอิสรภาพ เป็นกรณีที่ศาลพิพากษาให้รอการกำหนดโทษ หรือลงโทษจำคุกและรอการกำหนดโทษ โดยกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติให้เด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยไม่จำกัดอิสรภาพ
- 2) การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยจำกัดอิสรภาพ หรือการส่งตัวเด็กและเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมยังหน่วยงานในความดูแลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดแนวทางเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไว้ทุกขั้นตอน ถ้าบทบัญญัติที่ยังมีความไม่ชัดเจนตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้น ได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ก็จะทำให้กระบวนการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนสามารถดำเนินไปได้โดยปราศจากอุปสรรคและปัญหา ซึ่งจะส่งผลให้สามารถแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนได้ตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงของกฎหมายฉบับนี้

⁶¹ อภิรดี โพธิ์พร้อม, "8 ปี แห่งการรอคอย...พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553," วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 4, 6 (สิงหาคม-กันยายน 2553): 132.

บทที่ 4

มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนตามกฎหมายต่างประเทศ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่มีแนวความคิดที่ไม่แตกต่างกันในสาระสำคัญ จะแตกต่างกันแง่ที่ว่าประเทศใดจะเน้นหรือให้ความสำคัญกับส่วนไหน มากน้อยเพียงใดเท่านั้น¹ โดยแนวคิดหลักของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแต่ดั้งเดิมนั้นมุ่งเน้น การลงโทษผู้กระทำความผิดตามทฤษฎีแก้แค้นทดแทน (Retribution) ต่อมาได้เกิดแนวความคิด ใหม่ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) เนื่องจากการลงโทษไม่ก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อสังคม แต่การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะทำให้ผู้นั้นกลับตัวกลับใจเป็น พลเมืองดีของสังคมและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยเฉพาะผู้กระทำความผิดที่เป็น เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นบุคคลที่ยังด้อยประสบการณ์และความรู้สึกผิดชอบชั่วดี จึงจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ ดูแล อบรมสั่งสอนให้กลับมีความประพฤติอยู่ในกรอบของกฎหมาย และกลับไปอยู่ใน สังคมได้อย่างปกติสุข ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนจึงไม่ได้มุ่งเน้น การลงโทษแต่ต้องการให้เด็กและเยาวชนได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อเตรียมความพร้อมใน การกลับคืนสู่สังคม การพิจารณาคดีในศาลจึงไม่ใช่ทางเลือกหนึ่งเดียวของกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนเพราะไม่เป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนแต่อย่างใด ทั้งยังทำให้เด็กและ เยาวชนที่ต้องผ่านกระบวนการพิจารณาคดีในศาลได้รับผลกระทบทางจิตใจ และรู้สึกว่าเป็น ทรราชบาป จึงได้มีการกำหนดมาตรการเพื่อเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการ พิจารณาคดีและนำตัวเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน

การเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการพิจารณาคดีหรือ Diversion ได้รับ อิทธิพลมาจากนโยบายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในแถบประเทศ ตะวันตก ซึ่งคำว่า Diversion นั้นมีหลายความหมาย ดังนี้²

1) Diversion from crime เป็นนโยบายหลักในการป้องกันอาชญากรรมทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยลดโอกาสในการกระทำความผิดหรือลดการมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด

¹ สรวดี ลิ้มปริงซี่, การไกล่เกลี่ยฟื้นสัมพันธ์ในคดีอาญาของศาลนิวซีแลนด์, (กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพชร จำกัด, 2550). หน้า 2.

² Allison Morris and Henry Gilier, *Understanding Juvenile Justice* (New York: Croom Helm, 1987). p.137-138.

2) Diversion from court เป็นกระบวนการในศาลเพื่อให้โอกาสที่จะไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดต่อไป โดยอาจมีการกำหนดเงื่อนไขอย่างใดหรือไม่ก็ได้ และเป็นกระบวนการที่ใช้แทนกระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเป็นทางการ

3) Diversion from institutions เป็นการนำโปรแกรมพื้นฐานของชุมชนมาเป็นที่เลือกสำหรับคนที่ถูกกันออกจากสังคม เพราะได้กระทำความผิด

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการพิจารณาคดีเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ต่อมาได้พัฒนาการเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการพิจารณาคดี โดยนำแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และชุมชนได้มาร่วมหาทางแก้ไขเยียวยาผู้เสียหาย แก้ไขพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น ให้ผู้เสียหายและชุมชนให้อภัยและเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้กลับคืนสู่สังคมอีกครั้ง

ดังนั้นเนื้อหาในบทนี้จะศึกษาถึงมาตรการพิเศษที่ใช้เบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมเพื่อนำตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศสิงคโปร์ โดยมีขอบเขตในการศึกษาเฉพาะในเรื่องมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแทนการดำเนินคดีอาญาตามปกติ จากนั้นจะได้ทำการเปรียบเทียบกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ของประเทศไทย เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกระบวนการดังกล่าวและวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติในลำดับต่อไป

4.1 มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์

ประเทศนิวซีแลนด์ถือเป็นประเทศต้นกำเนิดในการนำแนวคิดเรื่องการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วยการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยนำแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งระบบ³ ซึ่งนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing) มาใช้เพื่อ

³ Howard Zehr, *The little book of restorative justice*, (Pennsylvania: Good Book, 2002). p.4.

ช่วยแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนกระทำความผิด โดยได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989

การศึกษาเรื่องมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์นั้น จำเป็นต้องศึกษาถึงแนวคิดในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดของประเทศนิวซีแลนด์ก่อน ซึ่งจะทำให้เข้าใจความเป็นมาตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งพัฒนามาเป็นต้นแบบการแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนกระทำความผิดที่ได้รับการยอมรับและนำไปปรับใช้ในหลายประเทศ

4.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของประเทศนิวซีแลนด์

มาตรการสำคัญของประเทศนิวซีแลนด์ในการเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ คือ การนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแทนการดำเนินการพิจารณาคดีอาญาในศาลต่อไป โดยได้รับแนวคิดมาจากวัฒนธรรมของชนเผ่าเมารีในประเทศนิวซีแลนด์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในชุมชน มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของประเทศนิวซีแลนด์จึงมีรากฐานมาจากแนวคิด ดังนี้

1) การส่งเสริมให้ครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนกระทำความผิดโดยผ่านทางกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่เขา โดยถือว่าเป็นกระบวนการบำบัดและเยียวยาผู้เสียหายอีกทางหนึ่งด้วย ทำให้ผู้เสียหายได้เรียนรู้ที่จะคิดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในมุมมองที่แตกต่างออกไปจากเดิม คือ ในฐานะผู้เล่า มิใช่เหยื่อหรือผู้ถูกกระทำ ซึ่งเป็นแนวคิดในทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึก (Narrative Theory)⁴ และกลายเป็นกรอบแนวคิดในการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยแนวคิดดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมของชนเผ่าเมารีที่ให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นของคนในชนเผ่า การปรึกษาและขอความเห็นในเรื่องต่างๆของชนเผ่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง การได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของตนนั้นถือเป็นการสร้างเกียรติยศและศักดิ์ศรีให้แก่ตนเอง การขอความเห็นและการรับฟังความเห็น

⁴ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัว: ก้าวสำคัญสู่การปฏิรูประบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน,” ใน การนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว (เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ วันที่ 14 กันยายน 2549 ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม), หน้า 5-6.

จึงกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวชนเผ่าเมารีด้วย ทำให้ความสัมพันธ์ระดับครอบครัวมีความใกล้ชิดกันมากและไม่มีความลับระหว่างบุคคลภายในครอบครัว⁵ ดังนั้นเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ชาวชนเผ่าเมารีจึงให้บุคคลภายในครอบครัวเข้ามาร่วมในการแก้ไขและเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย ซึ่งได้พัฒนากลายเป็นมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัว

2) การกำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาคำกล่าวความผิดของเด็กและเยาวชนโดยศึกษาจากปัญหาของชุมชนและสังคมในระดับมหภาค ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาโดยมองจากสังคมระดับมหภาค คือ เป็นการมองสังคมในภาพรวมและวิเคราะห์สังคมอย่างเป็นระบบ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงต้องศึกษาสังคมให้เข้าใจสภาพสังคมในภาพรวมทั้งหมด⁶

มุมมองในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนอย่างมาก เพราะการศึกษาปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดทั้งในระดับมหภาคจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหามุมมองและสังคมที่เป็นแรงผลักดันให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด ทั้งยังทำให้รู้ถึงสาเหตุในการกระทำความผิดที่แท้จริงและหาวิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีได้ โดยการให้ความสำคัญกับการศึกษาสังคมซึ่งเป็นพื้นเพของเด็กและเยาวชนนั้นเป็นหลัก ดังนั้นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวจึงได้ให้ความสำคัญกับชุมชนและสังคมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยเปิดโอกาสให้ตัวแทนของชุมชนมาเข้าร่วมประชุมในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาคำกล่าวความผิดด้วย ซึ่งได้รับแนวความคิดมาจากวิถีชีวิตของชนเผ่าเมารีที่เรียนรู้จากความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อสรรพสิ่งรอบตัว ดังนั้นชนเผ่าเมารีจึงได้ให้ความสำคัญและให้เวลาในเรื่องความสัมพันธ์ของบุคคลในชนเผ่าด้วยความเคารพและให้เกียรติทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน และชนเผ่า ซึ่งเป็นการมองสังคมในระดับมหภาค โดยมองปัจเจกบุคคลในฐานะว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในสังคม มิใช่มองเป็นเพียงบุคคลคนหนึ่งเท่านั้น การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสังคมย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆในสังคมด้วยเช่นกัน⁷ ชนเผ่าเมารีจึงมองปัญหาข้อพิพาทเกิดขึ้นว่าเป็นปัญหาของชนเผ่า ดังนั้นทุกคนที่เกี่ยวข้องจะต้อง

⁵ Helen Bowen and Jim Consedine, *Restorative Justice: Contemporary Themes and Practice* (New Zealand: Ploughshares Publication, 1999). p. 93.

⁶ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความยุติธรรม (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550). หน้า 23-24.

⁷ Helen Bowen and Jim Consedine, *Restorative Justice: Contemporary Themes and Practice*, p. 92.

ช่วยกันแก้ไขโดยร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขความขัดแย้งนั้นเพื่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ทุกฝ่ายและเพื่อรักษาความสัมพันธ์ของบุคคลในชนเผ่าเมารีให้เป็นไปในทางที่ดีด้วย

3) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเกิดสำนึกในการกระทำของตนเอง เมื่อเด็กและเยาวชนรู้สึกสำนึกและละอายในการกระทำของตนเองแล้วก็จะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นได้รับอิทธิพลมาจากวิธีการรับข้อพิพาทของชนเผ่าเมารีซึ่งมีหลักการว่า “ให้ความละอายของผู้กระทำความผิดลงโทษผู้กระทำความผิดนั่นเอง” (Let shame be their punishment) เนื่องจากชนเผ่าเมารีเชื่อว่าการที่ผู้กระทำความผิดรู้สึกละอาย รู้สึกผิดต่อตนเอง ต่อครอบครัวและบุคคลอันเป็นที่รัก ก็ถือว่าผู้กระทำความผิดคนนั้นได้รับการลงโทษแล้ว โดยหลักการนี้เป็นที่มาของวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศนิวซีแลนด์ที่มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเกิดความสำนึกว่าตนเองได้กระทำความผิด เกิดความรู้สึกละอายต่อการกระทำของตนเองและรู้สึกละอายที่ทำให้ครอบครัวเสียใจและผิดหวัง⁸ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความละอายเชิงบูรณาการ (Theory of Reintegrative Shaming) ที่มองว่า คนทั่วไปไปยังซึ่งใจ ไม่ลงมือกระทำความผิด เพราะวิธีการควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการ 2 วิธี คือ การใช้ความกลัวการไม่ยอมรับของสังคม (Fear of Social Disapproval) และการใช้ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี (Conscience)⁹ โดยหลักการสำคัญของการควบคุมสังคมดังกล่าวเชื่อว่า การลงโทษที่มีการให้ครอบครัวมาร่วมรับผิดกับผู้กระทำความผิดนั้นมีผลกระทบต่อจิตใจของผู้กระทำความผิดมากกว่าการลงโทษอย่างเป็นทางการโดยหน่วยงานยุติธรรม เนื่องจากผู้กระทำความผิดมีความกลัวที่จะต้องละอายต่อคนที่เขารักและห่วงใย ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยยับยั้งป้องกันการกระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความรู้สึกละอายใจเกิดได้หลายรูปแบบ แต่เมื่อพิจารณาจากการควบคุมทางสังคมแบบไม่เป็นทางการนี้ จะทำให้เกิดความรู้สึกละอายใจ 2 รูปแบบ คือ

ก) ความรู้สึกละอายใจเชิงแตกแยก คือ เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดขึ้น ถ้าหากผู้เสียหายและสังคมได้แสดงอาการดูหมิ่น หยามเหยียดต่อผู้กระทำความผิด จะมีผลต่อการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดกับบุคคลอื่นๆทั่วไป ทำให้พันธะทางสังคมของ

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 90-91.

⁹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัว: ก้าวสำคัญสู่การปฏิรูประบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน,” ใน การนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว (เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ วันที่ 14 กันยายน 2549 ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม), หน้า 4-5.

ชุมชนและสังคมอ่อนแอลงไปอีกด้วย อันจะส่งผลให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นไม่รู้สึกรู้เป็น ส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคม ซึ่งอาจทำให้เด็กและเยาวชนนั้นถดถอย ไม่สามารถแก้ไข พฤติกรรมของตนเองได้เลย

ข) ความรู้สึกละอายใจเชิงบูรณาการ คือ เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิด หากมีการจัดการความขัดแย้งเพื่อพยายามให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้ใช้จิตสำนึกอย่างมีสติในการตระหนักถึงความรู้สึกละอายใจต่อการกระทำความผิดของตนเอง แต่มีใช้ต่อตัวผู้กระทำความผิดเอง โดยชุมชนหรือสังคมแสดงความไม่พอใจหรือความรังเกียจต่อการกระทำ มิใช่ต่อตัวบุคคล และยังคงให้การเคารพนับถือต่อตัวตนของผู้กระทำความผิดในระดับเดิม

ทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในประเทศไทยเช่นกัน เพราะได้กำหนดเงื่อนไขในการเข้าสู่ขั้นตอนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดต้องสำนึกในการกระทำของตนเองเสียก่อน ซึ่งตรงกับหลักการในทฤษฎีนี้ กล่าวคือ เด็กและเยาวชนต้องรู้สึกละอายใจและสำนึกในการกระทำของตนเอง และบุคคลที่เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูก็ต้องแสดงให้เห็นว่าการกระทำของเด็กและเยาวชนนั้นไม่ถูกต้อง แต่ยังคงปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนนั้นอย่างผู้บริสุทธิ์ ไม่มีการตราหน้าเด็กและเยาวชนให้รู้สึกว่าคุณค่าและหมดความนับถือตนเอง ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้รู้จักปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมและรู้สึกผิดชอบชั่วดีมากยิ่งขึ้น

4.1.2 มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของประเทศนิวซีแลนด์ : การประชุมกลุ่มครอบครัว

กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 เป็นกฎหมายที่นำแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โดยตระหนักว่าการแก้ไขปัญหาลูก และเยาวชนกระทำความผิดต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด ซึ่งมุ่งเน้นให้มีการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และรักษาสมดุลภายในชุมชนและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน¹⁰

¹⁰ Emily Watt, Overview of Youth Justice Principle and Processes. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.justice.govt.nz/courts/youth/about-the-youth-court/overview-of-principles-and-process> [4 มีนาคม 2556]

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศนิวซีแลนด์นั้น คดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดไม่ร้ายแรงนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของตำรวจ ซึ่งตำรวจมีอำนาจในการจัดการคดีดังกล่าวโดยการว่ากล่าวตักเตือนและปล่อยตัวเด็กและเยาวชนนั้นไป หรือนำมาตรการเบี่ยงเบนคดีมาใช้โดยจะต้องได้รับความยินยอมจากเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ครอบครัวของเด็กและเยาวชน และผู้เสียหาย หรือในกรณีที่มีการแจ้งข้อกล่าวหาแก่เด็กและเยาวชนแล้ว คดีดังกล่าวก็จะนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้¹¹ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคดีที่มีความผิดร้ายแรง เช่น ความผิดต่อร่างกาย ปล้นทรัพย์ วางเพลิง ความผิดทางเพศ หรือในคดีที่เป็น การกระทำความผิดติดนิสัยจึงจะอยู่ภายใต้กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 ซึ่งการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำของตนด้วยการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและเพื่อให้มีการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างเหมาะสมด้วย¹² ดังนั้นการประชุมกลุ่มครอบครัวนี้ถือเป็นจุดศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศนิวซีแลนด์ เพราะถูกนำมาใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยในส่วนของงานดูแลและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีผู้ประสานงานการดูแลและคุ้มครอง (Care and Protection Co-ordinator) เป็นผู้ดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว แต่ในส่วนของงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและผู้เยาว์จะดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวโดยผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ได้ตอบสนองทั้งในเรื่องของการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและการส่งเสริมสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนไปพร้อมๆกัน โดยมีหลักเกณฑ์ในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ ดังนี้

4.1.2.1 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้

กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 นั้นได้กำหนดหลักการทั่วไปในการใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวไว้ ดังนี้¹³

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹² ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ, หน้า 60.

¹³ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 208.

- 1) หากมีมาตรการทางเลือกอื่นในการจัดการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแล้ว ก็ไม่ควรใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว เว้นแต่เป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ
- 2) มาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวไม่ควรจะดำเนินการเพียงเพื่อให้ความช่วยเหลือตามความต้องการและเพื่อให้สวัสดิภาพของเยาวชนและครอบครัวดีขึ้นเท่านั้น
- 3) มาตรการที่จะนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนต้องมีจุดประสงค์ในการสร้างความเข้มแข็งภายในครอบครัว และส่งเสริมให้ครอบครัวสามารถจัดการแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้
- 4) มาตรการที่จะนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนควรมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนได้อยู่กับครอบครัวและชุมชน เว้นแต่ในกรณีที่พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนจะเป็นภัยแก่ครอบครัวและชุมชน
- 5) อายุของเด็กและเยาวชนที่กำหนดไว้ตามกฎหมายนี้ถือเป็นเหตุบรรเทาโทษ โดยให้พิจารณาจากความผิดที่เด็กและเยาวชนได้กระทำและบทลงโทษด้วย
- 6) การลงโทษเด็กและเยาวชนต้องคำนึงถึงการรักษาเยื่อใยและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยเน้นให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวและใช้มาตรการที่มีการจำกัดเสรีภาพของเด็กและเยาวชนให้น้อยที่สุด
- 7) มาตรการที่จะนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เสียหายด้วย
- 8) เด็กและเยาวชนต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในระหว่างการสอบสวนเกี่ยวกับการกระทำความผิด

4.1.2.2 อายุของเด็กและเยาวชน

กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยได้ให้นิยาม “เด็ก” (Child) หมายถึง เด็กชายและเด็กหญิงที่มีอายุต่ำกว่าสิบสี่ปี และ “เยาวชน” (Young Person) หมายถึง เด็กชายและเด็กหญิงที่มีอายุเกินสิบสี่ปีแต่ไม่เกินสิบเจ็ดปี แต่ไม่รวมถึงบุคคลที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรสแล้ว¹⁴ ดังนั้นกฎหมายฉบับนี้จึงถือว่าความรับผิดชอบของบุคคลจะเริ่มเมื่อบุคคลนั้นอายุตั้งแต่สิบสี่ปีบริบูรณ์ โดยถืออายุของเด็กเป็นเกณฑ์ในการขึ้นศาลเด็ก

¹⁴ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 2.

เยาวชน และครอบครัว ส่วนบุคคลที่มีอายุเกินสิบเจ็ดปีขึ้นไปนั้น เมื่อกระทำความผิดก็ไม่อยู่ภายใต้อำนาจของศาลเด็ก เยาวชน และครอบครัว แต่ต้องถูกดำเนินคดีในศาลอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่

4.1.2.3 ประเภทคดี

กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 ได้บัญญัติให้นำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับคดี ดังต่อไปนี้¹⁵

1) คดีความผิดที่มีอัตราโทษเล็กน้อย เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจ ในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในระบบการว่ากล่าวตักเตือนอย่างเป็นทางการ¹⁶ เพื่อกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน และผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตาม โดยมีจุดประสงค์เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ โดยกระบวนการดังกล่าวทำให้คดียุติลง ณ ชั้นตำรวจ

2) คดีความผิดที่รุนแรง ส่วนใหญ่เป็นคดีที่เด็กหรือเยาวชนมีพฤติกรรมก้าวร้าว และตำรวจเห็นว่าการใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือนไม่เหมาะสมสำหรับคดีดังกล่าว ตำรวจก็จะส่งเด็กหรือเยาวชนนั้นไปให้นักสังคมสงเคราะห์ (Social Worker) เพื่อใช้มาตรการพิเศษอย่างอื่นแทนการดำเนินคดีอาญาต่อไป

3) คดีอาญาความผิดร้ายแรงทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อทรัพย์ ความผิดต่อร่างกาย ความผิดทางเพศ หรือคดีความผิดอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดซ้ำซึ่งถือเป็นการกระทำความผิดติดนิสัย ถ้าตำรวจ นักสังคมสงเคราะห์ และผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) มีความเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะก็จะเสนอให้ศาลคดีเด็ก เยาวชน และครอบครัวมีคำสั่งให้ผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้นเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด แล้วนำแผนดังกล่าวเสนอต่อศาลเพื่อทำคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามต่อไป แต่ทั้งนี้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวจะไม่นำมาใช้ในความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย โดยคดีดังกล่าวจะต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีปกติของศาลเด็ก เยาวชน และครอบครัว

¹⁵ Allison Morris, Gabrielle Maxwell and J. Robertson, "Giving victims a voice: a New Zealand Experiment," *The Howard Journal of Criminal Justice* 32, 4 (1993): 304-321.

¹⁶ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 211.

4.1.2.4 บุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว

กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 ในบทบัญญัติมาตรา 251 ได้บัญญัติให้บุคคลที่มีสิทธิเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวประกอบไปด้วยบุคคล ดังต่อไปนี้¹⁷

- 1) เด็กหรือเยาวชนที่เป็นเหตุให้มีการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น
- 2) บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือผู้พิทักษ์ หรือผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือสมาชิกของครอบครัว
- 3) ผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) ซึ่งเป็นผู้จัดการประชุมกลุ่มครอบครัว หรือผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนที่ทำหน้าที่รักษาการแทน
- 4) บุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิด เช่น ตำรวจ พนักงานอัยการ ถ้าบุคคลที่ให้ข้อมูลดังกล่าวไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ ก็ให้ตัวแทนของเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวด้วย
- 5) ผู้เสียหายหรือตัวแทนของผู้เสียหาย
- 6) ทนายความฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด
- 7) นักสังคมสงเคราะห์ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในความดูแลของกรมสงเคราะห์เด็กและเยาวชนตามกฎหมาย Care of Children Act 2004
- 8) ตัวแทนจากสำนักงานบริการสังคม ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในความดูแลของหน่วยงานดังกล่าว
- 9) พนักงานคุมประพฤติ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในระหว่างถูกคุมประพฤติ
- 10) บุคคลที่เด็กหรือเยาวชนร้องขอให้เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวด้วย

4.1.3 การประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศนิวซีแลนด์

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศนิวซีแลนด์มักจะใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการพิจารณาคดีในศาล โดยกำหนดให้ตำรวจมีอำนาจในการว่ากล่าวตักเตือนผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการลงโทษอย่างไม่เป็นทางการ แต่มีผลให้คดีนั้นยุติ

¹⁷ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 251.

ลงตั้งแต่ในชั้นตำรวจ ส่วนวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นก็เป็นการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการพิจารณาคดีของศาลเช่นเดียวกัน แต่จะนำมาใช้กับคดีที่มีความร้ายแรงเกินกว่าจะใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือนได้¹⁸ ต่อมาวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวก็ได้กลายเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศนิวซีแลนด์ และได้กำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการกำหนดวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวด้วยตนเอง¹⁹ รวมทั้งเลือกเวลาและสถานที่ประชุมเองด้วย โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวจะนำมาใช้ทั้งในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดี กล่าวคือ

1) การใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวในชั้นก่อนฟ้องคดี

1.1) ในกรณีที่ตำรวจเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจำเป็นต้องได้รับความคุ้มครอง ตำรวจจะปรึกษากับผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) ถ้าภายหลังที่ได้มีการปรึกษากันแล้วเห็นว่าเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะก็จะจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้นภายใต้บทบัญญัติมาตรา 247²⁰

1.2) เมื่อเด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดแต่ยังไม่ได้ถูกจับกุมและยังไม่ได้มีการแจ้งข้อหา ตำรวจจะปรึกษากับผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) ถ้าภายหลังที่ได้มีการปรึกษากันแล้ว ตำรวจยังต้องการตั้งข้อกล่าวหากับเด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ จึงจะจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวก่อนแจ้งข้อกล่าวหา (Pre-charge Family Group Conferencing)²¹

1.3) เมื่อเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดและถูกจับกุม ตำรวจจะเป็นผู้พิจารณาว่าควรจะดำเนินคดีอาญากับเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือไม่ โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของความผิดที่เด็กหรือเยาวชนได้กระทำ สภาพความผิด และประวัติการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนนั้น ถ้าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดที่มีอัตราโทษเล็กน้อยและเด็กหรือเยาวชนนั้นรับสารภาพ ตำรวจจะใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือนอย่างเป็นทางการ²² ซึ่งถือเป็นการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวอย่างไม่เป็นทางการมาใช้กับคดีที่มีอัตราโทษเล็กน้อย และทำให้คดีสิ้นสุดลงโดยไม่ต้อง

¹⁸ Gabrielle Maxwell and Allison Morris, "The New Zealand Model of Family Group Conferences" ใน เอกสารประกอบโครงการประชุมทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมทางเลือก: แนวคิดใหม่ในการแก้ไขเด็กกระทำความผิด, 24 กันยายน 2544 ณ ห้องกมลทิพย์ โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพฯ, 2544.

¹⁹ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 256.

²⁰ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 18(3).

²¹ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 247(b).

²² Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 211.

ผ่านกระบวนการพิจารณาคดีในศาล แต่ถ้าตำรวจเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่ควรใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือน ตำรวจก็มีอำนาจในการตั้งข้อกล่าวหากับเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ และต้องปรึกษากับผู้ประสานงาน กระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) เพื่อดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวในลำดับต่อไป

2) การใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวในชั้นพิจารณาคดี

2.1) ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร้ายแรง และเด็กหรือเยาวชนปฏิเสธข้อกล่าวหา ก็จะต้องดำเนินการพิจารณาคดีในศาลต่อไป ทั้งนี้ถ้าเด็กหรือเยาวชนนั้นถูกควบคุมตัวในระหว่างรอการพิจารณาคดีในศาล ก็จะจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น²³

2.2) ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร้ายแรง และเด็กหรือเยาวชนไม่ได้ปฏิเสธข้อกล่าวหา ก็จะต้องดำเนินการพิจารณาคดีในศาลต่อไป ซึ่งผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) ต้องจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้นโดยตรงตามคำสั่งศาล²⁴

2.3) ในกรณีที่ข้อกล่าวหาได้มีการพิสูจน์กันแล้วก่อนมีการพิจารณาคดีในศาล แต่ศาลยังไม่ได้ใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาก่อน ศาลต้องจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น²⁵

4.2 มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ตามกฎหมายของประเทศสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์มีการประกาศใช้กฎหมาย The Children and Young Person Act ในปี ค.ศ. 1949 ซึ่งวางหลักเกณฑ์ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ทำให้มีการก่อตั้งศาลเด็กและเยาวชนขึ้นเพื่อพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะ ซึ่งต่อมาก็ได้มีการปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปและให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายสากลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนด้วย จึงได้มีการประกาศใช้กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ซึ่งเป็นกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันและเป็นกฎหมายหลักในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์

²³ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 247(c).

²⁴ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 247(d).

²⁵ Children, Young Persons, and Their Families Act 1989, Section 247(e).

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์ดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มแนวทางในการเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก พร้อมทั้งหาแนวทางในการป้องกันมิให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด และส่งเสริมกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น²⁶

4.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์นั้นมีความมุ่งหมายเพื่อการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนเป็นหลัก จึงกล่าวได้ว่า ประเทศสิงคโปร์ดำเนินกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในรูปแบบการสงเคราะห์ (Welfare Model)²⁷ เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รู้สำนึกในการกระทำของตน โดยกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามรูปแบบการสงเคราะห์นี้มีแนวคิดที่ว่า เด็กและเยาวชนกระทำความผิดมีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางครอบครัว เศรษฐกิจ หรือสังคม เช่น สภาพครอบครัวแตกแยกทำให้เด็กขาดความอบอุ่นจากบิดามารดา หรือปัญหาเศรษฐกิจที่ทำให้ค่าครองชีพสูง ทำให้แต่ละครอบครัวต้องดิ้นรนหารายได้ให้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย บิดามารดาต้องทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานมากกว่าสนใจดูแลลูก ทำให้เด็กและเยาวชนไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนและเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร อันเป็นสาเหตุหลักที่ชักนำเด็กและเยาวชนให้กระทำความผิด ดังนั้นรัฐในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง รัฐจึงมีอำนาจรัฐ (State Power) ในการควบคุมพฤติกรรมเด็กและเยาวชน (State Control of Juvenile Delinquency) และอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนนั้นให้เป็นคนดี เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดก็เป็นเพราะรัฐบกพร่องในหน้าที่ รัฐจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหานี้โดยการให้การสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ฉะนั้นเด็กและเยาวชนจึงไม่ควรได้รับการลงโทษแต่ควรได้รับการสงเคราะห์จากรัฐแทน ดังนั้นกฎหมายของประเทศสิงคโปร์จึงได้กำหนดให้ศาลเด็กและเยาวชนมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำ

²⁶ Chomil Kamal, "Directions of Juvenile Justice Reforms in Singapore," 118TH International Training Course Visiting Experts' Papers, Resource Material Series No.59: 114. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no59/ch08.pdf [4 มีนาคม 2556]

²⁷ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, "ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย" ใน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, กิตติพงศ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545), หน้า 35.

ความผิด มีอำนาจสั่งให้มีการดูแลคุ้มครอง สงเคราะห์และควบคุมสอดส่องเด็กและเยาวชนนั้น เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างอำนาจของบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนเหล่านั้น กับการแทรกแซงของรัฐ แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการตามรูปแบบการสงเคราะห์นี้ก็ยังมีข้อเสีย คือ เมื่อใช้ไประยะหนึ่งก็จะพบปัญหาว่าการสงเคราะห์ทำให้เด็กและเยาวชนรู้สึกว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบ ต่อการกระทำของตนเอง ทำให้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาคิดและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำได้ จึงได้มีการปรับปรุงกฎหมาย The Children and Young Person Act ในปี ค.ศ. 2001 เพื่อนำแนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้ามาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนด้วย โดยให้ศาลเด็กและเยาวชนมีอำนาจที่จะไม่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชน และส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย ซึ่งเป็น การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์ครั้งใหญ่ เนื่องจากได้ ส่งเสริมให้มีมาตรการเพื่อเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการ ยุติธรรมปกติ ทำให้ปรัชญาพื้นฐานของศาลคดีเด็กและเยาวชนของสิงคโปร์เปลี่ยนแปลงไป คือ มุ่งหมายในการปรับเปลี่ยนหรือปรับสภาพเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งเด็กและ เยาวชนที่มีความประพฤติไปในทางเสียหายให้กลับตนเป็นคนดี โดยเน้นให้เด็กและเยาวชน ตระหนักถึงผลร้ายจากพฤติกรรมที่ได้กระทำลงไปด้วยการให้ชดเชยค่าเสียหายและให้ขอโทษ ทั้งยังเปิดโอกาสให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็ก และเยาวชนด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ของประเทศสิงคโปร์เป็นกฎหมายที่เน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ กระทำความผิด ทั้งยังคำนึงถึงการป้องกันสังคมและความรับผิดชอบส่วนบุคคลไปพร้อมๆกันด้วย

4.2.2 มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์ : การประชุมกลุ่มครอบครัว

หลังจากที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมและประกาศใช้กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) แล้วนั้น จุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์ก็เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ จากเดิมที่กระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนเน้นการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนเป็นหลักเพียงอย่างเดียวก็หันมาส่งเสริม การใช้มาตรการพิเศษอื่นๆเพื่อเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการ ยุติธรรมและนำตัวเด็กและเยาวชนเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน

เมื่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดถูกจับกุม ตำรวจมีอำนาจใช้มาตรการพิเศษแทนการตั้งข้อหา กับเด็กและเยาวชนดังกล่าวด้วย โดยมาตรการพิเศษดังกล่าวเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนคดีจะขึ้นสู่ศาล ซึ่งตำรวจสามารถสั่งให้ดำเนินการ ดังนี้²⁸

1) มีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กและเยาวชนไปพร้อมกับว่ากล่าวตักเตือนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งว่ากล่าวตักเตือนบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนนั้นด้วย

2) มีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กและเยาวชนไปพร้อมกับว่ากล่าวตักเตือนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งว่ากล่าวตักเตือนบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนนั้นด้วย พร้อมกับส่งตัวเด็กและเยาวชนนั้นให้แก่พนักงานสังคมสงเคราะห์เพื่อให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาปัญหาแก่เด็กและเยาวชนนั้น

3) มีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อรับคำปรึกษาและแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเรียกว่า The Guidance Programme (GP) ตามคำแนะนำของพนักงานอัยการ

ในกรณีที่เด็กและเยาวชนถูกนำตัวเข้าสู่การพิจารณาคดีในศาลแล้ว ศาลเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์ก็มีอำนาจในการนำวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนมาใช้แทนการลงโทษตามกฎหมายได้ โดยบทบัญญัติมาตรา 44 แห่งกฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด ดังนี้²⁹

1) ศาลมีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กและเยาวชนไป

2) ศาลมีคำสั่งมอบตัวเด็กและเยาวชนนั้นให้อยู่ในความดูแลของหน่วยงานหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรภายในกำหนดระยะเวลา

3) ศาลมีคำสั่งกำหนดเงื่อนไขให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองดูแลและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยคำสั่งนี้มักจะใช้ควบคู่กับคำสั่งคุมประพฤติเด็กและเยาวชนนั้นด้วย

4) ศาลมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทำงานบริการชุมชนเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 240 ชั่วโมง โดยคำสั่งนี้มักจะใช้ควบคู่กับคำสั่งคุมประพฤติเด็กและเยาวชนด้วย

²⁸ Chomil Kamal, "Directions of Juvenile Justice Reforms in Singapore," 118TH International Training Course Visiting Experts' Papers, Resource Material Series No.59: 115. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no59/ch08.pdf [4 มีนาคม 2556]

²⁹ Juvenile Court of Singapore, Power of the Court on Juvenile Arrest Cases (JAC). [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.juvenilecourtofsg.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm [4 มีนาคม 2556]

5) ศาลมีคำสั่งคุมประพฤติเด็กและเยาวชนภายใต้การดูแลของพนักงานคุมประพฤติ โดยกำหนดระยะเวลาในการคุมประพฤติไม่น้อยกว่า 6 เดือนแต่ไม่เกิน 3 ปี

6) ศาลมีคำสั่งให้กักขังเด็กและเยาวชนในสถานกักขังที่บัญญัติไว้ ได้แก่ Singapore Boys Home (สำหรับเด็กและเยาวชนชาย) และ Toa Payoh Girl's Home (สำหรับเด็กและเยาวชนหญิง) โดยกำหนดระยะเวลาในการกักขัง 6 เดือนขึ้นไป

7) ศาลมีคำสั่งให้กักขังเด็กและเยาวชนในวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยกำหนดระยะเวลาในการกักขัง 52 สัปดาห์ขึ้นไป ส่วนในวันธรรมดาอนุญาตให้เด็กและเยาวชนสามารถไปโรงเรียนหรือไปทำงานได้

8) ศาลมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กและเยาวชนให้อยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ศาลเห็นสมควร (Approved School) ซึ่งมักจะใช้ในกรณีที่ศาลตัดสินว่าเด็กและเยาวชนกระทำความผิด และความผิดดังกล่าวเป็นความผิดร้ายแรง โดยกำหนดระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปีแต่ไม่เกิน 3 ปี

9) ศาลมีคำสั่งส่งตัวเด็กและเยาวชนไปยังศูนย์ฝึกอบรม (Reformative Training Centre) โดยคำสั่งนี้จะใช้กับเด็กและเยาวชนที่มีอายุสิบสี่ปีถึงสิบหกปี หรือกว่าสิบหกปีขึ้นไป ซึ่งศาลสมควรให้เข้ารับการฝึกอบรมยังศูนย์ฝึกอบรม เนื่องจากเด็กและเยาวชนฝ่าฝืนข้อกำหนดในระหว่างที่อยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (Approved School) โดยเด็กและเยาวชนจะไม่ได้รับสิทธิพิเศษใดๆอีก

10) ศาลมีคำสั่งให้จ่ายค่าปรับ ค่าเสียหาย หรือค่าชดเชย โดยคำสั่งนี้มักใช้ควบคู่กับคำสั่งคุมประพฤติด้วย ในกรณีที่เด็กมีอายุต่ำกว่าสิบสี่ปี บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กนั้นต้องเป็นผู้จ่ายค่าปรับ ค่าเสียหาย หรือค่าชดเชยในการกระทำความผิดของเด็ก

การที่กฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้นสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากกว่าถูกลงโทษตามกฎหมายเท่านั้น โดยใช้แนวทางในการฝึกอบรมและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นหลัก

นอกจากมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนคดีจะขึ้นสู่ศาลและวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ยังมีมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่สำคัญอีกมาตรการหนึ่ง ก็คือ การนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้แก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนกระทำความผิด ซึ่งมีหลักการเกณฑ์ในการดำเนินการดังกล่าว ดังนี้

4.2.2.1 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์มีขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาคดีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบปรับก่อน ซึ่งเป็นวิธีการที่มีแนวคิดมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดซ้ำอีก กล่าวคือ ในกรณีที่เด็กและเยาวชนได้กระทำความผิดเล็กน้อยและเป็นการกระทำความผิดครั้งแรกและความผิดดังกล่าวสามารถเปรียบเทียบปรับได้ก็จะดำเนินการเปรียบเทียบปรับเป็นอันดับแรก เมื่อกว่ากล่าวตักเตือนแล้วมีผลให้คดีอาญาลึกลงในชั้นตำรวจ ซึ่งช่วยลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลลงด้วย

กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ได้กำหนดมาตรการเพื่อเบี่ยงเบนคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดครั้งแรก เพื่อหาแนวทางอื่นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนแทนการนำตัวเด็กและเยาวชนนั้นไปควบคุมตัว เป็นการส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดมากขึ้นด้วย โดยศาลเด็กและเยาวชนจะเป็นผู้พิจารณาออกคำสั่งให้จัดการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น ซึ่งในการออกคำสั่งดังกล่าวนั้นศาลต้องคำนึงถึงพื้นฐานครอบครัว ความประพฤติ สภาพแวดล้อมทางสังคม การศึกษา สุขภาพ และพัฒนาการของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การประชุมกลุ่มครอบครัวเกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชนเหล่านั้น³⁰

นอกจากประเทศสิงคโปร์จะใช้กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) เพื่อแก้ไขปัญหาคดีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดแล้ว ยังนำกฎหมาย The Probation of Offenders Act Chapter 252 มาใช้ประกอบด้วย โดยกำหนดให้ศาลคำนึงถึงสภาพแวดล้อมหรือพฤติกรรมแห่งคดี ลักษณะแห่งการกระทำความผิดและความประพฤติของผู้กระทำความผิด เพื่อวางข้อกำหนดในการคุมประพฤติผู้กระทำความผิดในชุมชน ซึ่งศาลเด็กและเยาวชนจะใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าวควบคู่กับมาตรการในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ โดยมีมุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนที่ถูกคุมประพฤติเกิดความสำนึกผิดและเสียใจต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดของตนเอง ซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้

³⁰ Juvenile Court of Singapore, Family Conferencing. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.juvenilecourtof singapore.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm [4 มีนาคม 2556]

ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ครอบครัวของผู้เสียหาย และชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด ได้มีโอกาสเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อช่วยกันหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข³¹ โดยการดำเนินการตามกฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ประกอบกับกฎหมาย The Probation of Offenders Act Chapter 252 นั้นมีหลักการว่า ต้องศึกษาการกำหนดบทลงโทษให้เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแต่ละคนอย่างต่อเนื่องเพื่อความปลอดภัยของชุมชน ต้องเข้าแทรกแซงและดำเนินการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนทันทีที่มีแนวโน้มว่าจะกระทำความผิด และต้องให้ความดูแลรับผิดชอบเด็กและเยาวชนเปรียบเสมือนเป็นครอบครัวของเด็กและเยาวชนเหล่านั้น³²

4.2.2.2 อายุของเด็กและเยาวชน

กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ของประเทศสิงคโปร์ได้ให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยมีบทบัญญัติที่ให้คำนิยาม “เด็ก” (Child) หมายถึง บุคคลที่อายุต่ำกว่าสิบสี่ปี ส่วน “เยาวชน” (Young Person) หมายถึง บุคคลที่มีอายุสิบสี่ขึ้นไปแต่ไม่เกินสิบหกปี และยังได้ให้คำนิยาม “เด็กและเยาวชน” (Juvenile) หมายถึง เด็กชายและเด็กหญิงที่มีอายุตั้งแต่เจ็ดปีขึ้นไปแต่ไม่เกินสิบหกปี³³ ซึ่งหมายความว่า ถ้าขณะกระทำความผิด บุคคลนั้นมีอายุเจ็ดปีขึ้นไปแต่ไม่เกินสิบหกปี บุคคลนั้นต้องอยู่ภายใต้อำนาจศาลเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์ในการพิจารณาและพิพากษาคดีดังกล่าว

³¹ อัจฉริยา ชูตินันท์, รายงานผลการวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว และชุมชนเพื่อหันเหเด็กและเยาวชน โดยไม่ต้องขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว, 2551, หน้า 83.

³² Chomil Kamal, “Directions of Juvenile Justice Reforms in Singapore,” 118TH International Training Course Visiting Experts’ Papers, Resource Material Series No.59: 115. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no59/ch08.pdf [4 มีนาคม 2556]

³³ The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38), Section 2.

4.2.2.3 ประเภทคดี

กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ได้กำหนดประเภทคดีที่ศาลเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์มีอำนาจในการพิจารณาและพิพากษาคดี ดังนี้³⁴

- 1) คดีที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่ความผิดดังกล่าวอยู่ในเขตอำนาจศาลสูงของประเทศสิงคโปร์หรือเป็นคดีที่บุคคลอายุเกินกว่าสิบหกปีกระทำความผิด
- 2) คดีที่เด็กหรือเยาวชนมีความประพฤติเสียหายจนบิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่สามารถดูแลควบคุมได้ และบิดามารดาหรือผู้ปกครองได้ยื่นคำร้องต่อศาลเด็กและเยาวชนให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปรับการฝึกอบรมในสถานฝึกและอบรมหรือสถานฝึกอื่นเป็นเวลาไม่เกิน 3 ปี โดยที่เด็กหรือเยาวชนนั้นจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานสังคมสงเคราะห์ด้วย
- 3) คดีที่เด็กหรือเยาวชนจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพ

ศาลเด็กและเยาวชนจะใช้วิธีการตามแนวคดียุติธรรมในชุมชนในการดำเนินคดีดังกล่าวข้างต้น โดยจะคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ครอบครัว และชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด โดยนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด

4.2.2.4 บุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว

กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ได้กำหนดบุคคลที่มีสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวไว้ ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคล ดังนี้³⁵

- 1) เด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด
- 2) บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด

³⁴ The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38), Section 33.

³⁵ Juvenile Court of Singapore, **Family Conferencing**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.juvenilecourtof singapore.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm [4 มีนาคม 2556]

- 3) ผู้เสียหาย และบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัว
ของผู้เสียหาย
- 4) ตัวแทนของโรงเรียนที่เด็กและเยาวชนศึกษาอยู่
- 5) นักจิตวิทยา
- 6) ตัวแทนของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของ
เด็กหรือเยาวชนนั้น

การประชุมกลุ่มครอบครัวมีความมุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รู้สำนึกในการกระทำของตนเอง และหาแนวทางในการเยียวยาผู้เสียหายอย่างเหมาะสม รวมทั้งวางข้อกำหนดให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเพื่อแก้ไขและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนั้น โดยศาลจะพิจารณาข้อสรุปที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตาม ทั้งนี้กฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ยังได้ให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ต้องเข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยมีบทบัญญัติกำหนดว่าบุคคลที่เข้าร่วมในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งไม่ใช่ตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ต้องไม่เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัว³⁶ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่เด็กและเยาวชนนั้นในภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวแล้ว

4.2.3 การประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศสิงคโปร์

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์นั้นได้คำนึงถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด บุคคลในครอบครัว และชุมชน โดยได้นำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด ซึ่งวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้เปิดโอกาสให้ฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดร่วมกัน ถ้าความผิดที่เด็กและเยาวชนได้กระทำความผิดที่สามารถใช้วิธีเปรียบเทียบปรับได้ก็ต้องเปรียบเทียบปรับก่อน ส่วนความผิดอื่นๆที่เข้าสู่

³⁶ The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38), Section 45(4).

กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวก็จะมีกำหนดเงื่อนไขให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ปฏิบัติตาม ดังนี้³⁷

- 1) เด็กและเยาวชนนั้นสำนึกในความผิดที่ตนเองได้กระทำลงไป
- 2) ให้ครอบครัวของทั้งสองฝ่ายรวมทั้งชุมชนได้ตักเตือนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอย่างเป็นทางการ ในลักษณะที่ไม่เน้นการกล่าวโทษตัวเด็กและเยาวชนนั้น แต่ชี้ให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดของตนเอง เพื่อให้เด็กและเยาวชนรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง
- 3) การกำหนดให้มีการชดใช้เยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายตามสมควร
- 4) การกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนทำงานบริการชุมชนเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 240 ชั่วโมง โดยที่ประชุมกลุ่มครอบครัวจะเป็นผู้กำหนดลักษณะการทำงาน ระยะเวลา และสถานที่ทำงาน
- 5) ให้เด็กหรือเยาวชนขอโทษและแสดงความเสียใจต่อผู้เสียหาย
- 6) การกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนกระทำการอื่นใดตามที่ที่ประชุมกลุ่มครอบครัวเห็นสมควร

เมื่อการประชุมกลุ่มครอบครัวเสร็จสิ้นลงแล้ว ศาลเด็กและเยาวชนอาจมีคำสั่งเพิ่มเติมกำหนดให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ตลอดจนครอบครัวของเด็กและเยาวชนนั้น เข้าร่วมโปรแกรมในการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิตหรือโปรแกรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว และช่วยแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับมีความประพฤติเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นด้วย³⁸

ผลของการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นพบว่า 53% ของคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ที่นำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ มีเด็กและเยาวชนที่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกเพียง 6% ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า บุคคลในครอบครัวและบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน เช่น คุณครูในโรงเรียนที่เด็กและเยาวชนนั้นศึกษาอยู่ ล้วนแล้วแต่มีส่วนช่วยในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้มีความประพฤติไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้การประชุมกลุ่มครอบครัวยังช่วยประสานความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ทำให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้ตระหนักว่าการกระทำของตนเองทำให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองเสียใจ ซึ่งบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนเหล่านั้นก็ได้ให้ความเห็นว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวทำให้บิดามารดาหรือผู้ปกครอง

³⁷ The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38), Section 45.

³⁸ The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38), Section 46.

เข้าใจความต้องการของเด็กและเยาวชนมากขึ้นด้วย และยังเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความรับผิดชอบในการกระทำของตนเองต่อผู้เสียหาย³⁹

4.3 เปรียบเทียบมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศสิงคโปร์ และประเทศไทย

จากการศึกษามาตรการพิเศษเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และประเทศสิงคโปร์ดังที่กล่าวไปข้างต้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายไทยแล้ว จึงสรุปประเด็นศึกษาได้ ดังนี้

4.3.1 มาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน

กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 ของประเทศนิวซีแลนด์ได้กำหนดมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งได้นำมาใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน กล่าวคือ ในขั้นก่อนฟ้องคดีจะนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกรณีที่ว่าตรวจเห็นว่าเด็กและเยาวชนควรได้รับการคุ้มครองและเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือในกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดที่มีอัตราโทษเล็กน้อยและได้ให้การรับสารภาพก็จะนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อออกคำตัดสินเด็กและเยาวชน หรือในกรณีก่อนแจ้งข้อกล่าวหา กับเด็กและเยาวชนก็สามารถจัดประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ได้ หรือเมื่อคดีอยู่ในขั้นพิจารณาคดีของศาลก็ยังคงนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ได้เช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นมาตรการที่มีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดในประเทศนิวซีแลนด์อย่างมาก

ประเทศสิงคโปร์มีกฎหมาย The Children and Young Person Act 2001 (Chapter 38) ซึ่งได้กำหนดมาตรการพิเศษเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไว้ ทำให้จุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ประเทศสิงคโปร์ดำเนินกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยเน้นการลงเคราะห์เด็กและเยาวชนเป็นหลักเพียงอย่างเดียว ก็หันมาส่งเสริม

³⁹ Juvenile Court of Singapore, Studies on Family Conferencing. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.juvenilecourtofsgapore.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm [4 มีนาคม 2556]

การใช้มาตรการพิเศษอื่นๆเพื่อเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมและนำตัวเด็กและเยาวชนเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน ซึ่งมาตรการพิเศษดังกล่าวเริ่มใช้ตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้องคดี กล่าวคือ ตำรวจสามารถนำมาตราการพิเศษโดยการว่ากล่าวตักเตือนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งตักเตือนบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนนั้นด้วย หรืออาจว่ากล่าวตักเตือนพร้อมกับส่งตัวเด็กและเยาวชนให้แก่พนักงานสอบสวนเพื่อให้ความช่วยเหลือหรือให้คำปรึกษา หรืออาจจะส่งให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูก็ได้ แต่เมื่อคดีเข้าสู่การพิจารณาในศาล ศาลก็ยังสามารถใช้มาตรการพิเศษเพื่อเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมได้โดยนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้

ส่วนมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยนั้นได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมีบทบัญญัติไว้ในหมวดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยเฉพาะ เพื่อเป็นช่องทางในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้แก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด ซึ่งกำหนดมาตรการพิเศษไว้ 2 ขั้นตอน คือ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดี ทั้งนี้ก็เพื่อเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและนำตัวเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นประโยชน์กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมากกว่าการพิจารณาคดีในศาลต่อไป

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าทั้งสามประเทศต่างก็มีมาตรการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทั้งในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดีเช่นกัน ซึ่งวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นมาตรการสำคัญที่นำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาคดีเด็กและเยาวชนกระทำความผิด โดยมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ การกันเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการพิจารณาคดีในศาลเพื่อให้เข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน

4.3.2 การกำหนดประเภทคดีที่สามารถนำมาตราการเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนมาใช้ได้

กฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์มีหลักเกณฑ์ในการนำวิธีกลุ่มครอบครัวมาใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ คดีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษเล็กน้อยนั้น ตำรวจจะพิจารณานำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อออกคำตักเตือนอย่างเป็นทางการแก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ส่วนคดีความผิดอาญาร้ายแรงส่วนใหญ่สามารถนำมาตราการพิเศษ

โดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ได้ เว้นแต่คดีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาและคดีความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย เนื่องจากเป็นคดีที่มีความร้ายแรงและมีผลกระทบต่อความรู้สึกของคนในสังคมอย่างมาก ซึ่งกล่าวได้ว่ากฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์อนุญาตให้คดีทุกคดีสามารถนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ได้ แต่มีการจำกัดยกเว้นมิให้ใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวกับคดีสองประเภทดังกล่าวเท่านั้น

หลักเกณฑ์ในการใช้มาตรการพิเศษโดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศสิงคโปร์ได้กำหนดไว้ว่า คดีความผิดอาญาที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดสามารถนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ได้ เว้นแต่จะเป็นความผิดอาญาร้ายแรงที่อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลสูง ก็ไม่สามารถนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ได้ โดยคดีดังกล่าวต้องดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลต่อไป

ส่วนหลักเกณฑ์ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดให้พิจารณาจากอัตราโทษของความผิด กล่าวคือ คดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินห้าปีสามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีมาใช้ได้ และคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินยี่สิบปีสามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ได้ แต่มิได้กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องประเภทคดีไว้แต่อย่างใด

ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทั้งประเทศนิวซีแลนด์และประเทศสิงคโปร์ได้มีการกำหนดประเภทคดีในการนำมาตราการพิเศษโดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ ซึ่งจะไม่นำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในคดีความผิดร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก แต่คดีดังกล่าวต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอย่างปกติ ส่วนประเทศไทยมิได้กำหนดประเภทคดีในการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ แต่กำหนดให้พิจารณาจากอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดแทน ซึ่งในคดีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาและคดีความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยมีอัตราโทษไม่เกินจากที่กฎหมายกำหนด จึงสามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในคดีดังกล่าวได้ ดังนั้นจึงขอเสนอให้มีการปรับแก้บทบัญญัติที่กำหนดเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา จากเดิมที่กำหนดให้พิจารณาเฉพาะอัตราโทษของความผิด ควรแก้ไขเพิ่มเติมให้ต้องพิจารณาถึงประเภทคดีประกอบด้วย เพราะคดีความผิดบางประเภทเป็นความผิดร้ายแรงและก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย แม้ว่าคดีนั้นมีอัตราโทษอยู่ภายในกรอบของ

เงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ก็ไม่สมควรนำมาตรกรารพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ (ประเด็นนี้ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3)

4.3.3 เงื่อนไขเรื่องการรับสารภาพ

กฎหมายประเทศนิวซีแลนด์ได้กำหนดเงื่อนไขในการนำมาตรกรารพิเศษโดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ คือ ในชั้นก่อนฟ้องคดี ถ้าเด็กและเยาวชนกระทำความผิดเล็กน้อย ประกอบกับเด็กและเยาวชนให้การรับสารภาพ ตำรวจก็สามารถใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวในคดีดังกล่าวได้ ส่วนในชั้นพิจารณาคดี หากเด็กและเยาวชนกระทำความผิดร้ายแรงพร้อมกับเด็กและเยาวชนรับสารภาพ ศาลจะสั่งให้ผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) จัดการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น จึงเห็นได้ว่าการรับสารภาพเป็นเงื่อนไขสำคัญในการนำมาวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์

กฎหมายประเทศสิงคโปร์มิได้กำหนดว่าเด็กและเยาวชนต้องรับสารภาพก่อน จึงจะนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในคดีดังกล่าวได้ แต่ได้กำหนดเงื่อนไขว่าในการประชุมกลุ่มครอบครัวได้เสร็จสิ้นแล้วและได้มีการกำหนดแผนให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตาม โดยแผนต้องกำหนดเงื่อนไขให้เด็กและเยาวชนสำนึกในความผิดที่ได้กระทำลงไปพร้อมกับกำหนดมาตรการที่เหมาะสมให้ปฏิบัติด้วย เช่น ให้ทำงานบริการชุมชน ซึ่งเป็นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนอีกทางหนึ่งด้วย จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายของประเทศสิงคโปร์ การรับสารภาพไม่ใช่เงื่อนไขในการนำมาตรกรารพิเศษโดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ แต่เป็นเงื่อนไขที่กำหนดในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดต้องปฏิบัติตาม

ส่วนกฎหมายไทยได้กำหนดเงื่อนไขให้เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำก่อนจึงจะสามารถนำมาตรกรารพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ ซึ่งในชั้นพิจารณาร่างกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดเงื่อนไขให้เด็กและเยาวชนต้องรับสารภาพ แต่ได้มีการแก้ไขถ้อยคำจากคำว่า “รับสารภาพ” เป็นคำว่า “สำนึกในการกระทำ” เนื่องจากเห็นว่าการสำนึกในการกระทำมีความหมายกว้างกว่าการรับสารภาพ และมีผลกระทบต่อจิตใจของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดน้อยกว่า ดังนั้นจึงได้กำหนดเรื่องการสำนึกในการกระทำเป็นเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทั้งสามประเทศเห็นว่าการรับสารภาพของเด็กและเยาวชนเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน แต่มีความแตกต่างกันเล็กน้อยตรงที่กฎหมายของประเทศสิงคโปร์มิได้กำหนดให้

การรับสารภาพเป็นเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแต่กำหนดเป็นเงื่อนไขในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตาม ส่วนกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และประเทศไทยมีความคล้ายคลึงกัน คือ กำหนดให้การรับสารภาพเป็นเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ซึ่งประเทศไทยได้รับแนวคิดเรื่องนี้มาจากประเทศนิวซีแลนด์ แต่ได้มีการปรับหลักการให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย จึงได้กำหนดเงื่อนไขให้เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำแทนการรับสารภาพ ดังนั้นจึงมีความเห็นว่ากฎหมายของประเทศไทยควรจะมีการปรับปรุงบทบัญญัติที่กำหนดให้เด็กและเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำเป็นเงื่อนไขการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้น โดยเพิ่มให้เป็นเงื่อนไขที่เด็กและเยาวชนต้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย ซึ่งจะทำให้เด็กและเยาวชนได้ตระหนักถึงความเสียหายจากการกระทำของตนเองอย่างแท้จริงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นได้

4.3.4 เงื่อนไขเรื่องผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

กฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ได้กำหนดให้มีมาตรการพิเศษโดยนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก แต่กฎหมายดังกล่าวมิได้กำหนดเงื่อนไขให้ผู้เสียหายต้องยินยอมด้วยจึงจะสามารถใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวได้ เนื่องจากมาตรการพิเศษโดยนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์นั้นถือว่าเป็นมาตรการเพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชน การประชุมกลุ่มครอบครัวจึงสามารถนำมาใช้ได้ แม้ว่าผู้เสียหายจะไม่ให้ความยินยอมในการใช้มาตรการพิเศษดังกล่าวหรือไม่ยินยอมเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวด้วยก็ตาม เพราะมาตรการพิเศษดังกล่าวคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายยินยอมในการใช้มาตรการพิเศษและยินยอมเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวด้วยแล้ว ถ้าหากผู้เสียหายไม่เห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูก็สามารถคัดค้านแผนดังกล่าวได้ ซึ่งจะมีผลให้ไม่สามารถนำแผนดังกล่าวเสนอต่อศาลได้ เพราะกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ได้กำหนดให้บุคคลทุกคนที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวต้องเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จึงจะสามารถนำแผนดังกล่าวเสนอต่อศาลเพื่อมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามในขั้นตอนต่อไปได้

กฎหมายของประเทศสิงคโปร์ก็มีได้กำหนดเงื่อนไขเรื่องความยินยอมของผู้เสียหายในการใช้มาตรการพิเศษไว้เช่นเดียวกับกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ เนื่องจากการประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศสิงคโปร์นั้นต้องเป็นไปตามคำสั่งของศาลเท่านั้น

ความยินยอมของผู้เสียหายจึงไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อ เบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมปกติแต่อย่างใด

ส่วนกฎหมายของประเทศไทยได้กำหนดเงื่อนไขให้ผู้เสียหายต้องยินยอมใน การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาด้วย จึงจะสามารถนำตัวเด็กและเยาวชนเข้าสู่ กระบวนการประชุมเพื่อจัดทำแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับฝ่ายผู้เสียหาย อย่างเท่าเทียมกันกับฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ทั้งนี้ก็เพื่อให้การประชุมเพื่อจัดทำแผน แก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย อันจะทำให้การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ กระทำความผิดมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.3.5 ผู้ประสานการประชุมกลุ่มครอบครัว

การประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศนิวซีแลนด์นั้นมีผู้ประสานงานกระบวนการ ยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) เป็นผู้ดำเนินการจัดประชุมกลุ่ม ครอบครัว และเนื่องจากประเทศนิวซีแลนด์ประกอบไปด้วยบุคคลจากหลายชนเผ่า กระบวนการ ยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนจึงได้ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มเป็นอย่างมาก ซึ่งวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวนี้ได้รับแนวคิดมาจากวัฒนธรรมของชนเผ่าเมารี ทำให้ผู้ประสานงาน กระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่เป็นชาวชนเผ่าเมารี⁴⁰ เพราะมีความรู้และ ความเข้าใจในวิธีประชุมกลุ่มครอบครัว แต่ก็ไม่ได้ละเลยต่อวัฒนธรรมย่อยของชนเผ่าอื่นๆด้วย

เมื่อย้อนกลับมาดูการประชุมกลุ่มครอบครัวตามกฎหมายไทยจะพบว่า ผู้ประสานการประชุม คือ ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควร แต่มีได้บัญญัติถึง รายละเอียดว่าต้องมีคุณสมบัติอย่างไร ในทำนองเดียวกับเรื่องผู้แทนชุมชนที่อาจเข้าร่วมใน การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย ก็มีได้บัญญัติว่าผู้แทนชุมชนต้องมีคุณสมบัติ อะไรบ้าง จึงควรนำแนวทางปฏิบัติในประเทศนิวซีแลนด์มาปรับใช้กับการแต่งตั้งผู้ประสาน การประชุมในประเทศไทย ซึ่งเห็นว่าทั้งผู้ประสานการประชุมและผู้แทนชุมชนควรเป็นบุคคลที่มี ความรู้และความเข้าใจสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างดี เพราะจะทำให้ การประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากบุคคลที่เข้าร่วม

⁴⁰ Gabrielle Maxwell and Allison Morris, "The New Zealand Model of Family Group Conferences" ใน เอกสารประกอบโครงการประชุมทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมทางเลือก: แนวคิดใหม่ในการแก้ไขเด็กกระทำ ความผิด, 24 กันยายน 2544 ณ ห้องกมลทิพย์ โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพฯ, 2544.

การประชุมมีความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง รวมทั้งหาแนวทางเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชนได้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากยิ่งขึ้นด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ทั้งประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศสิงคโปร์ และประเทศไทยต่างก็มีกฎหมายที่กำหนดมาตรการพิเศษเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเช่นเดียวกัน แม้จะหลักเกณฑ์และวิธีการที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่ก็มีจุดมุ่งหมายอย่าง เดียวกัน คือ กำหนดมาตรการพิเศษเพื่อเป็ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจาก กระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการและนำตัวเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนเริ่มต้นมาจากการคิดที่ว่า เด็กและเยาวชนเป็นบุคคลที่มีความแตกต่างจากผู้ใหญ่เพราะเด็กและเยาวชนยังหย่อนในด้านสติปัญญาและความรู้ผิดชอบ ทั้งยังได้รับการฝึกอบรมและมีประสบการณ์ชีวิตน้อยกว่าผู้ใหญ่ ทำให้ถูกครอบงำทางความคิดจากบุคคลอื่นได้ง่าย ดังนั้นเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจึงไม่ควรถูกลงโทษแบบเดียวกับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ทำให้เกิดแนวคิดในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะพิเศษเพื่อให้เด็กและเยาวชนนั้นได้รับการดูแลและปกป้องคุ้มครองสวัสดิภาพอย่างดีที่สุด

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนดั้งเดิมนั้นเป็นกระบวนการยุติธรรมตามรูปแบบกฎหมาย โดยยังคงมุ่งเน้นการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดตามกฎหมาย แต่ต่อมาภายหลังเกิดแนวคิดใหม่ที่ว่าควรมีกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแตกต่างหากจากผู้ใหญ่ เพื่อให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพและสิทธิของเด็กและเยาวชน และไม่ควรมุ่งเน้นที่การลงโทษเด็กและเยาวชนตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ควรช่วยหาวิธีการแก้ไขเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับตัวกลับใจเป็นคนดีของสังคมด้วย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวทำให้เกิดกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่เน้นรูปแบบการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนแทนการลงโทษ โดยมองว่าการที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดเป็นเพราะรัฐบกพร่องในหน้าที่ รัฐจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาโดยการให้การสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วยการดูแลและฝึกอบรมให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นมีความประพฤติไปในทางที่ดีขึ้น แต่เมื่อใช้กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามรูปแบบการสงเคราะห์ไประยะหนึ่งก็จะพบปัญหาว่า การสงเคราะห์ทำให้เด็กและเยาวชนรู้สึกว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และไม่สามารถแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดซ้ำได้ จึงนำข้อดีของรูปแบบกฎหมายและรูปแบบการสงเคราะห์มารวมกันเกิดเป็นกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรูปแบบผสม โดยเน้นการลงโทษตามกฎหมายและการให้การสงเคราะห์เด็กและเยาวชนอย่างสมดุลกัน กล่าวคือ กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนต้องพิจารณาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นรายบุคคลและบังคับใช้กฎหมาย

กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยคำนึงถึงสาเหตุและพื้นเพดั้งเดิมของตัวเด็กและเยาวชน เหล่านั้นด้วย ดังนั้นการลงโทษเด็กและเยาวชนจึงไม่มุ่งเน้นในด้านข่มขู่ให้เข็ดหลาบ แต่มุ่งแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย

ในปัจจุบัน กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาเรื่อยมาจากเดิมที่เคยให้ความสำคัญเฉพาะเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ก็ได้หันมาให้ความสำคัญกับผู้เสียหายอย่างเท่าเทียมกันด้วย ทั้งยังเปิดโอกาสให้ครอบครัวของทั้งสองฝ่ายและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วย จึงเกิดเป็นกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรูปแบบใหม่ คือ รูปแบบการมีส่วนร่วม ซึ่งได้รับแนวความคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

ประเทศไทยเองก็ได้รับเอาแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้เช่นกัน ดังที่ปรากฏในบทบัญญัติ มาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยได้กำหนดให้มีแนวทางในการเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเพื่อนำตัวเด็กและเยาวชนไปฝึกอบรมในสถานพินิจแทนการพิจารณาคดีต่อไป อันเป็นช่องทางในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ เพื่อให้บุคคลในครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและครอบครัวของผู้เสียหายมาร่วมปรึกษาหาแนวทางในการแก้พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ตลอดจนป้องกันการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนเหล่านั้นด้วย

ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ก็ยังคงไว้ซึ่งหลักการเดิมที่ต้องการเบี่ยงเบนหรือหันเหเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จึงได้บัญญัติให้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาทั้งในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดี โดยให้นำตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเป็นการประชุมร่วมกันระหว่างฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย รวมทั้งชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด ซึ่งกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ก็เป็นการดำเนินการตามวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยกำหนดเป็นข้อตกลงระหว่างกันซึ่งเรียกว่า “แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” เป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนเองและ

พยายามแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมไปในทางที่ถูกต้องดีงาม อันจะนำไปสู่ความสมานฉันท์ระหว่าง ฝ่ายผู้กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และชุมชน

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไว้ 2 ขั้นตอน คือ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีและในชั้นพิจารณาคดี ผู้เขียนจึงได้ศึกษาเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษดังกล่าวและการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และพบว่าบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวยังมีความไม่ชัดเจนอยู่หลายประการ ดังนี้

1) เงื่อนไขที่กำหนดให้พิจารณาอัตราโทษของความผิด กล่าวคือ ในบทบัญญัติมาตรา 86 กำหนดให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีได้ในคดีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปี แต่บทบัญญัติมาตรา 86 มิได้บัญญัติไว้โดยชัดเจนว่าข้อหาหรือความผิดใดบ้างที่สามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ และไม่ได้ระบุว่าข้อหาหรือความผิดใดบ้างที่สมควรหรือไม่สมควรนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องมาใช้ ทำนองเดียวกับบทบัญญัติมาตรา 90 ที่กำหนดให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีได้ในคดีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินยี่สิบปี

เมื่อศึกษากฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 ของประเทศนิวซีแลนด์พบว่า มีการกำหนดให้คดีความผิดร้ายแรงและมีผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก เช่น ในคดีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ไม่สามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับคดีดังกล่าวได้ ส่วนกฎหมาย The Young Offenders Act 1997 ของประเทศออสเตรเลียที่มีการใช้มาตรการพิเศษดังกล่าวเช่นกัน ก็มีการกำหนดประเภทคดีที่ไม่สามารถนำการประมุขุติธรรมเยาวชนมาใช้ได้ ได้แก่ คดีความผิดทางเพศ คดีที่ทำให้บุคคลถึงแก่ความตาย คดียาเสพติดบางกรณี และคดีจราจร แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทย คดีดังกล่าวยังคงสามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ เพราะอัตราโทษยังอยู่ภายในเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ทั้งนี้ก็เป็นเพราะนิติวิธีในการร่างกฎหมายมีความแตกต่างกัน โดยกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลียมักจะกำหนดให้พิจารณาจากประเภทของคดีเป็นหลัก และไม่นิยมกำหนดเงื่อนไขโดยให้พิจารณาจากอัตราโทษเหมือนอย่างกฎหมายของประเทศไทย

เมื่อได้ศึกษาคดีที่เป็นข้อยกเว้นตามกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลียเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศไทย ก็พบว่า คดีความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้นั้นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 290 และความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายในบทบัญญัติ มาตรา 291 เป็นคดีที่มีอัตราโทษอยู่ภายในเงื่อนไขที่กำหนดให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีได้ ซึ่งความผิดทั้งสองฐานดังกล่าวเป็นคดีที่มีความร้ายแรง แม้จะมีผลให้บุคคลถึงแก่ความตายก็ตาม แต่ผู้กระทำความผิดมีเจตนาเพียงทำร้ายเท่านั้นและไม่มีเจตนาฆ่าผู้อื่นแต่อย่างใด เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดดังกล่าวจึงควรได้รับโอกาสในการเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ส่วนความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราเป็นความผิดอาญาร้ายแรง สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ทั้งยังเป็นคดีความผิดที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายทั้งทางร่างกายและทางจิตใจอย่างมาก และอาจก่อให้เกิดปัญหาอื่นที่เป็นผลจากการกระทำ ความผิดดังกล่าวตามมาอีก เช่น ปัญหาการตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ ปัญหาทำแท้ง เป็นต้น อีกทั้งคดีดังกล่าวมีความเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงหากมีการเผชิญหน้ากันระหว่างฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด หรือการเผชิญหน้ากันจะเป็นการตอกย้ำความรู้สึกที่เจ็บปวดของผู้เสียหายมากยิ่งขึ้น จึงไม่สมควรนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในคดีข่มขืนกระทำชำเรา

2) เงื่อนไขที่กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำมีประเด็นปัญหาในเรื่องขอบเขตของคำว่า “การสำนึกในการกระทำ” ยังไม่ชัดเจนว่ามีความหมายอย่างไรและครอบคลุมการกระทำอย่างใดบ้าง จึงได้ศึกษาถึงที่มาของคำว่า “สำนึกในการกระทำ” ก็พบว่าในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ในชั้นวุฒิสภา บทบัญญัติมาตรา 86 ได้กำหนดเงื่อนไขว่าเด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพ แต่เหตุที่มีการแก้ไขถ้อยคำก็เนื่องมาจากเหตุผล 3 ประการ คือ ประการแรก คือ การกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพก่อนจึงจะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีมาใช้เป็นการสร้างเงื่อนไขที่บังคับให้เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพและเป็นเงื่อนไขที่ผูกมัดตัวเด็กหรือเยาวชนมากเกินไป ประการที่สอง คือ การแก้ไขถ้อยคำเป็นคำว่า “สำนึกในการกระทำ” เป็นการแก้ไขข้อบกพร่องในพระราชบัญญัติฉบับเดิม เนื่องจากในพระราชบัญญัติฉบับเดิมไม่ได้กำหนดเรื่อง “รับสารภาพ” ไว้ในหลักการ แต่ในทางปฏิบัติเป็นเงื่อนไขที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้กำหนดขึ้น พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงได้บัญญัติเงื่อนไขดังกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และประการที่สาม คือ ความหมายของคำว่า “รับสารภาพ” และ “สำนึกในการกระทำ” มีความแตกต่างกันและมีผลกระทบต่อจิตใจของเด็กหรือเยาวชน

แตกต่างกัน โดยคำว่า “สำนึกในการกระทำ” เป็นถ้อยคำที่มีความหมายลึกซึ้งมากกว่าคำว่า “รับสารภาพ” กล่าวคือ การรับสารภาพนั้นหมายถึง การรับสารภาพตามข้อหาที่เด็กหรือเยาวชน ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเพียงเท่านั้น แต่สำนึกในการกระทำมีความหมายครอบคลุมไปถึง การที่เด็กหรือเยาวชนรู้สำนึกในการกระทำของตนเองว่าก่อให้เกิดผลกระทบตามมาอย่างไรบ้าง เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนรู้สึกอยากรับผิดชอบในการกระทำของตนเองที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ขึ้นมา อันเป็นจุดเริ่มต้นให้เด็กหรือเยาวชนต้องการที่จะแก้ไขความผิดพลาดของตนและปรับปรุง ตัวเองไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ เพื่อนำตัวเด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อันเป็นแนวทางที่จะค้นหา และเลือกสรรวิธีการที่จะแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้กลับมีความประพฤติที่อยู่ใน กรอบของกฎหมายและศีลธรรมอันดี และประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของสังคมในอนาคตต่อไป

3) เงื่อนไขที่กำหนดว่าผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมในการนำมาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญามาใช้และให้ความยินยอมในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย โดยเงื่อนไขนี้ยังม ีความไม่ชัดเจนในเรื่องผู้เสียหายว่ามีความหมายอย่างไรและในคดีความผิดต่อรัฐจะสามารถนำ มาตรการพิเศษดังกล่าวมาใช้ได้หรือไม่ เมื่อพิจารณาถึงหลักการของมาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญาที่นำแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ ซึ่งได้ให้ ความสำคัญกับฝ่ายผู้เสียหายอย่างเท่าเทียมกันกับฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ความยินยอมของผู้เสียหายในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาใช้จึงเป็นกลไก สำคัญในกระบวนการดังกล่าว

4) เงื่อนไขที่กำหนดว่าโจทก์ต้องไม่คัดค้านในการนำมาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญาใช้เพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยเงื่อนไขมีประเด็น ปัญหาว่าไม่ควรนำความยินยอมของโจทก์มาเป็นเงื่อนไขในการเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟู เมื่อศึกษาถึงแนวคิดที่เป็นรากฐานของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา จึงพบว่า มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้รับแนวคิดมาจากหลักการในกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ผู้เสียหาย ครอบครัวของ ทั้งสองฝ่าย รวมถึงชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด และช่วยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชน ความยินยอมของผู้เสียหายให้นำมาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญ ของกระบวนการนี้ ดังนั้นความยินยอมของโจทก์ซึ่งถือเป็นตัวแทนของผู้เสียหายจึงมีความสำคัญ เช่นเดียวกัน การกำหนดเงื่อนไขให้โจทก์ต้องไม่คัดค้านในการนำมาตรการพิเศษแทน

การดำเนินคดีอาญามาใช้นั้นจึงเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิดกับฝ่ายโจทก์ด้วย

5) การกำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย หรือไม่ได้ ทั้งที่พนักงานอัยการเป็นบุคคลที่ต้องให้ความเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าวก็จะมีผลให้เด็กหรือเยาวชนได้เข้าสู่กระบวนการแก้ไข บำบัดฟื้นฟู แต่ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบกับแผนดังกล่าวก็จะสั่งให้แก้ไขแผนนั้นใหม่ หรือสั่งให้ดำเนินคดีต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าความเห็นของพนักงานอัยการมีผลต่อกระบวนการนี้ อย่างมาก สำนักงานอัยการสูงสุดจึงได้ออกหนังสือกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานของพนักงาน อัยการ โดยกำหนดว่าพนักงานอัยการต้องให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูด้วยทุกครั้งเพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

6) การกำหนดให้การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจเชิญผู้แทนชุมชน มาเข้าร่วมการประชุมด้วยก็ได้ แต่ก็มีได้บัญญัติไว้ว่าผู้แทนชุมชนหมายถึงบุคคลใดได้บ้าง และต้องมีคุณสมบัติอย่างไร จึงทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ของกฎหมายที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิดด้วย

7) เรื่องผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ ผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้ประสานการประชุม หรือศาลอาจมอบหมายให้บุคคลที่ ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุมก็ได้ จึงได้ทำการศึกษากรณีที่ศาลอาจมีคำสั่งให้ หน่วยงานหรือองค์กรอื่นที่มีความเหมาะสมมาเป็นผู้ประสานการประชุมและดำเนินการประชุม เพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิด ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ ทุกภาคส่วนในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาลูกเด็กและเยาวชนในฐานะทุนทางสังคม ได้อย่างเป็นวงกว้างในรูปแบบขององค์กรเครือข่าย อันจะทำให้การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและ เยาวชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะการแก้ไขปัญหาลูกเด็กและเยาวชนกระทำ ความผิด ไม่สามารถทำได้โดยอาศัยเฉพาะหน่วยงานที่มีหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆในสังคมด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

แม้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแล้วก็ตาม แต่บทบัญญัติดังกล่าวก็ยังไม่ชัดเจนในเรื่องเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทน

การดำเนินคดีอาญาและการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งถ้าได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติดังกล่าวให้ชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ก็จะทำให้กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้กลับมีความประพฤติอยู่ในกรอบของกฎหมายและเป็นพลเมืองดีของสังคม จึงขอเสนอแนวทางในการปรับปรุงบทบัญญัติดังกล่าวในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) ควรปรับปรุงบทบัญญัติที่กำหนดเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยให้พิจารณาประเภทของข้อหาหรือฐานความผิดประกอบกับอัตราโทษของความผิดด้วย และในคดีความผิดร้ายแรงและมีผลกระทบต่อสังคมอย่างมากก็ไม่ควรใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา แม้ว่าอัตราโทษของความผิดดังกล่าวจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขตามบทบัญญัติมาตรา 90 ก็ตาม โดยผู้เขียนขอเสนอให้กำหนดข้อยกเว้นให้คดีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราไม่สามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ได้ แม้ว่าความผิดดังกล่าวมีอัตราโทษภายในกรอบที่กฎหมายกำหนด เนื่องจากความผิดดังกล่าวมีผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก และเป็นความผิดที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย เช่น ปัญหาการตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ และปัญหาทำแท้ง เป็นต้น และคดีดังกล่าวยังมีความเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงหากมีการเผชิญหน้ากันระหว่างฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่กระทำคามผิด หรือการเผชิญกันอาจจะเป็นการตอกย้ำความรู้สึกที่เจ็บปวดของผู้เสียหายมากยิ่งขึ้น

2) ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติที่กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับสารภาพก่อนจึงจะนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ โดยเพิ่มเติมขอบเขตของคำว่า “สำนึกในการกระทำ” ไว้ให้ชัดเจนว่ามีความหมายครอบคลุมการกระทำลักษณะใดบ้าง เช่น การที่เด็กหรือเยาวชนแสดงความรู้สึกเสียใจในการกระทำของตนเองและต้องการรับผิดชอบเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้การคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และควรบัญญัติเพิ่มเติมให้ “การสำนึกในการกระทำ” เป็นข้อกำหนดในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วย กล่าวคือ กำหนดให้ “การสำนึกในการกระทำ” เป็นเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและเป็นเงื่อนไขในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เด็กและเยาวชนต้องปฏิบัติตามด้วย เพื่อให้เด็กและเยาวชนสำนึกและกลับตัวกลับใจเป็นคนดีอย่างแท้จริง

3) ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 86 และบทบัญญัติมาตรา 90 ให้ชัดเจนว่า เฉพาะในคดีที่มีผู้เสียหายเท่านั้นจึงจะสามารถนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ เนื่องจากความยินยอมของผู้เสียหายที่ให้มีมาตรการพิเศษดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเกิดความสมดุลระหว่างฝ่ายเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและฝ่ายผู้เสียหาย อีกทั้งการกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวยังสอดคล้องกับหลักการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เน้นการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายด้วย

4) ควรแก้ไขเงื่อนไขที่กำหนดให้โจทก์ต้องไม่คัดค้านในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ ซึ่งผู้เขียนขอเสนอให้มีการแก้ไขบทบัญญัติที่กำหนดเงื่อนไขดังกล่าว โดยกำหนดให้ต้องถามความเห็นของโจทก์ก่อนว่ายินยอมหรือไม่ในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีมาใช้ในคดีดังกล่าว แต่ทั้งนี้หากโจทก์ไม่ยินยอมก็ไม่เป็นการตัดสิทธิในการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับคดีดังกล่าว โดยในกรณีที่โจทก์ไม่ยินยอม แต่ถ้าศาลเห็นว่าเป็นกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นควรเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากกว่าการดำเนินคดีต่อไป ศาลก็มีอำนาจให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในคดีนั้นได้ ทำนองเดียวกับบทบัญญัติมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่กำหนดให้ถามผู้เสียหาย แต่มีได้กำหนดอย่างชัดเจนว่าผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมด้วย ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับความยินยอมของโจทก์ และคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอย่างสมดุลกัน

5) ควรกำหนดให้พนักงานอัยการต้องเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยทุกกรณี เพราะพนักงานอัยการเป็นบุคคลที่ต้องให้ความเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและ ความเห็นของพนักงานอัยการมีผลต่อกระบวนการนี้อย่างมาก กล่าวคือ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าวก็จะมีผลให้เด็กหรือเยาวชนได้เข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู แต่ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบกับแผนดังกล่าวด้วยก็จะสั่งให้ดำเนินคดีต่อไปหรือสั่งให้แก้ไขแผนใหม่ ทำให้ต้องมีการจัดการประชุมเพื่อแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นใหม่อีกครั้ง ซึ่งเป็นการเพิ่มกระบวนการทำงานให้มีหลายขั้นตอนมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น

6) ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องคุณสมบัติของผู้แทนชุมชนให้ชัดเจน เช่น ควรมีอายุ 35 ปีขึ้นไปเพราะมีประสบการณ์ชีวิตเพียงพอ ควรมีระดับการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายเพราะต้องมีหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทหรือจัดการความขัดแย้งในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ควรมีความคุ้นเคยกับชุมชนและควรเป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนเดียวกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเพราะต้องการบุคคลที่รู้จักชุมชนของตนเองเป็น

อย่างดี ควรเป็นบุคคลที่มีทัศนคติที่ดีต่อเด็กและเยาวชน มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาของเด็กและเยาวชน มีความเป็นกลาง มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลในพื้นที่นั้น และไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลใด เป็นต้น

7) ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนของผู้ประสานการประชุมที่เป็นบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นที่ศาลเห็นสมควรให้เป็นผู้ประสานการประชุมได้ให้ชัดเจนมากขึ้น โดยกำหนดคุณสมบัติขั้นต้น เช่น เป็นบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชน เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสให้มีการร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นองค์กรเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กมลินทร์ พิณใจภูวดล. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก: สิทธิเด็กในประเทศไทย. บทบัญญัติ 53, 4 (ธันวาคม 2540): 100.

กรกช นาควิเชตร และคณะ (สำนักพัฒนาการคุมประพฤติ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม), รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษารูปแบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (The study of the Model of Community involving Community-Based Correction). 2555.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิด. ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, หน้า 8-12. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545.

คณะกรรมการจัดทำรายงานผลการพิจารณาร่างกฎหมายของวุฒิสภา. วุฒิสภากับงานกัลลักรองกฎหมาย. [ออนไลน์]. กุมภาพันธ์ 2554. แหล่งที่มา: http://www.senate.go.th/km_senate/doc/senate/3senate_e-book.pdf [23 ธันวาคม 2555]

โครงการพัฒนาระบบการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม. รายงานการศึกษารูปแบบของระบบการประเมินคัดกรอง จำแนก และส่งต่อระบบการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูและระบบการติดตามดูแลเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยตัวจาก Miami - Dade County Juvenile Services Department (JSD) ประเทศสหรัฐอเมริกา (ระหว่างวันที่ 25 กรกฎาคม 2552 – 14 สิงหาคม 2552). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.jjrp.org/index.php?mo=3&art=403408> [12 กุมภาพันธ์ 2556]

จิตติมา ธงไชย. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540: ศึกษาเฉพาะกรณีการคุ้มครองผู้เสียหายและพยานที่เป็นเด็กในการสอบสวน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

จตุรรัตน์ เอื้ออำนวย. ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, หน้า 35-36. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความยุติธรรม.

กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัว: ก้าวสำคัญสู่การปฏิรูประบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน. ใน เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ: การนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว. 14 กันยายน 2549 ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพฯ, 2549.

ชวลิต เอื้อราษฎร์. อัยการประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว. สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2555. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.kmcenter.ago.go.th> [10 มกราคม 2556]

ณัฐวิสา ฉัตรไพฑูริย์. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานอัยการสูงสุด, 2550.

เดชา สังขวรรณ. ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก. ใน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, หน้า 117. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545.

นันทิ จิตสว่าง. Restorative Justice: กระบวนการยุติธรรมแนวใหม่ เหยื่อและชุมชนมีส่วนร่วม. ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, หน้า 82-85. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545.

เบญจรงค์ เคียงสุนทรธา. การนำอาสาสมัครชุมชนเข้ามามีบทบาทแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำ ความผิดในกระบวนการยุติธรรมด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน. (งานเอกสารวิชาการในการอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th> [9 มกราคม 2556]

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. อาชญาวิทยา: สหวิชาการว่าด้วยปัญหาอาชญากรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

ประกายรัตน์ ต้นธีรวงศ์. นายกสภาคณะนิติศาสตร์ทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2556.

พศวัต จงอรุณงามแสง. ปัญหาการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.... (งานเอกสารวิชาการในการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 8 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2553). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th/judge-report/data/2553-54.pdf> [9 กรกฎาคม 2555]

พัลลภ พิสิษฐ์สังฆการ. คำอธิบายพร้อมด้วยรวมคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2543 เรียงตามมาตรา. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร, 2546.

มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์, กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551). หน้า 42.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ประมวลสาระชุดวิชา การบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง หน่วยที่ 1-5. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2553.

ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา. กฎหมายด้านความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศออสเตรเลีย. ในเอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ: การนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว, 14 กันยายน 2549 ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพฯ, 2549.

ยุติธรรม, กระทรวง. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. คู่มือการปฏิบัติงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ประกาศใช้วันที่ 28 ธันวาคม 2554 (ฉบับปรับปรุงแก้ไข 5 มกราคม 2555)

ยุติธรรม, กระทรวง. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ.ศ. 2554.

วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล. มาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก. บทบัญญัติ 53, 4 (ธันวาคม 2540): 121.

วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล. รายงานการวิจัยการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเยาวชนและครอบครัว: เพื่อตอบสนองการคุ้มครองเด็ก เยาวชน และครอบครัว. กรุงเทพฯ: องค์การยูนิเซฟประจำประเทศไทย, 2545.

วิชา มหาคุณ. ศาลเยาวชนและครอบครัวตามแนวความคิดสากล. กรุงเทพฯ: ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2540.

วิชา มหาคุณ. สิทธิเด็กกับกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก. บทบัญญัติ 53, 4 (ธันวาคม 2540): 106-107.

ศาลจังหวัดนนทบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว. การประชุมกลุ่มเยียวยา (Healing Conference). 2548.

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. สารอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ลงวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.coj.go.th/jvnc/news_view.php?id_news=569# [16 กันยายน 2555]

ศูนย์เครือข่ายสิทธิเด็กเอเชียเน็ท. กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง). บทบัญญัติ 53, 4 (ธันวาคม 2540): 123-129.

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กระบวนการสร้างยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม. (รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์). [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th> [9 มกราคม 2556]

สรวิศ ลิ้มบรียงษ์, การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธในคดีอาญาของศาลนิวซีแลนด์, กรุงเทพฯ: ธนาเพรส, 2550.

สิทธิระ ทองต่วน. มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 คู่คุ้มครองหรือจำกัดสิทธิตามหลักความเสมอภาค. วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 6, 3 (กุมภาพันธ์ – มีนาคม 2555): 19-20.

สิงห์ชัย สุพรรณพงษ์. มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 86. (งานเอกสารวิชาการในการอบรมหลักสูตร ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2555). [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th> [28 เมษายน 2556]

สำนักงานกิจการยุติธรรม. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย. 2552.

สำนักงานกฤษฎีกา. รายงานการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกา ครั้งที่ 29 (25/2549) วันศุกร์ที่ 25 สิงหาคม 2549.

- สำนักงานกฤษฎีกา. รายงานการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ครั้งที่ 41 (9/2550) 37/2550 วันศุกร์ที่ 16 มกราคม 2550.
- สำนักงานอัยการสูงสุด. วิเคราะห์กรณีศึกษามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีในกรณีความผิดอาญาแผ่นดินที่จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายในการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kmcenter.ago.go.th> [5 มกราคม 2556]
- สำนักรายงานการประชุม (วุฒิสภา). รายงานการประชุมคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ครั้งที่ 6 วันอังคารที่ 16 มีนาคม 2553 (รายงานข่าวเลข).
- สำนักงานศาลยุติธรรม (สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี). โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดทำฐานข้อมูลองค์กรเครือข่ายและพัฒนาองค์กรในชุมชนเพื่อรองรับเด็กและเยาวชนตามคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัว.
- อดุลกิติ์ กิตติยากร. ประวัติศาสตร์คดีเด็กและเยาวชนกลาง. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.library.coj.go.th> [11 กรกฎาคม 2555]
- อภิรดี โพธิ์พร้อม. 8 ปี แห่งการรอคอย...พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553. วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 4, 6 (สิงหาคม-กันยายน 2553): 113-132.
- อภิรดี โพธิ์พร้อม. การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน (ตอนที่ 1). วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 5, 6 (สิงหาคม-กันยายน 2554): 23-51.
- อภิรดี โพธิ์พร้อม. การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หนทางสู่ความเป็นธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน (ตอนที่ 2). วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 6, 1 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2554): 14-25.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. รายงานผลการวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเพื่อหันเหเด็กและเยาวชน โดยไม่ต้องขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว, 2551.

ภาษาอังกฤษ

- Brieland, D. and Lemmon, Allen J. Social Work and the law, (Minnesota: West Publishing, 1987), p.137-138. อ้างถึงใน นาถวดี พักคง. มาตรการคุ้มครองเด็กที่ถูกทำร้ายโดยบุคคลในครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- Bowen, H. and Consedine, J. Restorative Justice: Contemporary Themes and Practice. New Zealand: Ploughshares Publication, 1999.
- Campbell, R. and Wolf, R. Problem-Solving Probation: An Examination of Four Community-Based Experiments. New York: Center for Court Innovation, 2001.
แหล่งที่มา : <http://www.courtinnovation.org/sites/default/files/problemsolvingprobation.pdf> [24 เมษายน 2556]
- Juvenile Court of Singapore. Family Conferencing. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.juvenilecourtofsingapore.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm [4 มีนาคม 2556]
- Juvenile Court of Singapore. Power of the Court on Juvenile Arrest Cases (JAC). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.juvenilecourtofsingapore.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm [4 มีนาคม 2556]
- Juvenile Court of Singapore. Studies on Family Conferencing. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.juvenilecourtofsingapore.gov.sg/processes_juv_arrested_charged.htm [4 มีนาคม 2556]
- Kamal, C. Directions of Juvenile Justice Reforms in Singapore. 118TH International Training Course Visiting Experts' Papers. Resource Material Series No.59: 114-115. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no59/ch08.pdf [4 มีนาคม 2556]
- Marshall, T. Restorative Justice: an overview. London: HMSO, 1999.
- Marshall, T. Alternatives to Criminal Courts: the Potential for Non-Judicial Dispute Settlement. Hamshire: Grower Publishing House, 1985.

- Mayhall, D. Pamela and Norgard, E. Katherine. op. cit. footnote 11, p.4. อ้างถึงใน กิตติพัฒน์ นนทปัทมดุษฎี. ปัญหาการทารุณกรรมและการปล่อยปละละเลยเด็ก: แนวความคิดและความตระหนักต่อปัญหาของนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- Maxwell, G. and Morris, A. The New Zealand Model of Family Group Conferences. ใน เอกสารประกอบโครงการประชุมทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมทางเลือก: แนวคิดใหม่ในการแก้ไขเด็กกระทำความผิด. 24 กันยายน 2544 ณ ห้องกมลทิพย์ โรงแรมสยามซิตี กรุงเทพฯ, 2544.
- Morris, A. and Gilier, H. Understanding Juvenile Justice. New York: Croom Helm, 1987.
- Morris, A., Maxwell, G. and Robertson, J. Giving victims a voice: a New Zealand Experiment. The Howasd Journal of Criminal Justice 32, 4 (1993): 304-321.
- Reid, Sue Titus. Crime and criminology. CBS College Publishing, 1982.
- United Nation. Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters. 2000.
- United Nation. Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development. Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert. New York: United Nation, 1981.
- Watt, E. Overview of Youth Justice Principle and Processes. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.justice.govt.nz/courts/youth/about-the-youth-court/overview-of-principles-and-process> [4 มีนาคม 2556]
- Zehr, H. Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice. Pennsylvania: Waterloo Ontario Herald Press, 1990.
- Zehr, H. The little book of restorative justice. Pennsylvania: Good Book, 2002.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสุภธิดา สุขใส เกิดวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2531 ที่จังหวัดขอนแก่น สำเร็จการศึกษา
ชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช จังหวัดอุบลราชธานี สำเร็จการศึกษาปริญญา
นิติศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2553 และเข้าศึกษาต่อใน
หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2554